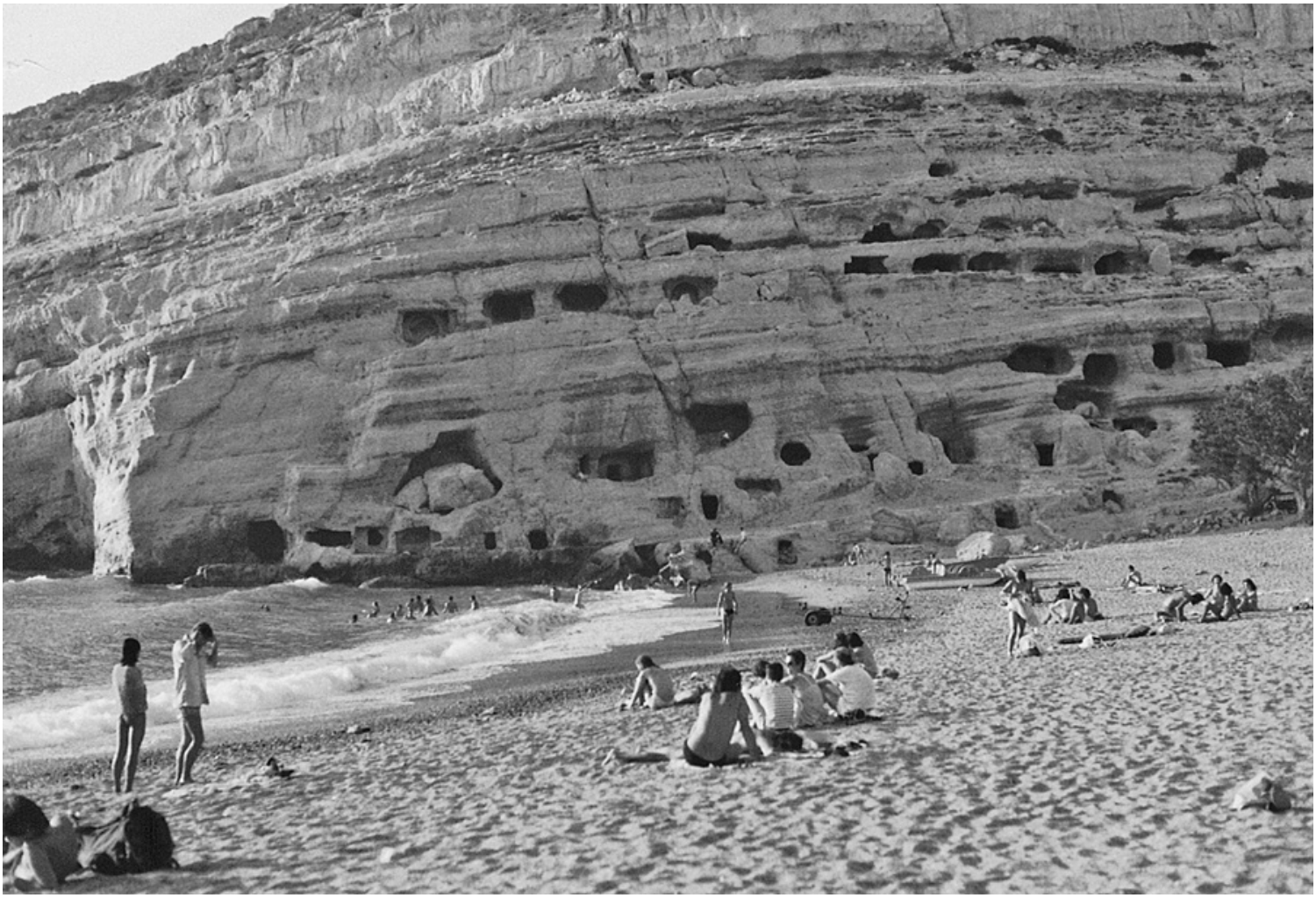
Archetype



Water Resistant

Πάνος Εξαρχόπουλος - 04/10/2021

Πάνος Εξαρχόπουλος, *Αρχιτέκτονας, Επίκ. Καθηγητής/Τμήμα Αρχιτεκτόνων Μηχανικών Δ.Π.Θ., Μέλος Διεθνούς και Ελληνικού DO.CO.MO.MO*.

Στον Θανάση Εξαρχόπουλο (1927-2021)

Καθώς οι καλοκαιρινές διακοπές έφτασαν στο τέλος τους και οι περισσότεροι απόλαυσαν την ευεργετική επίδραση της θάλασσας, σκέφτηκα να παρουσιάσω (έτσι, σαν μικρή αποφόρτιση από προσωπικές δυσάρεστες καταστάσεις που μεσολάβησαν) μερικά παραδείγματα κατασκευών κοντά ή, κυριολεκτικά, μέσα στο νερό. Είτε πρόκειται για θαλασσινό περιβάλλον, είτε για το περιβάλλον μιας λίμνης, εξαιρουμένων των οριοθετημένων, τεχνητών υδάτινων επιφανειών.

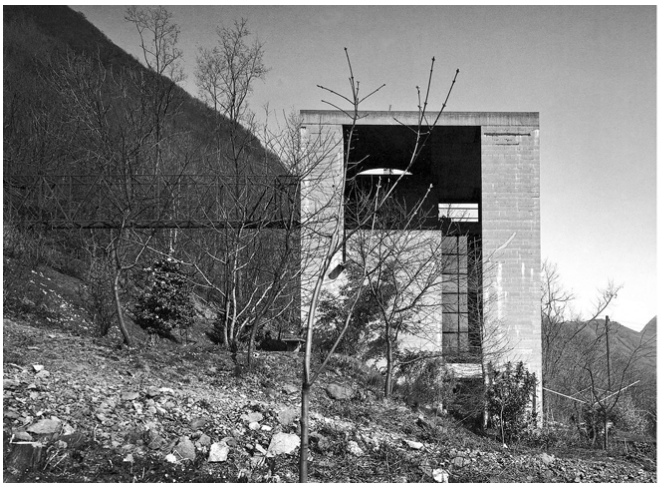
Η εστίαση του ενδιαφέροντος προσανατολίζεται, κατά κύριο λόγο, σε προσωρινά ή μόνιμα ενδιαιτήματα μικρής και μέσης κλίμακας, καθώς και σε ορισμένες κατασκευές για δημόσια χρήση, με βασικά κριτήρια

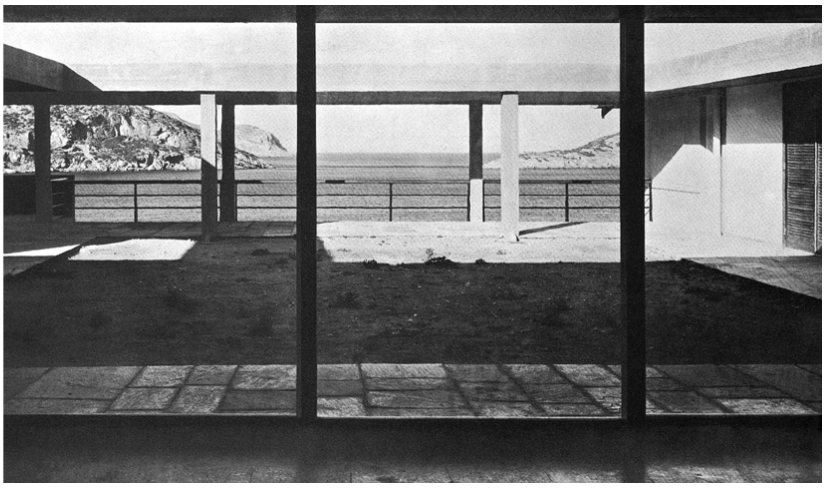
επιλογής την εγγύτητα με το φυσικό υδάτινο περιβάλλον, τον ιδιαίτερο και υψηλό βαθμό συσχετισμού με αυτό (ή επιρροής από αυτό) και την εφαρμογή αξιοπρόσεκτων λειτουργικών ή κατασκευαστικών ιδεών και καινοτομιών. Και όλα τα παραπάνω, ενταγμένα σε ένα γενικότερο πνεύμα μιας εμπρόθετα «χαμηλότονης» και «κατ' οικονομίαν» έκφρασης και παρουσίας. Έτσι, δεν περιλαμβάνονται, εδώ, πασίγνωστα αρχιτεκτονήματα αιχμής σε φυσικό υδάτινο περιβάλλον που, ίσως, θα ανέμενε κανείς, όπως π.χ. η κατοικία Fallingwater στην Pennsylvania του Frank Lloyd Wright, το Guggenheim Museum στο Bilbao του Frank Gehry, ακόμα και το Theatro Del Mondo στη Βενετία του Aldo Rossi, ή τα δικά μας «Ξενία» στην Άνδρο, στο Παλιούρι και στον Πόρο του Άρη Κωνσταντινίδη, ο Σταθμός Επιβατών Προβλήτας Αγίου Νικολάου στο λιμάνι του Πειραιά των Γιάννη Λιάπη και Ηλία Σκρουμπέλου και πολλά άλλα σημαντικότατα έργα.[1] Στο ίδιο πλαίσιο κριτηρίων, αποφύγαμε την παρουσίαση σύγχρονων παραδειγμάτων «υπερσχεδιασμού», όπου ο άκρατος, εκκεντρικός, επιδεικτικός φορμαλισμός αποτελεί μοναδικό αυτοσκοπό. Επίσης, δεν περιλαμβάνονται σύγχρονες κατοικίες –μόνιμες ή εξοχικές– χωροθετημένες μεν κοντά στο νερό, δίχως, όμως, κάποια άξια μνείας αλληλεπίδραση με αυτό, πέρα από την αξιοποίηση/απόλαυση της θέας και, βέβαια, την καλή τους αρχιτεκτονική, όπως π.χ. η «αινιγματική» Casa Malaparte στο νησάκι του Capri του Adalberto Libera,[2] η εξαιρετική «πυργοειδής» κατοικία στις επικλινείς όχθες της λίμνης Lugano στην Ελβετία του Mario Botta ή, από την εντόπια παραγωγή, η κατοικία στην Ανάβυσσο του Άρη Κωνσταντινίδη, η κατοικία στο Πόρτο Ράφτη του Κλέωνα Κραντονέλλη κ.ά.[3]





Αριστερά: Άρης Κωνσταντινίδης, «*Ξενία*» Πόρου, 1961-64. Οι αρχικές πτέρυγες. [Πηγή: φωτ. Π. Εξαρχόπουλος, Ιούλιος 2016] **Δεξιά:** Γιάννης Λιάπης, Ηλίας Σκρουμπέλος, *Σταθμός Επιβατών Προβλήτας Αγίου Νικολάου*, Πειραιάς, 1962-1969. Το κτίριο και το πλοίο. [Πηγή: https://www.doma.archi/index/projects/epibatikos-sta8mos-organismoy-limenos-peiraiws Αρχείο Δ. Καλαποδά]





Αριστερά: Mario Botta, *Villa Bianchi*, Riva San Vitale, Ticino, Ελβετία, 1971-73. [Πηγή: http://www.junglekey.fr/search.php?query=Mario+Botta+Casa+Branchi&type=image&lang=fr®ion=fr&img=1&adv=1] **Δεξιά:** Κλέων Κραντονέλλης, *Οικία Γρηγοριάδη*, Πόρτο Ράφτη, 1964-65. Μια υποδειγματική αιθριακή σύνθεση, ανεπανόρθωτα κακοποιημένη και παραδομένη ως σκηνικό πρόσφατου, ελεεινού τηλεοπτικού reality. [Πηγή: *Αρχιτεκτονική*, τχ. 67, 1968]

Ωστόσο, ας επιτραπεί στη μικρή αυτή έρευνα –με στόχο μια πολυδιάστατη, αλλά και «απελευθερωτική»,

θεώρηση– να συμπεριλάβει αφενός ορισμένα ιδιότυπα εγχειρήματα κατασκευών στο νερό, που διακρίνονται, κυρίως, για τον απρόβλεπτο και ριζοσπαστικό τους χαρακτήρα, αφετέρου κάποιες «μελλοντολογικές» προσεγγίσεις του θέματος, μέσα από την 7η Τέχνη ή στο πλαίσιο ουτοπικών πολεοδομικών προτάσεων.[4]

Σε κάθε περίπτωση, η, έστω υπό όρους, επιλεκτική σταχυολόγηση από ένα ευρύ φάσμα πραγματοποιημένων περιπτώσεων –και ανεξάρτητα από τη σχεδιαστική τους προέλευση (δείγματα ανώνυμης αρχιτεκτονικής ή προϊόντα επώνυμου αρχιτεκτονικού σχεδιασμού)–, όχι μόνο μαρτυρά τη διαχρονική, στενή σχέση του ανθρώπου με το νερό, αλλά και αποτυπώνει ευρηματικά στοιχεία και χειρισμούς, σε συνθετικό, κατασκευαστικό και χρηστικό επίπεδο, που διέπουν τη σχέση αυτή. Επίσης, είναι πολύ ενδιαφέρον να παρατηρήσει κανείς ομοιότητες, επαναλαμβανόμενες επιλογές και παραλλαγές χειρισμών, ανάμεσα στα παραδείγματα που ακολουθούν, ακόμα και όταν αυτά αναφέρονται σε διαφορετικές εποχές, χώρες και κουλτούρες. Φαίνεται, έτσι, ότι η αρχιτεκτονική προσεγγίζει –σε ένα πρώτο, βασικό επίπεδο– την ουσία και πρωταρχική φύση των πραγμάτων από ενιαία αφετηρία, χωρίς διακρίσεις. Και στη συνέχεια, αναζητά απαντήσεις και λύσεις στα ποικίλης προέλευσης δεδομένα και ζητούμενα, μέσα από ένα «κοινόκτητο» πεδίο ιδεών, με τις απαραίτητες, βέβαια, προσαρμογές και παραλλαγές και το προσωπικό δημιουργικό βλέμμα.

Ας κάνουμε, λοιπόν, μερικές αρχιτεκτονικές απλωτές…

1 Νεολιθικός Λιμναίος Οικισμός

Εκκινώντας το υδάτινο ταξίδι μας, η αφετηρία –δικαιωματικά, εκτιμώ– είναι ο Νεολιθικός Λιμναίος Οικισμός στο χωριό Δισπηλιό, 8 περίπου χλμ. από την πόλη της Καστοριάς, στη νότια όχθη της Ορεστιάδας λίμνης. Είναι ο μοναδικός τού είδους που έχει ανασκαφεί, έως τώρα, στον ελληνικό χώρο και, ταυτόχρονα, ο αρχαιότερος και ένας από τους σημαντικότερους στην Ευρώπη. Ανακαλύφθηκε τυχαία, το 1932, όταν η στάθμη του νερού της λίμνης κατέβηκε και εμφανίστηκαν οι κορυφές πολλών ξύλινων πασσάλων. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1965, η στάθμη του νερού κατέβηκε και πάλι, οπότε βγήκαν στην επιφάνεια εκατοντάδες πάσσαλοι, αποκαλύπτοντας, πλέον, τα λείψανα ενός εκτεταμένου προϊστορικού λιμναίου οικισμού. Συστηματικές ανασκαφές και έρευνες ξεκίνησαν το 1992 και κατέληξαν στην πιστή αναπαράσταση –σε πραγματικές διαστάσεις– τμήματος του οικισμού.[5]




Γενικές απόψεις του ανασυσταμένου οικισμού. [Πηγή: https://www.grekomania.com/el/attractions/nature/2361-limneos]

Τα ευρήματα της ανασκαφής τοποθετούν χρονικά τον οικισμό μεταξύ της 6ης και 4ης χιλιετίας π.Χ. Οι κάτοικοί του υπολογίζονται περίπου σε 3.000-5.000, ενταγμένοι σε μια καλά οργανωμένη κοινωνία, με κύριες ασχολίες το κυνήγι, την αλιεία, την καλλιέργεια της γης και την κτηνοτροφία. Αποθήκευαν την τροφή τους, είχαν κατοικίδια ζώα και –απ’ ό,τι δείχνουν τα στοιχεία των ερευνών– γνώριζαν μουσική και γραφή[6].




Πιστή αναπαράσταση των αυθεντικών καλυβών. [Πηγές: Αριστερά: https://sites.google.com/site/kastoriatourguide/axiotheata/limnaios-oikismos Δεξιά: https://www.visitwestmacedonia.gr/καστορια/λιμναιος-οικισμος/]

Σήμερα, στο αρχαιολογικό πάρκο-οικομουσείο που έχει δημιουργηθεί,[7] αναπαρίστανται σε φυσικό μέγεθος οκτώ καλύβες, κυκλικής ή ορθογώνιας κάτοψης, πάνω σε πασσαλόπηκτες πλατφόρμες. Οι πλατφόρμες εξασφάλιζαν την επικοινωνία μεταξύ των κατοικιών, ενώ, ταυτόχρονα, τις προφύλασσαν από τις αυξομειώσεις της στάθμης του νερού. Βέβαια, υπήρχαν και παρόχθιες καλύβες. Για την κατασκευή τους χρησιμοποιήθηκαν υλικά παρεμφερή με τα αυθεντικά, και συγκεκριμένα: κορμοί δένδρων για τον σκελετό, λεπτά κλαδιά δεμένα με σχοινί για τους τοίχους, λάσπη από τη λίμνη για τον «σοβά» των τοίχων και άχυρα για την επικάλυψη της δίρριχτης στέγης.




[Πηγές: Αριστερά: https://hotelpantelidis.gr/fpanel/images/newsphotogallery/99/oikismos1 Δεξιά: https://www.visitwestmacedonia.gr/καστορια/λιμναιος-οικισμος/]

Αν για τους προϊστορικούς κατοίκους του Δισπηλιού ο λιμναίος οικισμός αποτελούσε τη μόνιμη εγκατάστασή τους, κατασκευασμένος από τους ίδιους, με τα ελάχιστα μέσα και σε απόλυτη «σύμπνοια» με το φυσικό περιβάλλον, εδώ και μερικά χρόνια κάνουν την εμφάνισή τους αντίστοιχες «διευθετήσεις», υπό το πρίσμα της περιβαλλοντικής ευαισθησίας και της οικολογικής συνείδησης. Η κλιματική αλλαγή και τα αποτελέσματα της ανεξέλεγκτης εκμετάλλευσης του περιβάλλοντος, σε συνδυασμό με την αγωνιώδη αναζήτηση-διάδοση νέων, ελκυστικών –και, σε κάθε περίπτωση, προσοδοφόρων– lifestyles, οδήγησαν σε «βιώσιμες», «αειφόρες» επενδύσεις, προσανατολισμένες, κατά κύριο λόγο, στη δημιουργία πολυτελών τουριστικών ενδιαιτημάτων μέσα στη φύση. Με οικολογικό αποτύπωμα, οι «σύγχρονες θαλάσσιες καλύβες» –εξοπλισμένες, βεβαίως, με όλα τα κομφόρ– προορίζονται για τις ολιγοήμερες διακοπές ολίγων εκλεκτών…

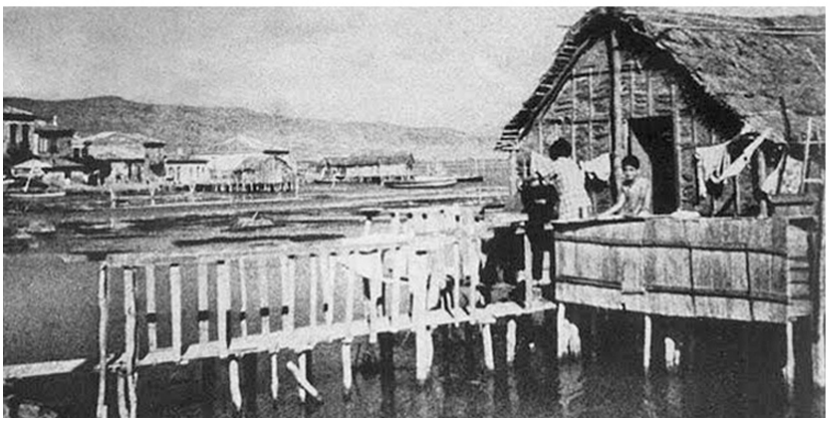


Σύγχρονη απόδοση λιμναίου οικισμού, ως πολυτελές τουριστικό θέρετρο: Overwater bungalows στο νησάκι Bora Bora της Γαλλικής Πολυνησίας, στον Ειρηνικό Ωκεανό. [Πηγή: https://www.agoda.com/bora-bora-pearl-beach-resort-and-spa/hotel/bora-bora-island-pf.html?cid=1844104]

2 Οι Πελάδες

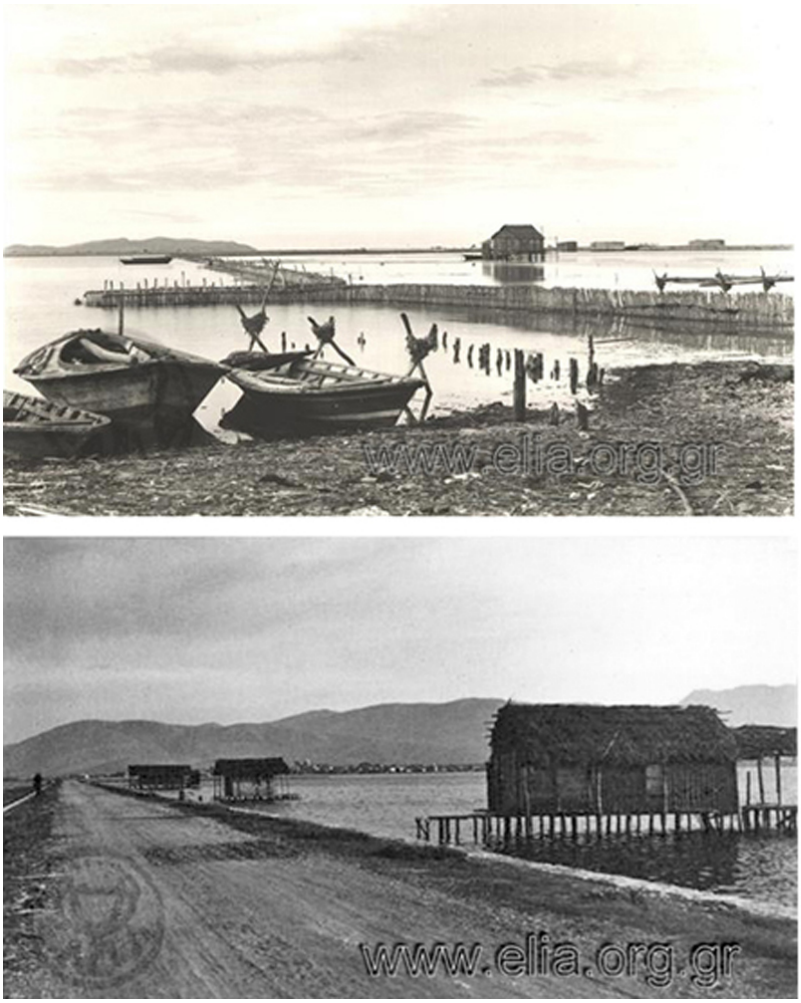
Πελάδες ονομάζονταν οι μικρές πασσαλόπηκτες καλύβες μέσα στη Λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου, τις οποίες χρησιμοποιούσαν οι ψαράδες για να αποθηκεύουν τα σύνεργά τους, να προστατεύονται από τα ξαφνικά μπουρίνια, να ξαποσταίνουν λίγες ώρες από τη σκληρή δουλειά. Πολλές φορές, μάλιστα, πέρναγαν ολόκληρο τον χειμώνα μόνοι τους στα μικρά αυτά καταλύματα, ενώ τα καλοκαίρια μαζευόταν όλη η οικογένεια[8].




Παραδοσιακές πελάδες και στιγμιότυπα της καθημερινότητας στη Λιμνοθάλασσα. [Πηγές: Άνω αριστερά: http://www.elia.org.gr/digitized-collections/photographic-archive/ Άνω δεξιά: https://tetysolou.wordpress.com/2021/07/16/Η-πελάδα-του-Μπριόλα Κάτω αριστερά: https://sites.google.com/site/nektariosrgr/Home/to-palio-mesolongi Κάτω δεξιά: https://messolonghibylocals.com/simeio/pelada/]

Οι καλύβες της Λιμνοθάλασσας ήταν σχεδόν πανομοιότυπες με τις αντίστοιχες προϊστορικές στον οικισμό τού Δισπηλιού – σαν ένας διαχρονικός τύπος κτίσματος που δεν κατατάσσεται σε κάποια συγκεκριμένη περίοδο. Άλλοτε μεμονωμένες και άλλοτε οργανωμένες σε ομάδα, καταλάμβαναν στρατηγικά σημεία στη λιμνοθάλασσα (Τουρλίδα, Πλώσταινα, Κλείσοβα κ.λπ.), ανάλογα με τις ανάγκες. Στην αρχική της μορφή, κάθε πελάδα συνιστούσε έναν ενιαίο χώρο, με όλα τα υλικά δόμησης να προέρχονται από το τοπικό φυσικό περιβάλλον. Στηριζόταν, σε μικρή απόσταση από την επιφάνεια του νερού, πάνω σε πασσάλους από φτελιές και στηρίγματα από αλμυρίκια και είχε φέροντα οργανισμό και πάτωμα από ξύλο. Ο σκελετός των τοίχων ήταν από χοντρά καλάμια δεμένα με ψαθί, ενώ η επένδυσή τους –καθώς και της οροφής– γινόταν με πλεγμένα ψαθιά και λεπτά νεροκάλαμα. Το αποτέλεσμα ήταν μια ελαφριά, οικολογική κατασκευή, με αντισεισμικές και μονωτικές ιδιότητες, προσαρμοσμένη άριστα στο περιβάλλον.



Παραδοσιακές πελάδες και γαΐτες στη Λιμνοθάλασσα. [Πηγή: http://www.elia.org.gr/digitized-collections/photographic-archive/]

Αργότερα, με την επικράτηση των μηχανοκίνητων βαρκών –που αντικατέστησαν τις παλιές «γαΐτες»– και του αυτοκινήτου, οι μετακινήσεις έγιναν πιο εύκολες, η ζωή απέκτησε ανέσεις και οι παλιές πελάδες εγκαταλείφθηκαν.



Σύγχρονες πελάδες. Ελάχιστες από αυτές διατηρούν την αρχική μορφή. [Πηγές: Αριστερά: https://www.greece.com/photos/destinations/Central_Greece/Etoloakarnania/Island/Paleopotamos/Pelada_in_Tourlida,_Mesologgi,_Πελάδα_στην_Τουρλίδα,_Μεσολόγγη/93842358 Δεξιά: https://www.autotriti.gr/touring/news/data/ekdromes/144709.asp]

Ωστόσο, στα χρόνια του ’50 και του ’60, μερικοί ιδιώτες και παλιοί ψαράδες ξαναγύρισαν στην περιοχή της Τουρλίδας, δημιουργώντας τον αντίστοιχο γραφικό οικισμό[9]. Οι παραδοσιακές πελάδες ανακαινίστηκαν μεν, αλλά δυστυχώς με ραμποτέ επένδυση και σκεπή από ελενίτ ή κεραμίδια, ενώ νέες, μεγαλύτερες κατοικίες κατασκευάστηκαν εξ ολοκλήρου από ξύλο. Στην αρχή, τα σπίτια «λειτουργούσαν», δίχως φως και νερό, το δε νομικό τους καθεστώς ήταν ασαφές, αφού επρόκειτο για κατοικίες σε δημόσια νερά. Έπειτα από διαβουλεύσεις με το Δημόσιο, αναγνωρίστηκε ότι οι πελάδες είναι χτισμένες όχι σε οικόπεδα, αλλά σε

θάλασσα, και, ως εκ τούτου, οι οικιστές δεν θεμελίωναν δικαιώματα κυριότητας. Επιπλέον, συμφωνήθηκε η καταβολή ενός τέλους αυθαιρέτου χρήσεως, κι έτσι οι κατοικίες απέκτησαν ηλεκτρικό, νερό και τηλέφωνο.



Συγκρότημα «εκσυγχρονισμένων πελάδων» στην Τουρλίδα. [Πηγή: https://messolonghinews.gr/?p=3797]

Οι παραπάνω εγκαταστάσεις, ακόμα και αν έχουν απωλέσει τον πρωτογενή τους χαρακτήρα, αποτελούν ένα ενεργό –και τουριστικά ελκυστικό– κομμάτι της ιστορίας και παράδοσης της περιοχής. Ωστόσο, συν τω χρόνω, προκάλεσαν περιβαλλοντικές ανησυχίες, καθώς υποστηρίχθηκε –δικαιολογημένα, σε κάποιον βαθμό– ότι επιβαρύνουν το οικοσύστημα της Λιμνοθάλασσας.[10] Αποτέλεσμα των ανησυχιών αυτών ήταν η ενεργοποίηση της Κτηματικής Εταιρείας του Δημοσίου, ώστε να αρχίσει η διαδικασία εκδίωξης των, ξαφνικά θεωρούμενων, «καταπατητών» οικιστών της Τουρλίδας και ο προγραμματισμός κατεδάφισης των πελάδων. Το θέμα έλαβε διαστάσεις και βρίσκεται σε εκκρεμότητα.[11]

3 «Σύρματα»

Πρόκειται για ένα από τα πιο χαρακτηριστικά αξιοθέατα του βραχώδους, ηφαιστειακού νησιού και, ταυτόχρονα, ένας από τους πιο ιδιαίτερους τύπους κτισμάτων της αρχιτεκτονικής των Κυκλάδων. Τα «σύρματα», στον παραθαλάσσιο οικισμό Κλήμα της Μήλου (αλλά και σε άλλους παραθαλάσσιους οικισμούς του νησιού), είναι οι διώροφες κατοικίες των ψαράδων δίπλα στη θάλασσα, με τον χώρο αποθήκευσης/προφύλαξης της ξύλινης βάρκας στο ισόγειο –κυρίως κατά τη διάρκεια του χειμώνα– και τους χώρους κατοίκησης στον όροφο. Όταν τελείωναν τα ψαρέματα, οι ψαράδες έσερναν με σύρματα τις βάρκες τους στο εσωτερικό του κτίσματος (εξ ου και η ονομασία), το οποίο συνιστούσε, ουσιαστικά, μια σκαμμένη κοιλότητα στο ηφαιστειογενές πέτρωμα, ένα είδος υπόσκαφης σπηλιάς. Εκεί φυλάσσονταν και όλα τα απαραίτητα σύνεργα και εργαλεία για τη συντήρηση των αλιευτικών σκαφών. Οι μεγάλες, ξύλινες, ανοιγόμενες πόρτες των ισογείων για την είσοδο/έξοδο των σκαφών (με ένα μικρό πορτόνι για τους ψαράδες), βαμμένες με ζωηρά, έντονα χρώματα –αντίστοιχα με αυτά που βάφονται οι ψαρόβαρκες–, προσφέρουν ένα ιδιαίτερα ελκυστικό θέμα φωτογράφισης για τους επισκέπτες αλλά και επαγγελματίες φωτογράφους.





Απόψεις από τα σύρματα στο Κλήμα της Μήλου. [Πηγή: φωτ. Π. Εξαρχόπουλος, 2011]

Ελάχιστα από τα σύρματα διατηρούν σήμερα την αρχική τους χρήση, έχοντας μετατραπεί, στην πλειονότητά τους, σε τουριστικά καταλύματα, παραθεριστικές κατοικίες, παραδοσιακούς ξενώνες και αποθήκες. Συνεχίζουν, όμως, να συντηρούνται και να βάφονται με τον παραδοσιακό τρόπο, χαρίζοντας ένα μοναδικό θέαμα κατά την επίσκεψη στο παλιό ψαροχώρι.





Απόψεις από τα σύρματα στο Κλήμα της Μήλου. [Πηγή: φωτ. Π. Εξαρχόπουλος, 2011]

4 Κατά μήκος της ακτογραμμής

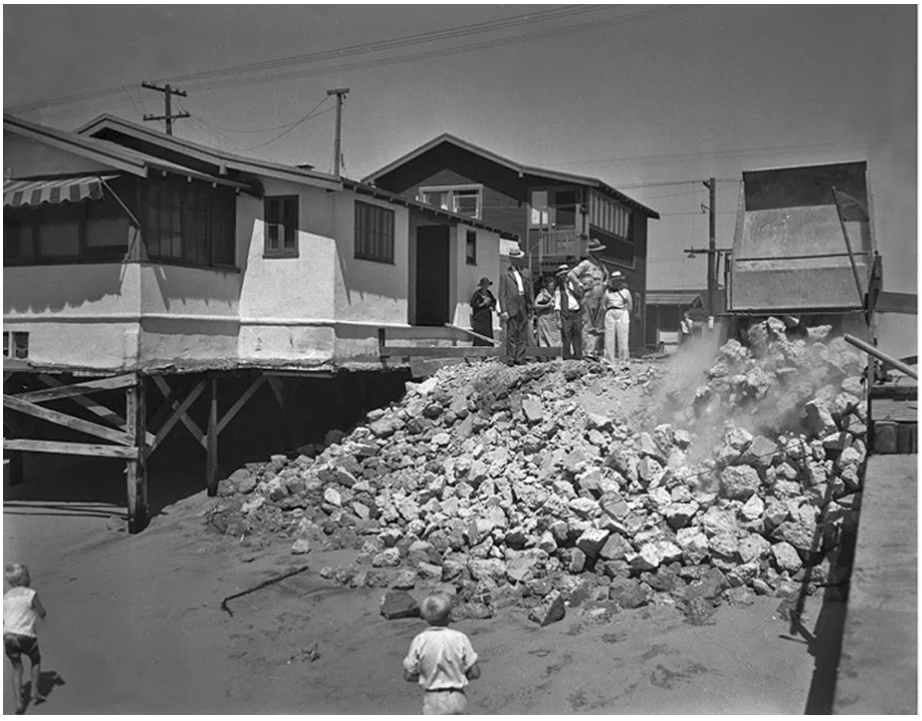
Λιγοστά είναι τα στοιχεία[12] για τα σπίτια που κατασκευάστηκαν, αρχές δεκαετίας του 1900, στην απέραντη ακτογραμμή της αμμώδους παραλίας του Newport στην Καλιφόρνια, κυριολεκτικά πάνω στο νερό. Ήταν κατασκευασμένα εξ ολοκλήρου από ξύλο, με την ισόγεια ζώνη να καταλαμβάνεται μόνο από τους στύλους και τα χιαστί στοιχεία ακαμψίας. Η σχετικά «χαλαρή» διάταξη των σπιτιών, οι δικλινείς στέγες διαφόρων κλίσεων, η ποικιλότροπη κορυφογραμμή, οι επιμήκεις ζώνες ανοιγμάτων προς τη θάλασσα, εξώστες και ελεύθερες σκάλες και η –αναμφισβήτητη– πολυχρωμία, συνέβαλλαν στη δημιουργία ενός συνεχούς, ελαφρού, «κινητικού» μετώπου. Το σύνολο θυμίζει αυτοσχέδιο, ιδιοκατασκευασμένο οικισμό· ένα εφήμερο σκηνικό αντίκρυ στον απέραντο ωκεανό. Και η αμμουδιά, με τη φυσική της κλίση, ανηφόριζε ανεμπόδιστα –ανάμεσα στους ξύλινους στύλους– προς τον δρόμο, απ’ όπου και γινόταν η πρόσβαση στις κατοικίες, απευθείας ή μέσω εναέριων διαδρόμων/ραμπών.





[Πηγή: https://www.latimes.com/california/story/2019-09-03/from-the-archives-1930s-beachfront-homes-newport-beach]

Η οικιστική αυτή συγκρότηση παρέμενε στη θέση της μέχρι το 1933-34, οπότε συνεχόμενες, ισχυρές καταιγίδες και παλίρροιες είτε κατέστρεψαν τα σπίτια, είτε ανάγκασαν τους ιδιοκτήτες τους να τα επανακατασκευάσουν βαθύτερα, προς την ενδοχώρα. Στις 7 Σεπτεμβρίου 1934, οι *Los Angeles Times* ανέφεραν χαρακτηριστικά: «Τα επαναλαμβανόμενα γιγάντια κύματα που χτύπησαν με αμείλικτη οργή την παραλία της Νότιας Καλιφόρνιας χθες, ήρθαν να προστεθούν στις αιτίες του αυξανόμενου αριθμού ζημιών που προκλήθηκαν κατά τις τελευταίες σαράντα οκτώ ώρες. Τα καταστροφικά κύματα συνέχισαν να υπονομεύουν τις κατοικίες κοντά στην άκρη του νερού».





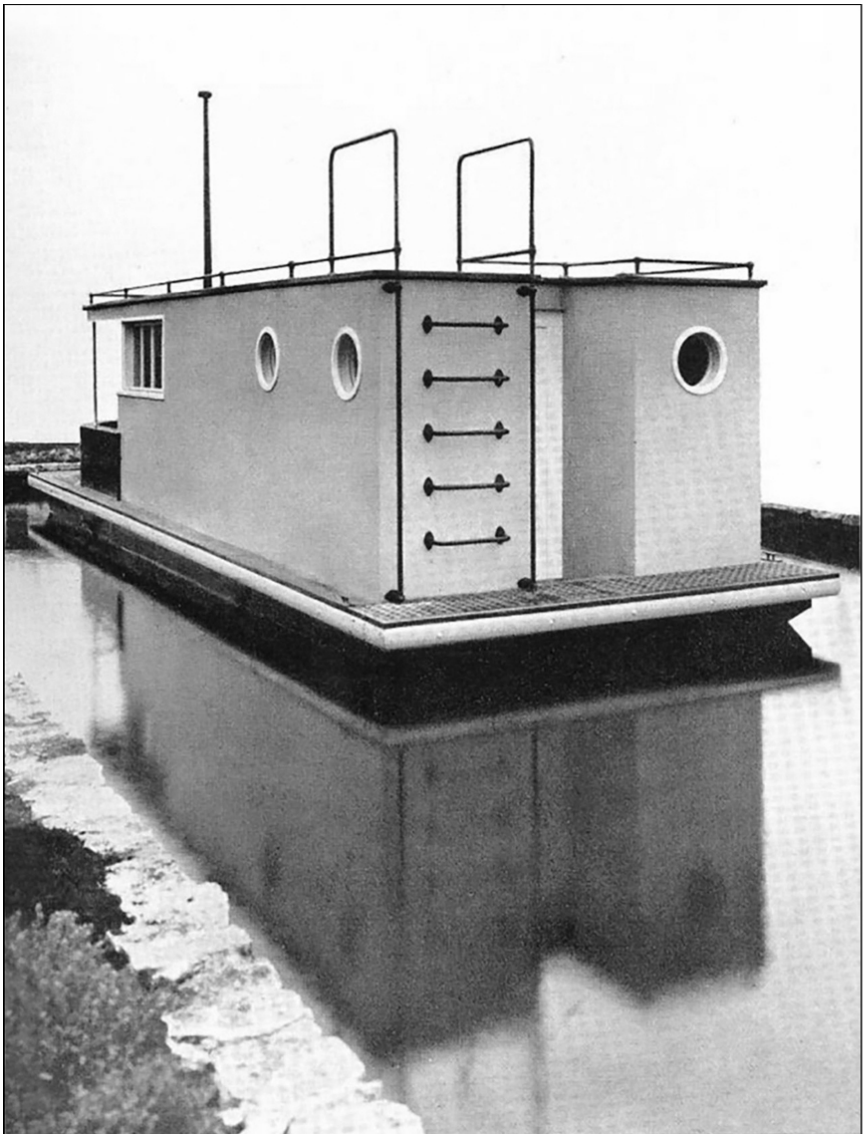
Αριστερά: Η βάση του δρόμου έχει διαλυθεί από την παλίρροια. Φορτηγό αδειάζει πέτρες, εν είδει αναχώματος, προκειμένου να αποτραπεί περαιτέρω καταστροφή του δρόμου από την ορμή των κυμάτων. **Δεξιά:** Μέσα στους αφρούς, εργάτες ενισχύουν έναν στύλο σπιτιού χτυπημένου από την παλίρροια. [Πηγή: https://www.latimes.com/california/story/2019-09-03/from-the-archives-1930s-beachfront-homes-newport-beach]

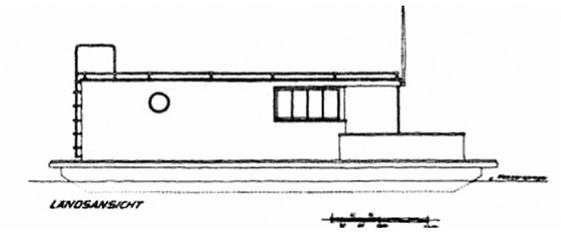
Το λιμάνι του Newport, που κάποτε άκμαζε υποστηρίζοντας ναυτιλιακές εγκαταστάσεις/βιομηχανίες, σήμερα έχει μετατραπεί, κατά κύριο λόγο, σε τόπο αναψυχής, με την τεράστια αμμώδη παραλία του –ιδεώδη για κολύμβηση– να αποτελεί πολυσύχναστο τουριστικό θέρετρο. Τα καινούρια κτίσματα, παρατεταγμένα στο βάθος του παραλιακού μετώπου, έχουν κι αυτά μετατραπεί σε κακέκτυπα, «γραφικά» αντίγραφα των πρώτων εκείνων αυτοσχέδιων σπιτιών πάνω στον αφρό.

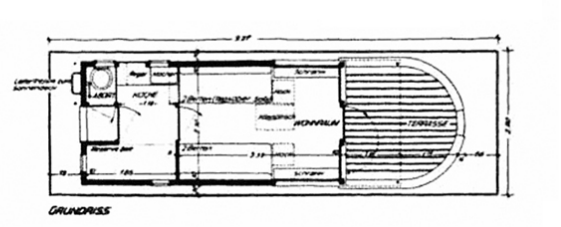
5 Πλωτό σπίτι για το Σαββατοκύριακο

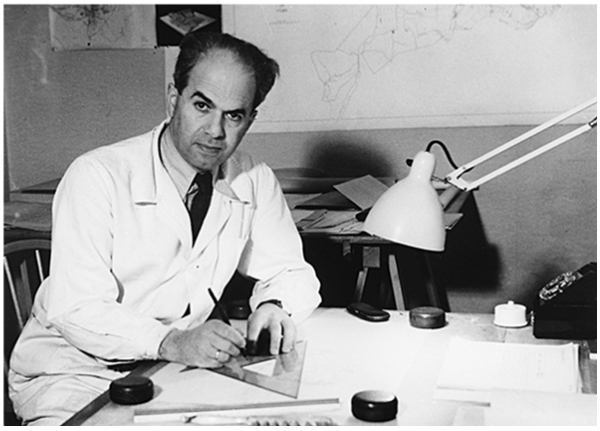
Πρόκειται, πιθανότατα, για το πρώτο μοντέρνο πλωτό σπίτι, σχεδιασμένο το 1927 από τον αρχιτέκτονα και δάσκαλο στο Bauhaus Fred Forbat[13], για την οικογένεια του Adolf Sommerfeld,[14] επιχειρηματία κτιρίων και

θερμού υποστηρικτή τής σχολής. Το σπίτι-σκάφος βρισκόταν στο Wannsee, τη δυτικότερη τοποθεσία του Βερολίνου, πιθανότατα σε κάποια από τις εκεί λίμνες, Großer Wannsee και Kleiner Wannsee. Τα μοναδικά τεκμήρια που διαθέτουμε είναι μια φωτογραφία και δυο σχέδια (κάτοψη και όψη), πρωτοδημοσιευμένα σε έκδοση εποχής.[15]









Η μοναδική φωτογραφία, η πλάγια όψη και η κάτοψη του πλεούμενου σπιτιού, και ο αρχιτέκτονας με άσπρη ποδιά εργασίας στο σχεδιαστήριο. [Πηγή: https://www.ino-art.eu/schlagwort/bauhaus/]

Αναμφίβολα, η πλωτή κατοικία του Forbat προσομοιάζει με μια μικρή, ισόγεια μονοκατοικία τού πρώιμου μοντερνισμού του ’30, με τη μόνη διαφορά ότι είναι τοποθετημένη πάνω σε μια πλωτή βάση-εξέδρα και όχι στο έδαφος. Απλή, κυβιστική, ορθολογικά οργανωμένη με τις minimum διαστάσεις χώρων, με γωνιακά παράθυρα και στρογγυλούς φεγγίτες, με ημικυκλική βεράντα (οριοθετημένη και στο σκάφος με περιμετρικό χαμηλό «τοίχο») και με επισκέψιμο δώμα μέσω μεταλλικής, στοιχειακής σκάλας. Τα πρότυπα του Bauhaus κυριολεκτικά εν πλω.

6 Ναυτικός Όμιλος

Ο Ιταλικός Όμιλος Μηχανοκίνητων Ταχύπλοων Σκαφών της Λίμνης Κόμο (Associazione Motonautica Italiana Lario[16]/A.M.I.LA.) διοργάνωνε, από το 1920, αθλητικές εκδηλώσεις στην όμορφη λίμνη του Como. Εξαιτίας της σημασίας που αποκτούσαν οι εκδηλώσεις αυτές, ο αρχιτέκτονας Pietro Lingeri –μέλος του ομίλου– επεξεργαζόταν σχέδια για τη νέα έδρα του Ομίλου, ήδη από το 1927, πριν ακόμα αναζητηθεί κατάλληλο οικόπεδο.



Σύγχρονη αεροφωτογραφία του κτιρίου στο άμεσο περιβάλλον του. Δεξιά, η κατάληξη του ρέματος. [Πηγή: https://misfitsarchitecture.com/2016/03/28/pietro-lingeri-and-the-new-realists/#jp-carousel-75170]

Η τοποθεσία που επιλέχθηκε για την κατασκευή του κτιρίου αποκτήθηκε το 1931 και βρίσκεται λίγο έξω από τον οικισμό Tremezzo, στην όχθη της λίμνης Como και πλάι στις εκβολές του ρέματος Bolvedro (ακριβής θέση: Via Regina 19, 45.980793, 9.212308). Σε μόλις έξι μήνες, από τον Απρίλιο έως τον Σεπτέμβριο του 1931, η κατασκευή ολοκληρώθηκε και τα εγκαίνια του Ναυτικού Ομίλου έγιναν στις 18 Οκτωβρίου 1931.



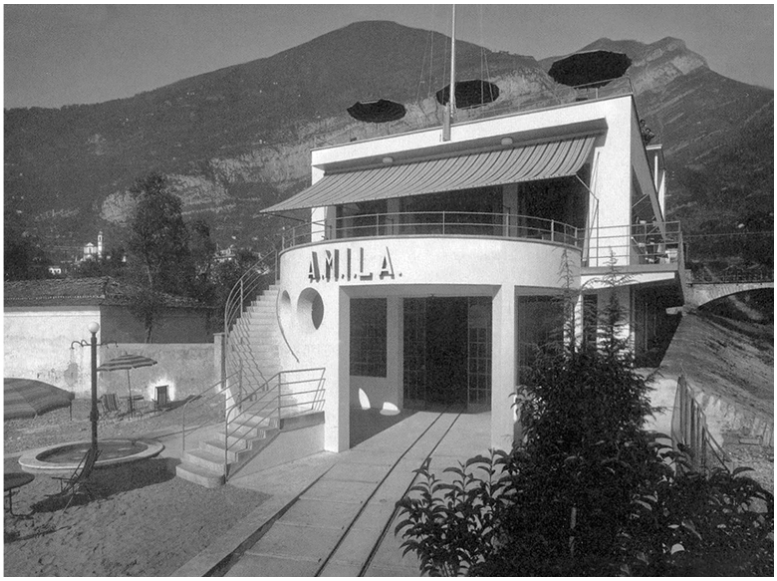


Άνω: Άποψη από τη λίμνη. [Πηγή: *Functional Architecture 1925-1940*, Benedikt Taschen, Koln 1990] **Κάτω:** Άποψη από τον δρόμο, με το

ημικυλινδρικό κλιμακοστάσιο – σημείο αναφοράς του κτιρίου. [Πηγή: https://lakecomoville.altervista.org/storia-villa-amila/]

Η υψομετρική διαφορά μεταξύ της στάθμης του δρόμου και του νερού της λίμνης οδήγησε στην ανάπτυξη του κτιρίου σε δυο επίπεδα. Το κατώτερο εχρησιμοποιείτο για αθλητικές δραστηριότητες, φύλαξη σκαφών και χώρους τεχνικής υποστήριξης. Στον όροφο βρισκόταν η κύρια αίθουσα για τις συναντήσεις των μελών του Ομίλου, η οποία είχε εκτόνωση σε μεγάλη ημικυκλική βεράντα, ιδανικό σημείο για τη θέαση των αγώνων. Τέλος, το ικανού μεγέθους δώμα –προσβάσιμο από το εσωτερικό κλιμακοστάσιο– προσέφερε και αυτό πανοραμική θέα για την παρακολούθηση των εκδηλώσεων. Ο ημικύλινδρος του εσωτερικού κλιμακοστασίου, η εξωτερική σκάλα που αναπτύσσεται στον ημικυκλικό τοίχο της βεράντας, τα φινιστρίνια και τα οριζόντια κιγκλιδώματα αποτελούν ρητές αναφορές στην αρχιτεκτονική των πλοίων, αγαπημένο, ούτως ή άλλως, θέμα των μοντερνιστών αρχιτεκτόνων του μεσοπολέμου.[17] Τέλος, η εξέδρα για εποπτεία των εκδηλώσεων και καταδύσεις αποτελεί «σήμα κατατεθέν» σχεδόν σε όλα τα παρόμοια έργα του μεσοπολεμικού μοντερνισμού.





Αριστερά: Η καμπύλη σκάλα που συνδέει τον κήπο με τη βεράντα του ορόφου. [Πηγή: https://www.pinterest.it/pin/513551163741131820/] **Δεξιά:** Η ράμπα που συνδέει τον αποθηκευτικό χώρο του ισογείου με το νερό της λίμνης, εξοπλισμένη με χωνευτούς οδηγούς στο δάπεδο για τη μεταφορά των αγωνιστικών σκαφών πάνω σε ειδική τροχήλατη βάση. [Πηγή: https://lakecomoville.altervista.org/storia-villa-amila/]

Η κατασκευή είναι από οπλισμένο σκυρόδεμα και τούβλα, όλες οι δομικές επιφάνειες φέρουν επίχρισμα, ενώ αξιοπρόσεκτη ήταν η χρήση του χρώματος, καθώς αποσκοπούσε στη διάκριση των όγκων, των επιφανειών και των επιμέρους στοιχείων της κατασκευής. Έτσι, οι εξωτερικοί τοίχοι ήταν λευκοί, οι οροφές και οι λαμπάδες των ανοιγμάτων γαλάζιες, τα ξύλινα παράθυρα του άνω επιπέδου πορτοκαλί και οι σιδερές διατομές σκούρο μπλε.





Αριστερά: Ο πύργος του εσωτερικού κλιμακοστασίου και η στρογγυλή σκάλα επίσκεψης της απόληξής του. [Πηγή: https://lakecomoville.altervista.org/storia-villa-amila/] **Δεξιά:** Η εξέδρα για επόπτευση και, πιθανώς, για καταδύσεις. [Πηγή: https://www.facebook.com/freshprincestudio/photos/a.1426488677587460/2790168114552836/?type=3]

Οικονομικές δυσκολίες οδήγησαν, το 1938, στη διάλυση του Ομίλου, και λίγα χρόνια αργότερα, το 1942, το κτίσμα έγινε η κατοικία του πρωταθλητή κωπηλασίας Sandro De Col. Το 1947, με βάση μελέτη του ίδιου του Lingeri, ξεκίνησε παρέμβαση που αποσκοπούσε στον οριστικό μετασχηματισμό του ορόφου σε ιδιωτική κατοικία. Πάντως, όλα τα χαρακτηριστικά που συνδέονταν με τη ναυτική δραστηριότητα του κτιρίου διατηρήθηκαν. Τέλος, το 2014, έλαβαν χώρα εργασίες αποκατάστασης του κτιρίου στην αρχική μορφή του, όπως εξάλειψη των μεταγενέστερων εξωτερικών αλλαγών, χρωματισμοί, τεχνολογικές προσαρμογές κ.λπ.

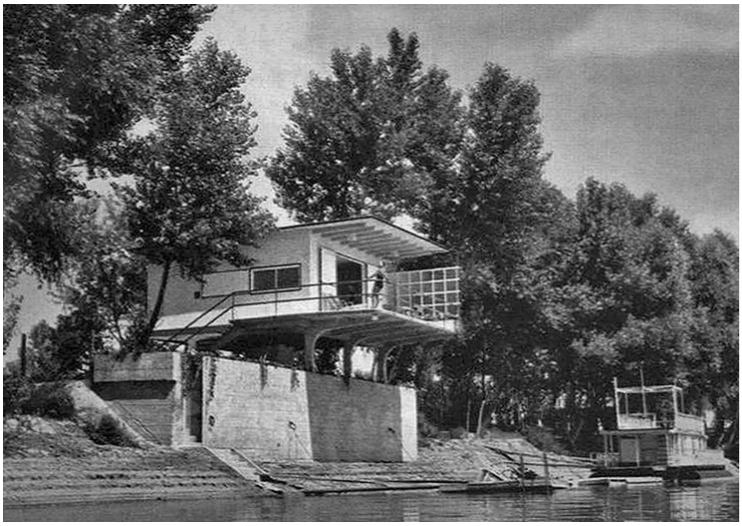


[Πηγή: https://mylakecomo.co/en/attractions/villa-amila/]

Η Villa Amila, όπως ονομάζεται σήμερα, συνιστά μια αξιοσημείωτη στιγμή της μοντέρνας αρχιτεκτονικής, καθώς αποτυπώνει και εκφράζει την αδιάρρηκτη σχέση του έργου με το υδάτινο περιβάλλον, δεδομένου του αρχικού λειτουργικού προορισμού του. Ακολουθώντας το ίχνος τού «κτιρίου-μηχανή», όπως το είχε θέσει ο Le Corbusier, το έργο κατορθώνει να οριοθετήσει μια ευτυχή συνάντηση της νεωτερικότητας με την αρχέγονη, αδιάλειπτη συνύπαρξη του ανθρώπου με το νερό.

7 Σπίτι διακοπών στο ποτάμι

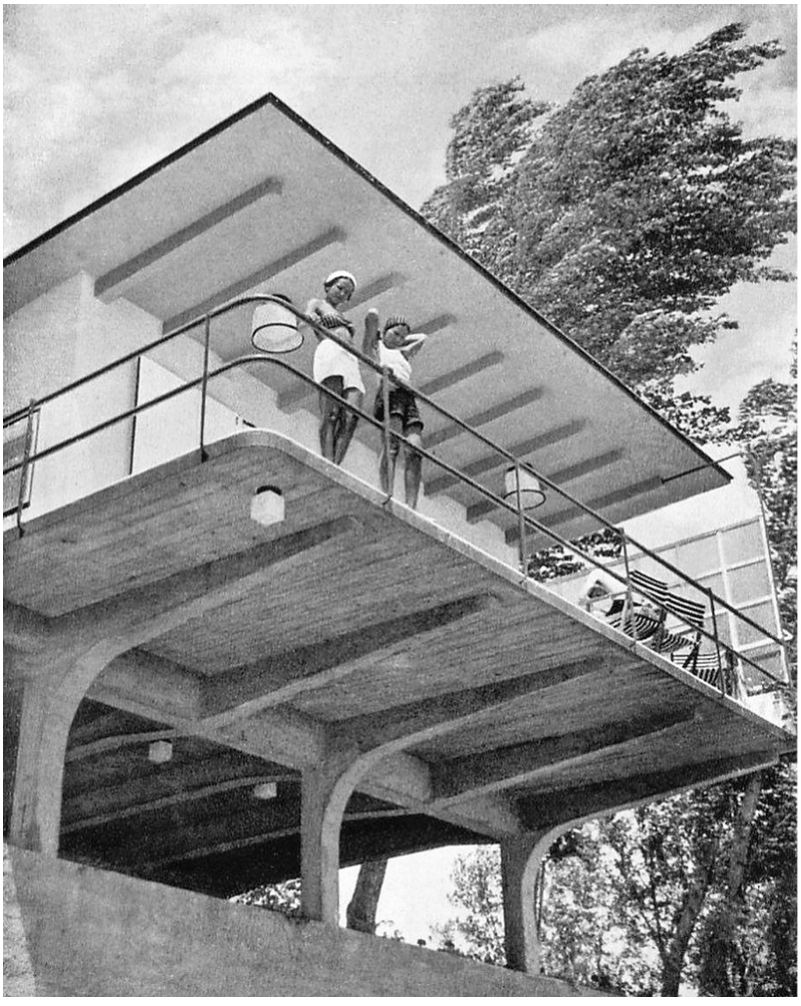
Η μικρή παραθεριστική κατοικία στο νησάκι Lupa, μέσα στον κλάδο Szentendre του Δούναβη, στη Βουδαπέστη (ακριβής θέση: Platán sor 8, 47.614566, 19.083993), σχεδιασμένη και υλοποιημένη το 1934-35 από τον Ούγγρο αρχιτέκτονα, γραφίστα και σχεδιαστή επίπλων Lajos Kozma (1884-1948), θεωρείται ένα από τα καλύτερα έργα του στον τομέα της κατοικίας. Στη δεκαετία του ’30, ο Kozma σχεδίασε αρκετές επαύλεις και κτίρια γραφείων-καταστημάτων στη Βουδαπέστη, ασχολούμενος συστηματικά και με κάθε στοιχείο του εσωτερικού χώρου, από τα σχέδια των δαπεδοστρώσεων έως τα φωτιστικά και τον τύπο γυαλιού των κουφωμάτων.

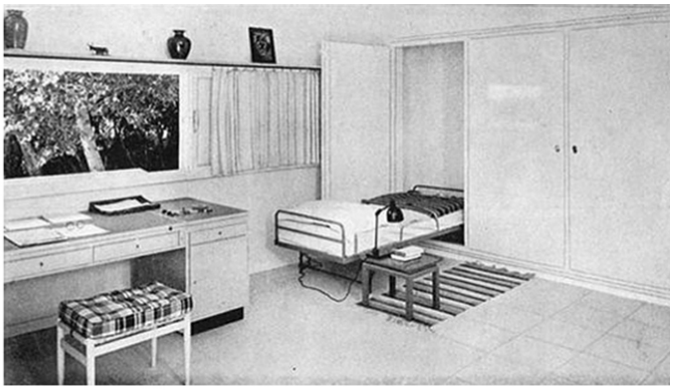


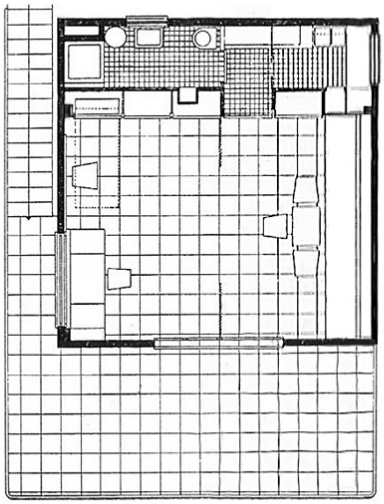


Απόψεις αρχικής κατάστασης του κτίσματος. [Πηγή: https://ofhouses.com/post/162734078662/447-lajos-kozma-holiday-home-lupa-sziget]

Αν και όχι ακραιφνής μοντερνιστής, όπως οι περισσότεροι, τότε, συμπατριώτες του, αλλά με σαφή κατεύθυνση προς το Art Nouveau και το Art Deco,[18] ο Kozma καταθέτει, εδώ, τη μοντερνιστική του πλευρά, ενώ προτείνει και μια δυναμική στατική δομή. Η κατασκευή από οπλισμένο σκυρόδεμα συνίσταται σε έναν υπερυψωμένο τετραγωνικό χώρο επί pilotis, με μεγάλη εν προβόλω στεγασμένη βεράντα που «ίπταται» πάνω από τα νερά τού ποταμού, θυμίζοντας εξέδρες καταδύσεων σε πισίνες και κολυμβητήρια της εποχής. Η άνοδος στον όροφο γίνεται μέσω υπαίθριας γραμμικής σκάλας και ο εσωτερικός χώρος είναι κατά βάση ενιαίος, με μια στενή ζώνη να φιλοξενεί τους υγρούς χώρους.







Αριστερά: Λεπτομέρεια του εν προβόλω εξώστη. [Πηγή: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:003_Lupasziget_nyaral%C3%B3_1934] **Άνω:** Εσωτερική άποψη με τα κρεβάτια να αποθηκεύονται σε ερμάρια. [Πηγή: https://mobile.twitter.com/jm_buru/status/1106833940692770816/photo/3] **Κάτω:** Κάτοψη ορόφου. [Πηγή: https://docplayer.hu/4661916-Kulturalis-oroksegek-megorzesenek-tamogatasa-palyazat-project-luppa-sziget-epiteszeti-es-kulturalis-oroksegenek-feltarasa.html]

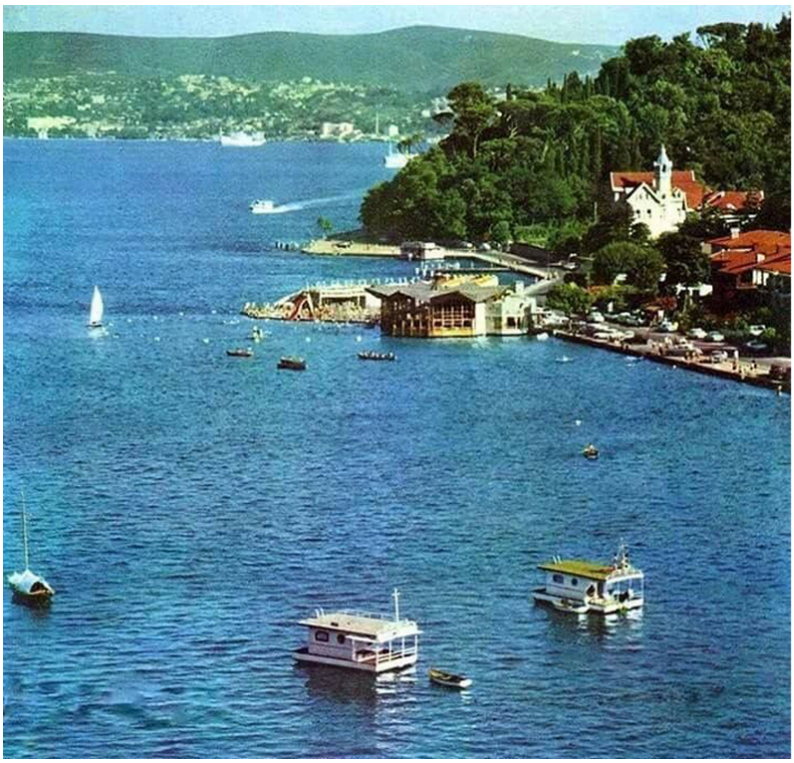




Το σπίτι σήμερα, με προσθήκες κατ’ επέκταση, τόσο στην πλευρά που βλέπει στο ποτάμι όσο και στην απέναντί της προς τον δρόμο. [Πηγές: Αριστερά: http://kollarbence.blogspot.com/2010/11/mome-511-lupasziget.html Δεξιά: https://in.pinterest.com/pin/465559680232268563/]

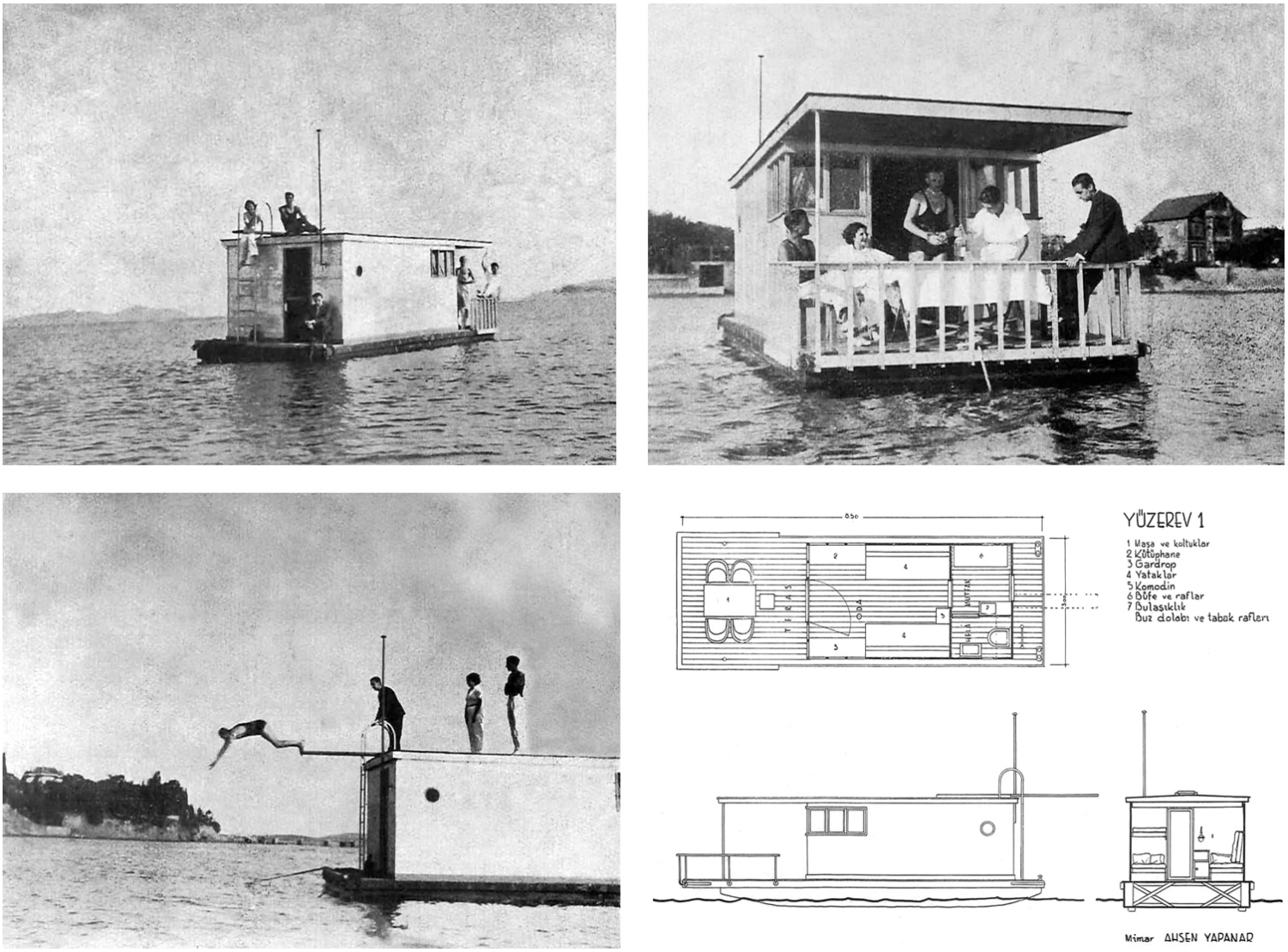
8 Τα «πλωτά σπίτια» του Βοσπόρου

Τα «πλωτά σπίτια» στον πορθμό του Βοσπόρου πρωτοεμφανίστηκαν γύρω στο 1940, και χρησιμοποιούνταν, κατά βάση, ως εξοχικές αλλά και ως μόνιμες κατοικίες. Υπήρξαν πολύ δημοφιλή στην Πόλη και, μάλιστα, στις δεκαετίες του ’50 και του ’60 οι τράπεζες χάριζαν επιπλέοντα σπίτια στους πελάτες τους. Η χρήση τους εγκαταλείφθηκε κατά τη δεκαετία του ’80, λόγω προβλημάτων συντήρησης, ελλιμενισμού, μόλυνσης των νερών και, βέβαια, λόγω της επικράτησης των μηχανοκίνητων σκαφών.





Αριστερά: Πλωτά σπίτια διακοπών στον Βόσπορο. [Πηγή: http://www.gazetekadikoy.com.tr/yasam/istanbulun-yuzen-evlerini-yeniden-tasarladi-h12357.html] **Δεξιά:** Διαφημιστική καταχώρηση ναυτιλιακής τράπεζας με μπόνους ένα «Πλωτό Αρχοντικό». [Πηγή: https://www.facebook.com/165421444171251/posts/529633927749999/]



Απόψεις και σχέδια του «Πλωτού Σπιτιού 1» που μελέτησε ο αρχιτέκτονας Ahsen Yapanar. [Πηγή: https://www.facebook.com/165421444171251/posts/529633927749999/]

Πρώτος σχεδιαστής πλωτού σπιτιού στον Βόσπορο ήταν ο Κωνσταντινουπολίτης αρχιτέκτονας Ahsen Yapanar,[19] στις αρχές της δεκαετίας του ’40. Αναμφίβολα, ο σχεδιασμός, αλλά και η ονομασία, είναι έντονα επηρεασμένος (αν όχι πανομοιότυπος) από το πλωτό σπίτι που σχεδίασε ο Fred Forbat, δέκα χρόνια πριν, στη Γερμανία. Προφανώς, ο Yapanar το είχε υπόψη του… Στον απόηχο των μοντερνιστικών επιταγών, υιοθετεί και αυτός το ορθογωνικό κέλυφος, το πλέον κατάλληλο για την «κατ’ οικονομίαν» διευθέτηση των απολύτως απαραίτητων χώρων, το δε οριζόντιο δώμα αποθεώνεται –για μια ακόμη φορά!– για ηλιοθεραπεία και βουτιές.

Μπορεί τα απλά, πλωτά σπίτια του Βοσπόρου να εξέλιπαν, όμως σύγχρονες, υπερσχεδιασμένες εκδοχές τους εντοπίζει κανείς σε διάφορα μήκη και πλάτη της γης. Προϊόντα υψηλού design, με μεγάλο κόστος απόκτησης και συντήρησης, προσφέρουν την (ψευδ)αίσθηση της φυσικής ζωής, εμπλουτισμένης, βεβαίως, με όλες τις τρέχουσες ανέσεις της σταθερής κατοίκησης…

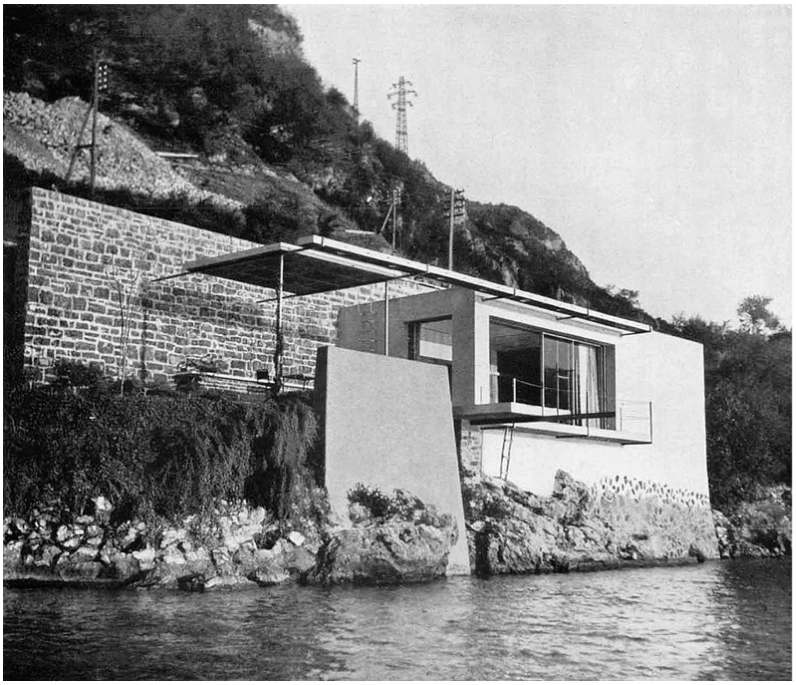




Υπερσύγχρονες πλωτές κατοικίες. [Πηγές: Άνω: http://sisale.shoppingonline2021.com/content?c=floating%20house&id=5 Κάτω: http://sisale.shoppingonline2021.com/content?c=floating%20house&id=8]

9 Σπίτι εργένη για το Σαββατοκύριακο

Στην Ιταλία, στην περιοχή Fiumelatte (ακριβής θέση: Via Roma 52, 45.986921, 9.292160), πάνω σε βραχώδη όχθη της λίμνης τού Como, βρίσκεται ένα μικρό ισόγειο σπίτι, μελετημένο και χτισμένο λίγο πριν τον πόλεμο (1940-42) από τον αρχιτέκτονα Giulio Minoletti (1910-1981), για τον φίλο του Paolo Hasenmayer. Ο Μιλανέζος πολεοδόμος, αρχιτέκτονας, σχεδιαστής και δάσκαλος αρχιτεκτονικής σύνθεσης στο Politecnico di Milano (1933-49), δημιούργησε ένα καταφύγιο, ορατό μόνο από τα νερά της λίμνης, κυριολεκτικά αθέατο από την υπερυψωμένη στάθμη του δρόμου.[20] Το κτίριο διατηρείται σε άριστη κατάσταση[21] και εξακολουθεί να χρησιμοποιείται ως κατοικία.

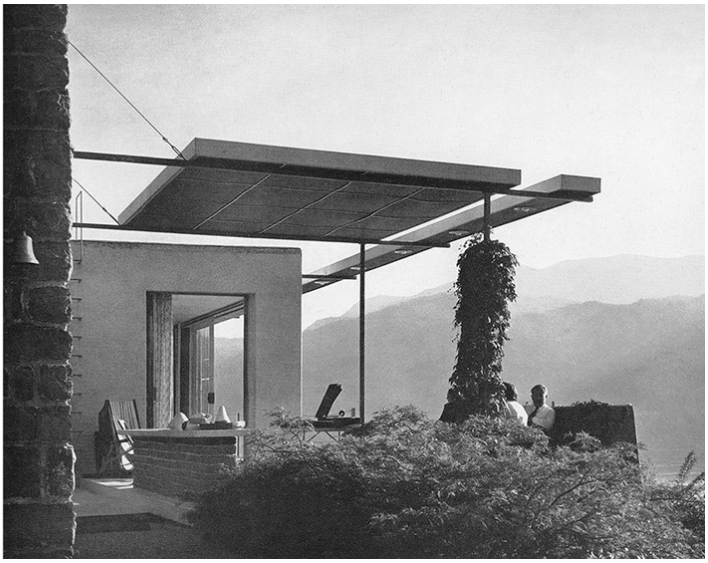




Γενικές απόψεις από τη λίμνη. [Πηγές: Αριστερά: https://www.facebook.com/Domus/photos/a.385546111119.172921.377437046119/10152472739171120 Δεξιά: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1861340213939483&id=742811282459054]

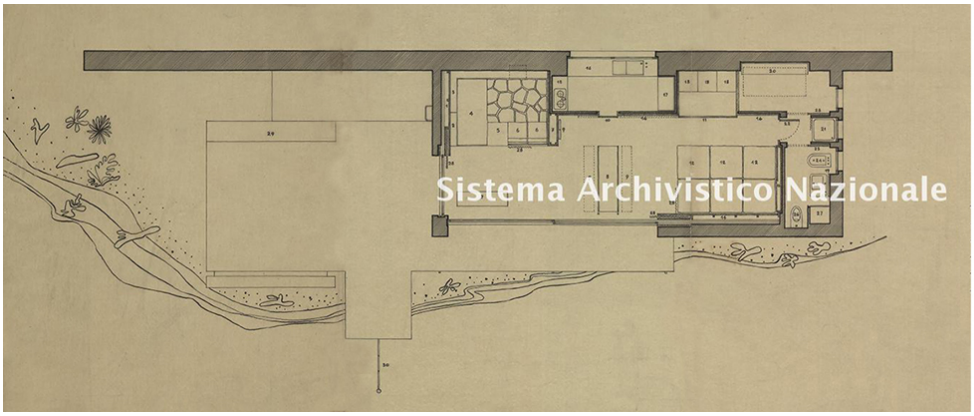
Το μικρό ορθογώνιο κτίσμα καταλαμβάνει την περιορισμένη ζώνη ανάμεσα στον επαρχιακό δρόμο και το νερό, έχοντας τη μια μακριά πλευρά του (προς τον δρόμο) εφαπτόμενη σε επιμήκη, ψηλή λιθοδομή-«πλάτη» από σκουρόχρωμη πέτρα της περιοχής, και την άλλη ανοιχτή προς τη μαγευτική θέα της λίμνης, μέσω μεγάλου γωνιακού υαλοστασίου. Η προσπέλαση προς την κατοικία γίνεται μέσω κεκλιμένου δρόμου που καταλήγει στο επίπεδο εισόδου. Η εκτεταμένη αυλή, ως υπαίθριο καθιστικό κατ’ επέκταση του εσωτερικού χώρου, είναι εξοπλισμένη με οριζόντιες επιφάνειες στέγασης/ηλιοπροστασίας (βαμμένες πράσινες στην κάτω πλευρά για να αναπαράγουν το χρώμα και τις αντανακλάσεις του νερού και προσαρτημένες σε κομψότατο μεταλλικό σκελετό) και χτιστούς πάγκους. «Σημάδια» της κατοικίας αποτελούν ο επενδεδυμένος με κόκκινες ψηφίδες τοίχος/πανέλο που βυθίζεται στο νερό και ο αιωρούμενος εξώστης που φέρει στο άκρο του κινητή σκάλα για την προσέγγιση της λίμνης.

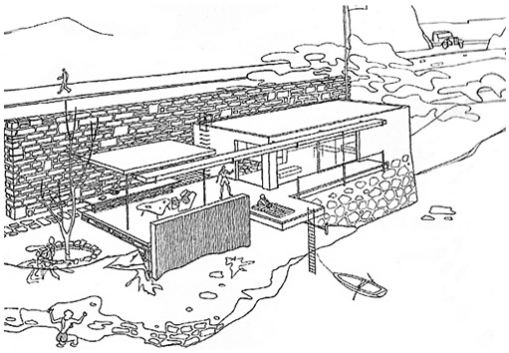




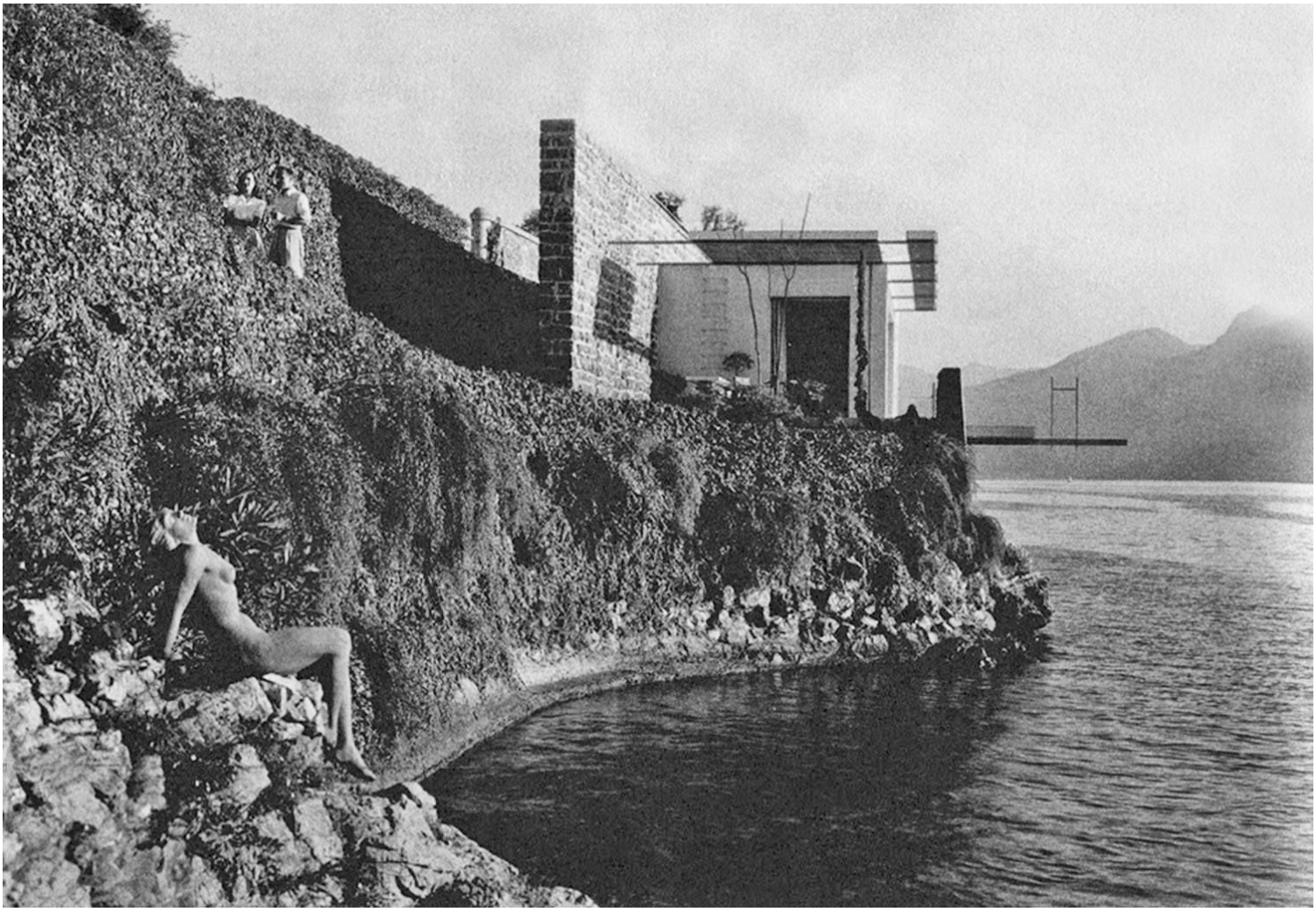
Ο υπαίθριος χώρος με τα ελαφριά στέγαστρα. [Πηγή: https://www.facebook.com/permalink.php/?story_fbid=1861340213939483&id=742811282459054]

Η οργάνωση της κάτοψης χαρακτηρίζεται από ευελιξία, καθώς, στην ουσία, προσφέρεται ένας ενιαίος χώρος διευθετημένος σε περιοχές δραστηριοτήτων –όπου ακόμα και τα κρεβάτια είναι ελεύθερα διατεταγμένα σε διάφορες θέσεις– και μερικά αυτοτελή δωμάτια, όπως η κουζίνα, ένας μικρός χώρος με πτυσσόμενο κρεβάτι και το λουτρό, τα οποία απαρτίζουν μια συνεχόμενη, κλειστή ζώνη. Συρόμενες πόρτες και υαλοστάσια, χωνευτές κουρτίνες, τζάκι, ξύλινες επενδύσεις, εν προβόλω ράφια βιβλιοθήκης, πρόβλεψη επίτοιχης τοποθέτησης έργων ζωγραφικής και φωτογραφιών, έπιπλα και φωτιστικά, συνθέτουν ένα ολιστικά σχεδιασμένο και αισθητικά προσδιορισμένο περιβάλλον, μοντέρνο και οικείο ταυτόχρονα.





Κάτοψη και προοπτικό. [Πηγή: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1861340213939483&id=742811282459054]



Ήλιος, νερό, βράχος, ηρεμία, γυμνότητα και μια χαμηλότονη αρχιτεκτονική, συνταιριασμένα. [Πηγή: https://www.facebook.com/permalink.php?story_fbid=1861340213939483&id=742811282459054]

Οι συνθετικές και κατασκευαστικές επιλογές που χαρακτηρίζουν τούτο το μικρό καταφύγιο δίπλα στο νερό –όπως: διάταξη, κλίμακα, διαβαθμίσεις διαφάνειας και «κατασκευαστικού βάρους» (από τη βαριά λιθοδομή στη σχεδόν αιωρούμενη πέργκολα και τον εξώστη), υλικά, χρώματα, εσωτερικός χώρος– εναρμονίζονται ευρηματικά με τα δεδομένα του τοπίου –βουνό, κλίση, βράχια, πράσινο, νερό, θέες–, δημιουργώντας μιαν αδιατάρακτη συνέχεια τεχνητού και φυσικού περιβάλλοντος, εσωτερικού και εξωτερικού χώρου. Ένα υποδειγματικό «δοκίμιο», με ρίζες στον μοντερνισμό του ’30, εμπλουτισμένο με νέα στοιχεία που προαναγγέλουν τον επερχόμενο μοντερνισμό τού ’60.



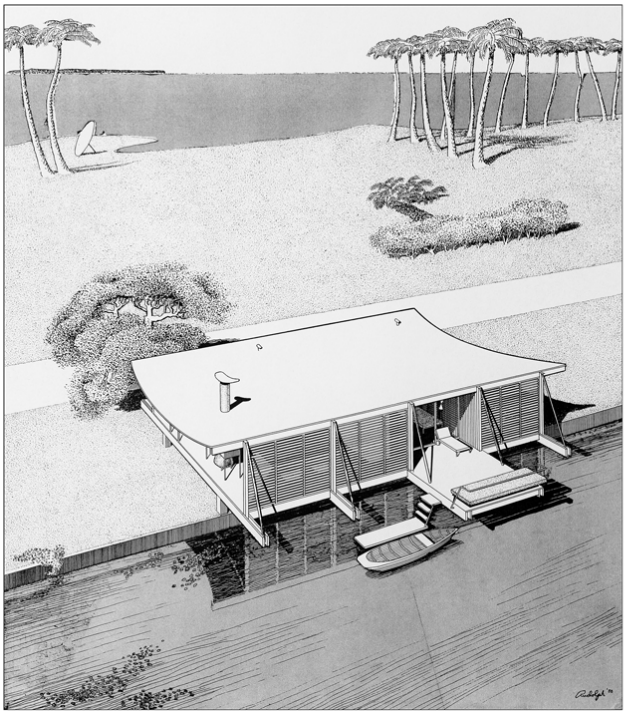
Πρόσφατη άποψη του συντηρημένου εσωτερικού χώρου του καθιστικού.
[Πηγή: https://divisare.com/projects/297367-giulio-minoletti-cn10architetti-casa-del-fine-settimana-a-fiumelatte]

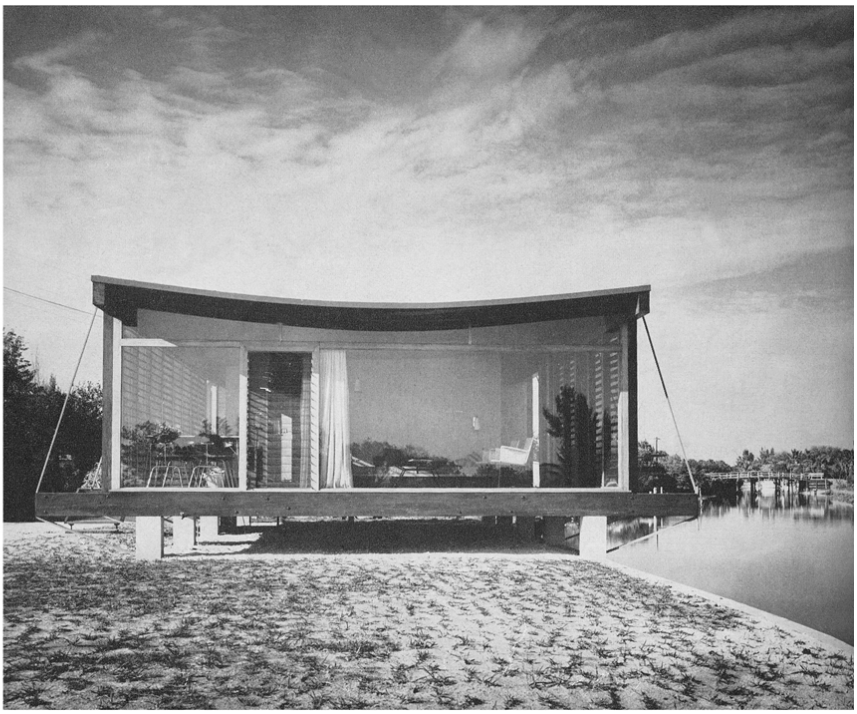
Μερικά χρόνια αργότερα, το 1954, ο Giulio Minoletti, από κοινού με τους αρχιτέκτονες Mario Tevarotto και Renzo Zavanella, σχεδιάζουν το εκθεσιακό περίπτερο «Finmare-Finmeccanica» για τη Ναυτιλία, στο πλαίσιο της X Triennale di Milano: «Prefabrication–Industrial Design». Πάνω από την επιφάνεια μιας τεχνητής λίμνης στο Parco Sempione, αναπτύσσεται μια υπέρκομψη, μεταλλική –εξ ολοκλήρου ημιυπαίθρια– κατασκευή, μαιανδρικής κάτοψης (ως ζώνη/διαδρομή της εκθεσιακής πορείας) με τετραγωνική οριζόντια στέγαση. Το περίπτερο δεν υφίσταται.



[Πηγή: https://it.wikipedia.org/wiki/Giulio_Minoletti]

10 «Cocoon» House

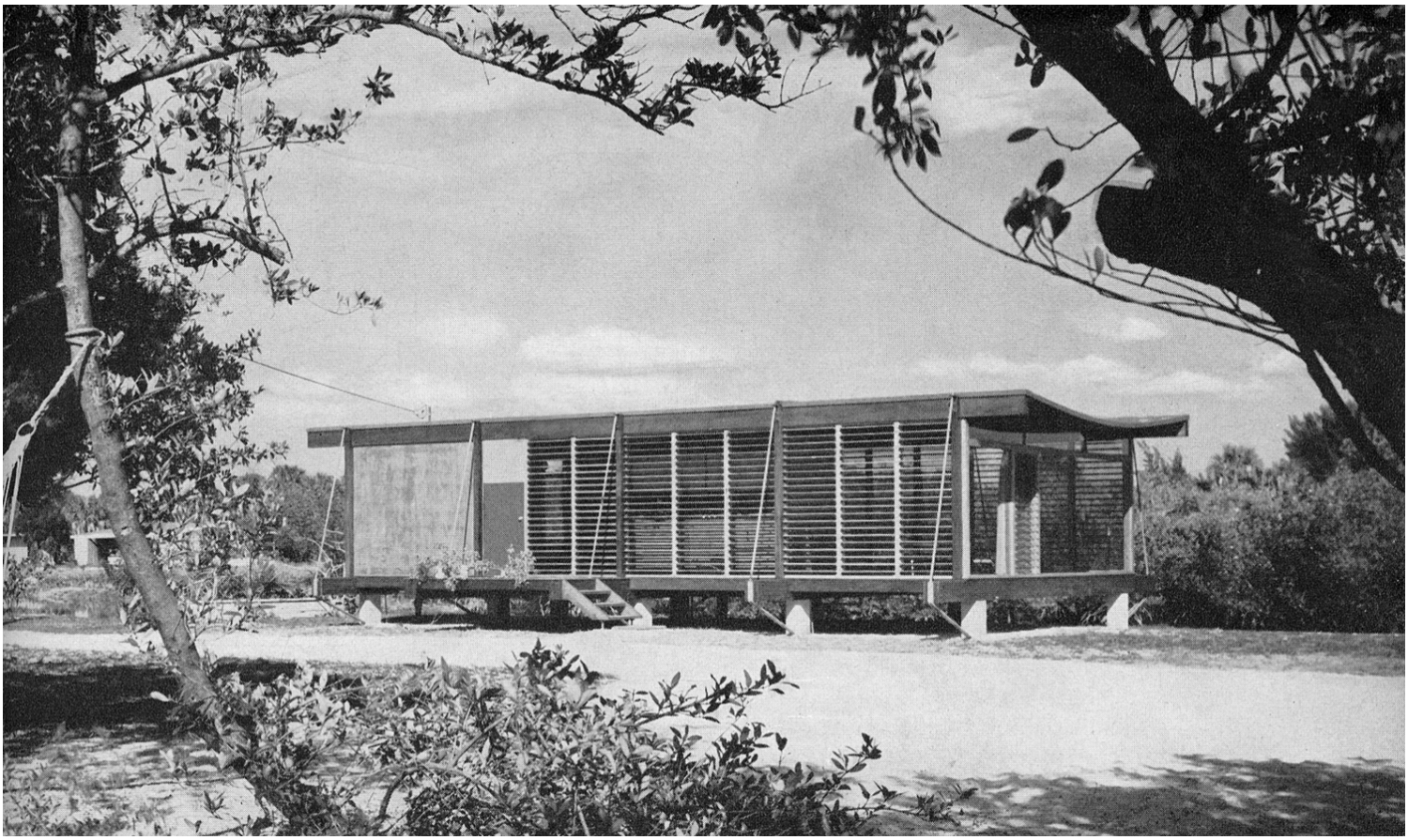




Αριστερά: Γενική προοπτική άποψη. Από τα αξιοθαύμαστα ασπρόμαυρα, γραμμικά σχέδια που σχεδίαζε ο ίδιος ο Rudolph, ώστε να είναι εύκολα

αναπαράξιμα και εκτυπώσιμα στα αρχιτεκτονικά έντυπα όπου δημοσιεύονταν έργα του. [Πηγή: Yukio Futagawa (ed.), *Paul Rudolph Drawings*, ADA Edita, Tokyo 1974] **Δεξιά:** Βόρεια όψη. [Πηγή: *Architectural Forum*, June 1951]

Η μικρή κατοικία των 70 τ.μ., περισσότερο γνωστή με το παράξενο παρατσούκλι «Cocoon» House παρά με την ιδιοκτησιακή της ονομασία Healy Guest House, βρίσκεται στο βόρειο άκρο της νησίδας Siesta Key, στη Sarasota της Φλώριδας, μέσα σε ένα δίκτυο ξηράς και τεχνητά διανοιγμένων καναλιών που εκβάλλουν στον Κόλπο του Μεξικού (ακριβής θέση: 3575 Bayou Louise Lane, 27.301483, -82.559278). Ολοκληρωμένη το 1950, αποτελεί ένα εξαιρετικό δείγμα της πρώτης περιόδου εργασίας τού αρχιτέκτονα Paul Rudolph –Φλώριδα, 1941-1962–, ανάμεσα στις πολυάριθμες κατοικίες (άνω των 60) που σχεδίασε και υλοποίησε στο διάστημα αυτό, αρχικά συνεργαζόμενος με τον συνάδελφό του Ralph Twitchell και, στη συνέχεια, ατομικά.[22]



Γενική άποψη από τον δρόμο. [Πηγή: *Architectural Forum*, June 1951]

Στην πρώιμη αυτή φάση τού έργου του, ο Αμερικανός αρχιτέκτονας –ιδιαίτερα γνωστός για τα κατοπινά, μεγάλου μεγέθους, «μνημειακά» κτίριά του– [23] αναπτύσσει και εφαρμόζει μια γραφή που αντικατοπτρίζει τις απαράμιλλες δυνατότητες ενός κομψού, διακριτικού μοντερνισμού της περιφέρειας. Μονοκατοικίες, μικρές και μεγάλες, στην πλειονότητά τους ισόγειες, χαρακτηρίζονται από ελεύθερες κατόψεις, μακριές γραμμές, χωρικό βάθος, πλούσια αλληλοσυσχέτιση μέσα και έξω, ελαφράδα, υλικότητα, διαφάνεια-διαμπερότητα, έξοχη επεξεργασία των ορίων του κελύφους και κατασκευαστική επινοητικότητα προσαρμοσμένη σε απλά υλικά του εμπορίου και συνήθεις τρόπους βιομηχανοποιημένης κατασκευής. Κτίσματα ενταγμένα απόλυτα στο υποτροπικό, σχεδόν εξωτικό, κλίμα της περιοχής, που αποπνέουν τη χαρά της ζωής κοντά στη φύση, την ηρεμία της απόσυρσης από τις συνθήκες της πόλης, την αίσθηση του καταφυγίου, την απόλαυση ενός αρχιτεκτονημένου περιβάλλοντος υψηλού γούστου.





Απόψεις από τον Bayou Louise και τον ομώνυμο δρόμο. [Πηγές: Άνω: https://twitter.com/SAF_Modern/status/1068520516502208514/photo/1
Κάτω: https://www.dwell.com/home/the-cocoon-house-4b3b1047]

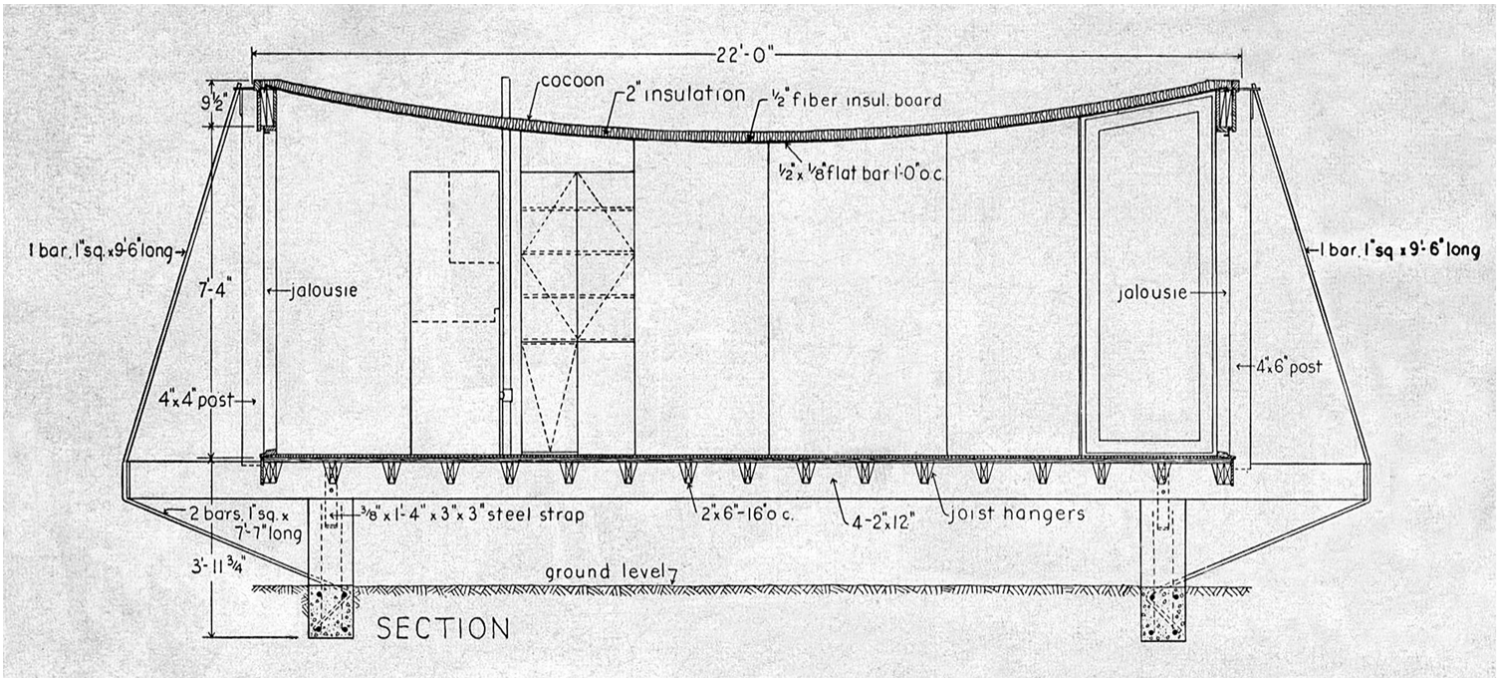
Μοιάζοντας περισσότερο με περίπτερο σε πάρκο παρά με πραγματικό σπίτι, η εποχιακή διαμονή του ζεύγους Healy[24] ενσωματώνει αρχιτεκτονικές και κατασκευαστικές καινοτομίες, με κυριότερη την καμπυλόμορφη, «αλυσοειδή» μορφή τής στέγασης και τη θωράκισή της από το νερό της βροχής. Αφορμή για τις επιλογές που υιοθετήθηκαν υπήρξε η στρατιωτική θητεία του Rudolph στο Πολεμικό Ναυτικό, όπου παρατήρησε ότι για την απενεργοποίηση, συντήρηση και κυρίως αδιαβροχοποίηση του εξοπλισμού των ελλιμενισμένων πολεμικών πλοίων (π.χ. πυργίσκοι πυροβόλων κ.λπ.), μετά τη λήξη του πολέμου (1946), χρησιμοποιείτο ως προστατευτική κάλυψη ένας συρμάτινος σκελετός-πλαίσιο με τελική επίστρωση από ψεκαζόμενο διαφανές βινύλιο, το επονομαζόμενο «cocoon».[25] Στην περίπτωση του ξενώνα Healy, η καμπυλότητα της στέγασης δόθηκε μέσω πυκνής διάταξης χαλύβδινων λαμών (ανά 30 εκ. περίπου), αγκυρωμένων στις δυο απέναντι ξύλινες δοκούς και συνδεδεμένων με εύκαμπτες μονωτικές ινοσανίδες τοποθετημένες από πάνω. Ακολουθούσε θερμομονωτικό υλικό και τελική επικάλυψη (τόσο εξωτερικά όσο και εσωτερικά) με το ψεκαζόμενο υλικό «cocoon», που έδωσε και το όνομά του στο μικρό ενδιαίτημα.





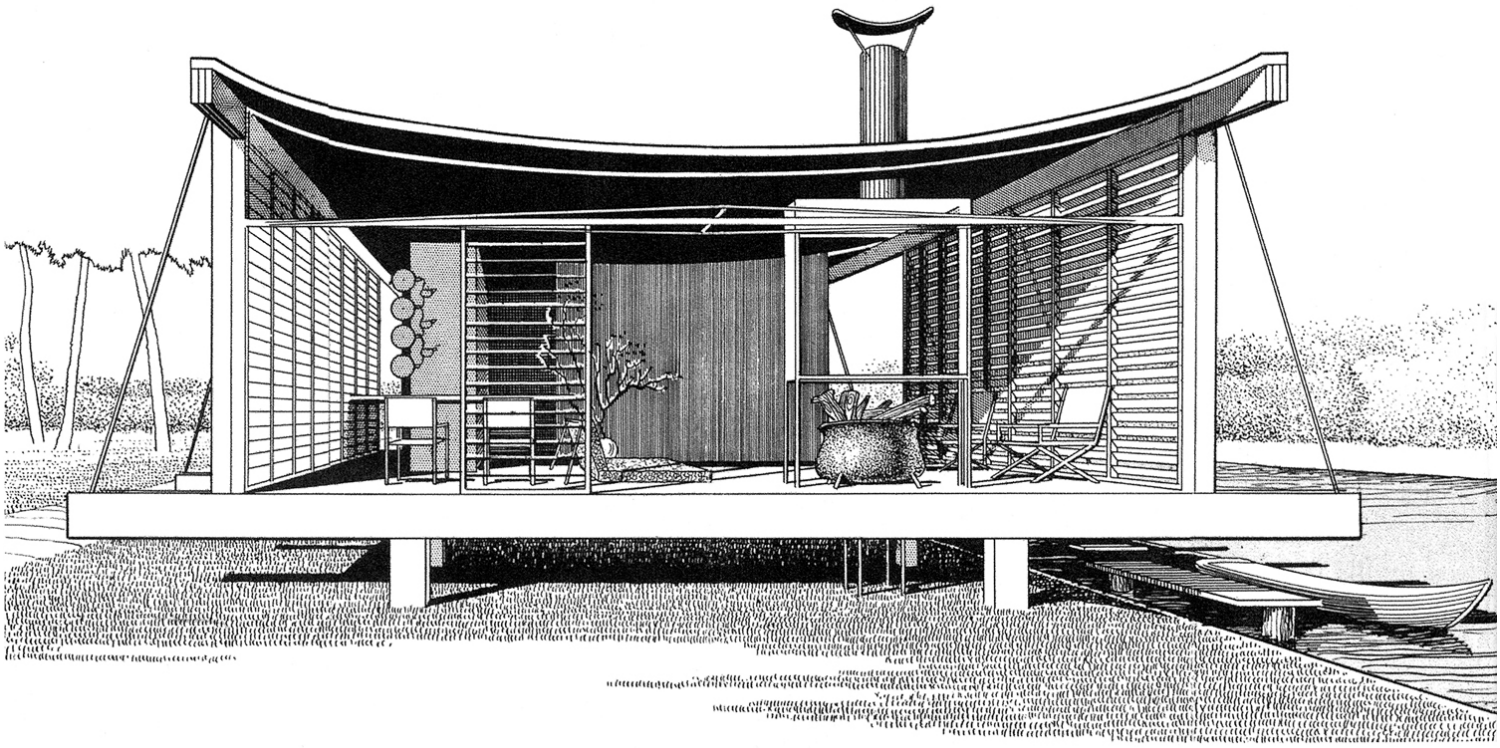


Απόψεις από στάδια της κατασκευής. [Πηγές: Άνω: C. Domin, J. King, *Paul Rudolph. The Florida Houses*, Princeton Architectural Press, New York 2002, Κάτω: https://www.floridamemory.com/items/show/252485 και 252489, φωτ. Joseph Steinmetz]



Εγκάρσια τομή με ενδείξεις της κατασκευής. [Πηγή: *Architectural Forum*, June 1951]

Η δεύτερη καινοτομία αφορά τα εξωτερικά όρια. Καταρχάς, το σπίτι είναι υπερυψωμένο από το έδαφος, με τον ξύλινο φέροντα οργανισμό να στηρίζεται σε πεσούς σκυροδέματος. Οι δυο στενές πλευρές έχουν σταθερά υαλοστάσια, προσφέροντας εκτεταμένη θέα στον κολπίσκο και μεγεθύνοντας κατά πολύ το μικρό μέγεθος του εσωτερικού χώρου. Αντίθετα, στην ανατολική και δυτική όψη δεν υπάρχουν υαλοστάσια (δεδομένου του θερμού καλοκαιρινού κλίματος) και τα όρια σχηματίζονται, κατά κύριο λόγο, από οριζόντιες, περιστρεφόμενες, ξύλινες περσίδες (jalousies), από το δάπεδο μέχρι την οροφή. Έτσι, εξασφαλίζεται η ρύθμιση του ηλιασμού, ο βαθμός της απαιτούμενης ιδιωτικότητας και ο φυσικός αερισμός του χώρου. Εδώ έγκειται και η διαφορά τού Cocoon House με τα γνωστά γυάλινα σπίτια του Mies van der Rohe (Farnsworth House) και του Philip Johnson (Glass House), καθώς εμπλέκει την πλήρη αισθητηριακή εμπειρία της ειδυλλιακής τοποθεσίας: όχι μόνο οπτικά αλλά και με την αίσθηση του αέρα, των ήχων, των μυρωδιών. Επιπλέον, η δυνατότητα ρύθμισης των περσίδων αποδίδει στον εσωτερικό χώρο από την πλήρη διαφάνεια έως μια προστατευτική αίσθηση κλειστότητας, με όλες τις ενδιάμεσες διαβαθμίσεις.

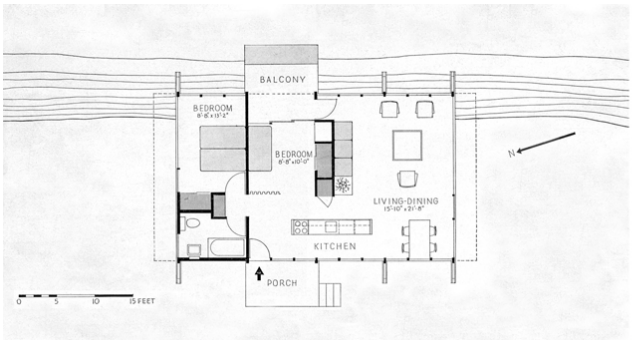






Άνω: Άλλο ένα εξαιρετικό προοπτικό σχέδιο (βόρεια όψη), ενδεικτικό της υψηλής σχεδιαστικής τέχνης του Paul Rudolph. [Πηγή: C. Domin, J. King, *Paul Rudolph*. *The Florida Houses*, Princeton Architectural Press, New York 2002] **Κάτω:** Παλιά και σύγχρονη άποψη του καθιστικού, με την υπέροχη θέα και το ρυθμιζόμενο φυσικό φως. [Πηγές: Αριστερά: C. Domin, J. King, *Paul Rudolph*. T*he Florida Houses*, Princeton Architectural Press, New York 2002, Δεξιά: https://www.dwell.com/home/the-cocoon-house-4b3b1047]

Η κάτοψη οργανώθηκε με τη μέγιστη οικονομία, απόρροια της αντίστοιχης λογικής στη διευθέτηση του εσωτερικού των πολεμικών πλοίων, που γνώριζε καλά ο Rudolph. Καθώς η θέα είναι εξαιρετική προς όλες τις κατευθύνσεις, το καθιστικό-τραπεζαρία και τα δύο υπνοδωμάτια είναι κατάλληλα προσανατολισμένα σε διαφορετικές πλευρές/θέες του σπιτιού, αποκτώντας, έτσι, έναν ξεχωριστό χαρακτήρα το καθένα. Το εντυπωσιακότερο στοιχείο του χώρου –δεν υλοποιήθηκε– είναι το ιδιότυπο τζάκι: ένα μεγάλο σιδερένιο δοχείο (συνήθως για ζεστό νερό ή πλύσιμο ρούχων) γεμάτο με καυσόξυλα, τοποθετημένο κάτω από θάλαμο καπνού από σκληρυμένο γυαλί και ατσάλι. Τέλος, ένας μικρός εξώστης, «αιωρούμενος» πάνω από το νερό, προσφέρει άπλετη θέα, χρησιμεύοντας ως υπαίθριο καθιστικό αλλά και για την πρόσβαση σε σκάφος.







Άνω: Κάτοψη. [Πηγή: *Architectural Forum*, June 1951] **Κάτω:** Ο ξενώνας μέσα στο ειδυλλιακό περιβάλλον του. [Πηγή: https://www.dwell.com/home/the-cocoon-house-4b3b1047] **Δεξιά:** Η θέα από τον μικρό «αιωρούμενο» εξώστη. Αξίζει, εδώ, να επισημάνουμε ότι ο Rudolph απέφευγε τις «στημένες», με πρόσθετα life style στοιχεία, επαγγελματικές φωτογραφίες –π.χ. του διάσημου Ezra Stoller, που ήταν φίλοι και συνεργάζονταν– και προτιμούσε την παρουσίαση των έργων του με γραμμικά σχέδια, παρότι οι πρώτες ήταν αυτές που εδραίωσαν σταδιακά τη φήμη του και αύξησαν το πελατολόγιό του. [Πηγή: https://www.dwell.com/home/the-cocoon-house-4b3b1047]

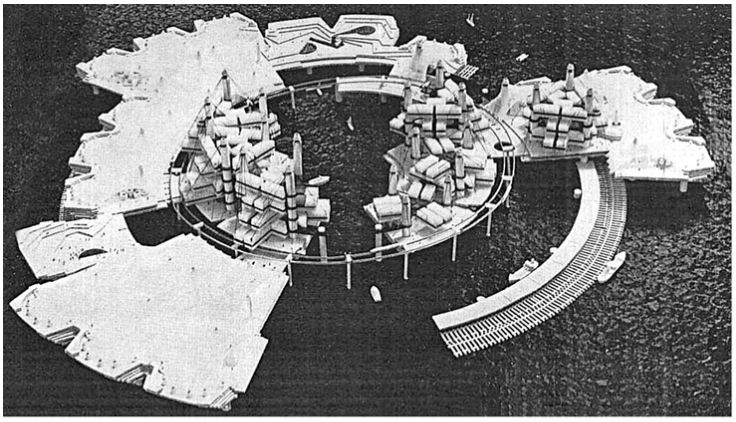


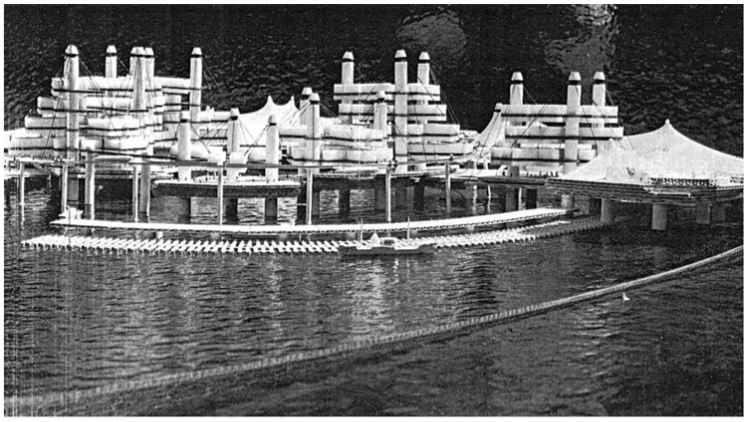
Σχέδιο του εσωτερικού χώρου του καθιστικού, με απόδοση του κοντράστ ανάμεσα στο δυνατό φως του ήλιου και τη βαθιά σκιά στο εσωτερικό. Ένα «rendering στο χέρι» με μελάνη, αυτοκόλλητο φιλμ (ράστερ) και άψογη σχεδιαστική τεχνική. [Πηγή: C. Domin, J. King, *Paul Rudolph*. *The Florida Houses*, Princeton Architectural Press, New York 2002]

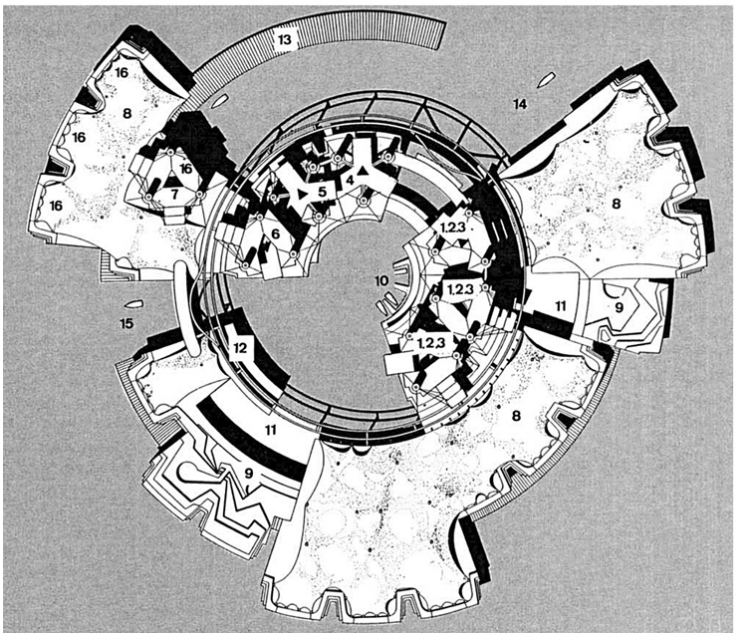
Το ριζοσπαστικό, πειραματικό Cocoon House[26] ανακαινίστηκε το 1990 –με κατασκευαστικές τροποποιήσεις/βελτιώσεις, χωρίς αλλοίωση της αρχικής του εικόνας– και συνεχίζει να αποτελεί αναπόσπαστο μέρος του τοπίου, διεκδικώντας, ωστόσο, την ανεξάρτητη παρουσία του. Ας παραθέσουμε, εδώ, τα λόγια του δημιουργού του, από τη δημοσίευση του έργου στο *Architectural Forum* τον Ιούνιο του 1951: «Κατά μια έννοια, πρόκειται για ένα αντικοινωνικό κτίσμα. Δεν κάνει καμία προσπάθεια να αναμιχθεί με το περιβάλλον του. Λόγω της τοποθέτησης, της μορφής και του χρώματος τείνει να κυριαρχεί στον κολπίσκο. Σε αυτό το μικρό εξοχικό σπίτι, η πρόθεση ήταν να αποδειχθεί ότι η αρμονία μεταξύ του έργου της φύσης και του έργου του ανθρώπου μπορεί να επιτευχθεί με σαφή διαφοροποίηση μεταξύ των δύο. Βέβαια, το οίκημα αυτό είναι ένα κατόρθωμα. Οι τύποι κτιρίων που απαιτούν μεγαλύτερα κατασκευαστικά ανοίγματα είναι, ίσως, πιο κατάλληλοι για μια τέτοια κατασκευή. Αλλά, δυστυχώς, τα περισσότερα αρχιτεκτονικά πειράματα πρέπει να γίνονται σε μικρές κατασκευές».

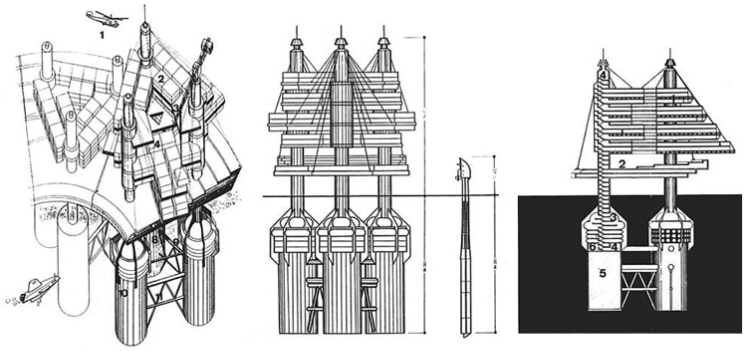
11 Marine City

Το 1958, ο Ιάπωνας αρχιτέκτονας Kiyonori Kikutake (1928-2011), ιδρυτικό μέλος του κινήματος του «Μεταβολισμού»,[27] δημοσίευσε την ουτοπική πρόταση «Θαλάσσια Πόλη», ως απάντηση στην αύξηση του πληθυσμού, τη μεταπολεμική ανοικοδόμηση, την εντεινόμενη πυκνοκατοίκηση των αστικών κέντρων, τον κορεσμό τού φυσικού εδάφους, αλλά και ως μια ριζοσπαστική επανατοποθέτηση της σχέσης τού ανθρώπου με το δομημένο περιβάλλον και τους φυσικούς πόρους. Η «Θαλάσσια Πόλη», μια πλωτή μεγαδομή (Megastructure), θα συνιστούσε μιαν αυτοτελή μητρόπολη, αυτάρκη (μέσω ανάπτυξης θαλάσσιων καλλιεργειών), ευέλικτη, απαλλαγμένη από ρύπους, ασφαλή από σεισμούς και πλημμύρες, μακριά από τις αστικές υπερσυγκεντρώσεις της ενδοχώρας.







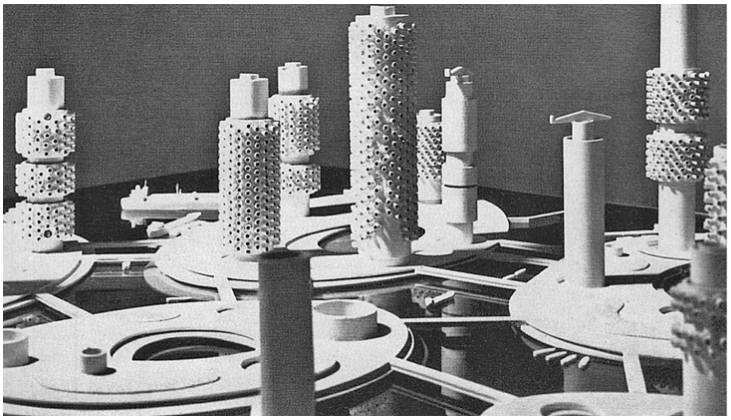
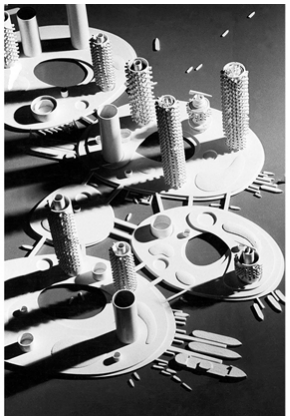
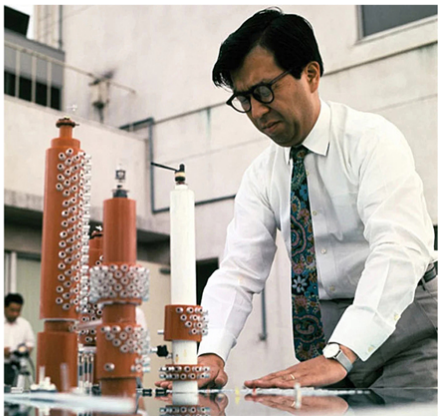


Η πρώτη «Marine City», 1958. [Πηγή: https://archeyes.com/marine-city-megastructure-kiyonori-kikutake/]

Η «Θαλάσσια Πόλη» περιελάμβανε δυο βασικούς τύπους, που μελετήθηκαν την περίοδο 1958-1963: την «Πλωτή Δομή» («Floating Structure»), ως έναν ομόκεντρο τύπο σε κλίμακα πόλης, και τη «Γραμμική Πόλη

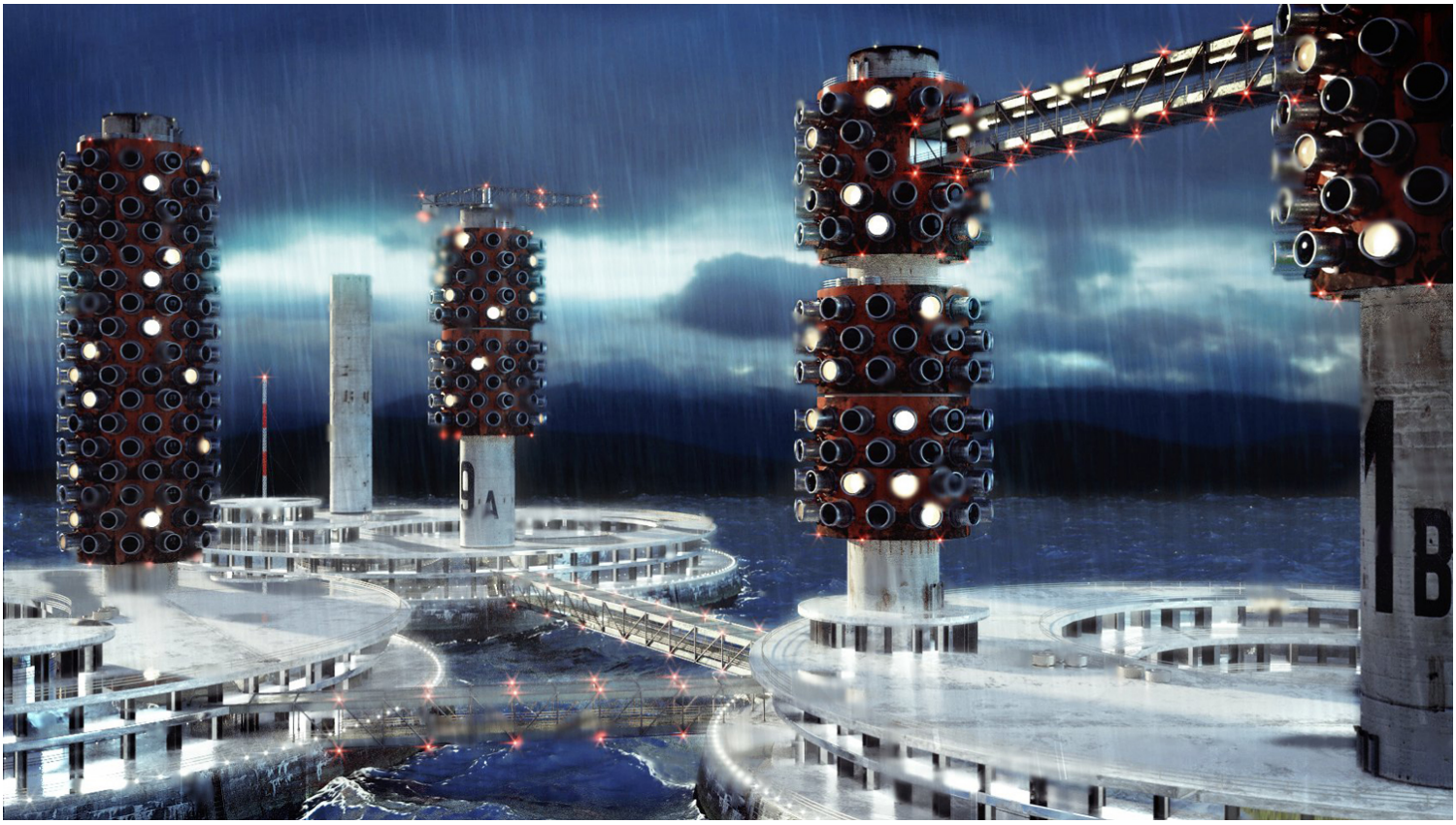
του Ωκεανού» («Linear Ocean City»), ως έναν γραμμικό τύπο εθνικής κλίμακας.

Η πρώτη πρόταση, που παρουσιάστηκε το 1958, αφορούσε μια πλωτή, εξελισσόμενη βιομηχανική πόλη κυκλικού σχήματος, διαμέτρου περ. 4 χλμ. Περιμετρικά, τοποθετούνται 12 σφαιρικές βιομηχανικές εγκαταστάσεις ενέργειας, συνολικής επιφάνειας περ. 1.000.000 τ.μ. Κάτω από την επιφάνεια της θάλασσας βυθίζονται έξι κυλινδρικοί πύργοι από σκυρόδεμα, φιλοξενώντας στο εσωτερικό τους εναλλασσόμενες, μεμονωμένες μονάδες κατοικίας, συνολικής δυναμικότητας 50.000 ατόμων, και άλλες κοινόχρηστες λειτουργίες. Με έναν πύργο ελέγχου στο κέντρο, η πόλη θα προσφέρει –σύμφωνα με τα λόγια του Kikutake– «'stereo-space' για την ανθρώπινη κοινότητα στην επιφάνεια». Ακολούθησαν, τουλάχιστον, άλλες τρεις προτάσεις/παραλλαγές, οι οποίες επέκτειναν τις ιδέες της πρώτης.

Πάνω σε τεράστιους ατσάλινους δακτύλιους, διαμέτρου άνω των 3 χλμ., τοποθετούνται πύργοι με προσαρτημένες σε αυτούς 1.250 μονάδες κατοικίας, οι οποίες αντικαθίστανται εύκολα, χωρίς να προκαλούν πρόβλημα στη συνολική κατασκευή. Οι ένθετοι κύλινδροι θα επέπλεαν πάνω σε πυλώνες, δίνοντας χώρο σε πλούσιες θαλάσσιες καλλιέργειες. [Πηγές: Αριστερά, Μέση: https://archeyes.com/marine-city-megastructure-kiyonori-kikutake/ Δεξιά: https://www.designboom.com/architecture/kiyonori-kikutake-1928-2011/]

Όπως διατυπώνεται στο μανιφέστο του Μεταβολισμού (*Metabolism 1960*),[28] η «Θαλάσσια Πόλη» είναι μια μονάδα μιας νέας ανθρώπινης κοινότητας στη θάλασσα, μια απάντηση στη μείωση του βιοτικού επιπέδου και στην ασταθή πολιτική και κοινωνική κατάσταση λόγω του περιορισμού της γης. Ωστόσο, η «Marine City» δεν έχει πρόθεση ούτε να αυξήσει τη γη ούτε να δραπετεύσει από τη γη, αλλά, αντίθετα, να θεωρηθεί ως ένα νέο αστικό αρχέτυπο για τη ζωή στη θάλασσα. Οι ιδέες του Kikutake ήταν για την εποχή τους εξαιρετικά τολμηρές και ρηξικέλευθες, καθώς έφερναν στο προσκήνιο και διαπραγματεύονταν κρίσιμα ζητήματα συνθηκών επιβίωσης σε έναν υπερκορεσμένο πλανήτη. Η βιωσιμότητα, οι μετακινήσεις, η επάρκεια των φυσικών πόρων, οι ανανεώσιμες πηγές ενέργειας κ.λπ. απασχολούν σήμερα –περισσότερο από ποτέ– την ανθρωπότητα, οδηγώντας, εκ νέου, σε ρεαλιστικές ή ουτοπικές λύσεις.

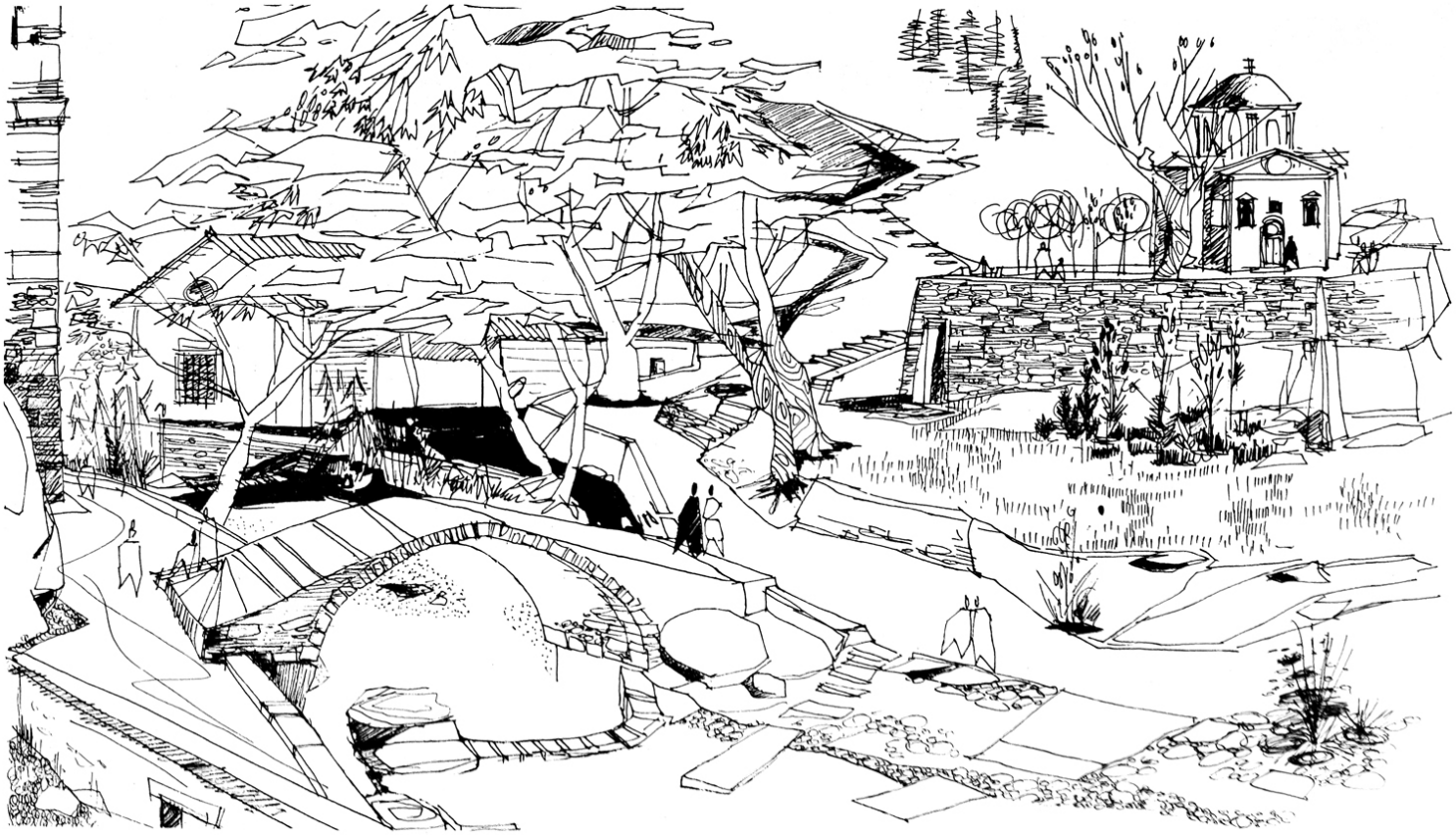


Σύγχρονη φωτορεαλιστική αναπαράσταση της «Marine City» (εκδοχή 1963) από τον αρχιτέκτονα και computer graphics artist Antxon Canovas. [Πηγή: https://www.artstation.com/artwork/0qWe]

12 Τουριστικό Περίπτερο Λειβαδιάς

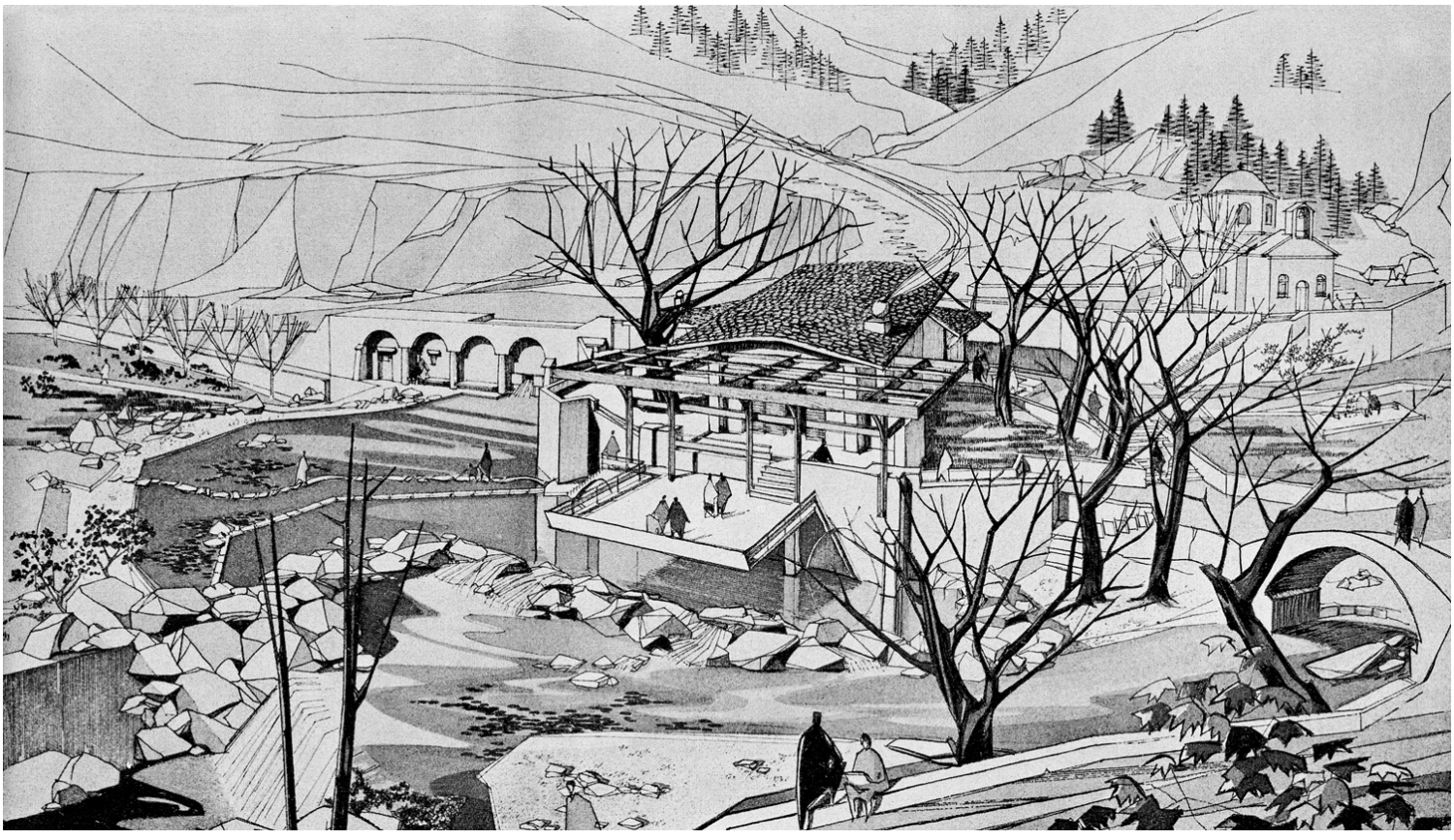
Ας μεταφερθούμε, τώρα, σε μια πραγματική και ήπια εντόπια περίπτωση «αρχιτεκτονικής τοπίου», όπου η παρέμβαση αφορούσε την ανάδειξη και τουριστική αξιοποίηση ενός υφιστάμενου φυσικού χώρου, με ιδιαίτερη «πυκνότητα», κυρίαρχο το στοιχείο του νερού και αυτόνομο μικροπεριβάλλον. Αναφερόμαστε στο έργο «Άλσος Τροφωνίου και Τουριστικό Περίπτερο στη Λιβαδειά», του οποίου η αρχιτεκτονική και κηποτεχνική μελέτη ανατέθηκε από τον Ελληνικό Οργανισμό Τουρισμού στον αρχιτέκτονα Αλέξανδρο Παπαγεωργίου-Βενετά, το 1960.[29] Το έργο συνιστά μιαν αξιοπρόσεκτη και σχετικά πρώιμη εφαρμογή στο πεδίο που εξετάζουμε, ξεχασμένη –όπως και τόσες άλλες– μέσα στην καθημερινή, φρενήρη κατανάλωση απειρίας εικόνων στην οποία έχουμε εθιστεί.

Παραθέτουμε, στη συνέχεια, αποσπάσματα από την πρώτη δημοσίευση της μελέτης[30] (χωρίς καμία επέμβαση στο πρωτότυπο κείμενο, πλην της εφαρμογής του μονοτονικού), μαζί με τα θαυμάσια, χειροποίητα σχέδια που τη συνοδεύουν, τεκμήρια ενός σχεδιαστικού ύφους και ήθους που αξίζει να έχουν υπόψη τους οι νεότερες γενιές.



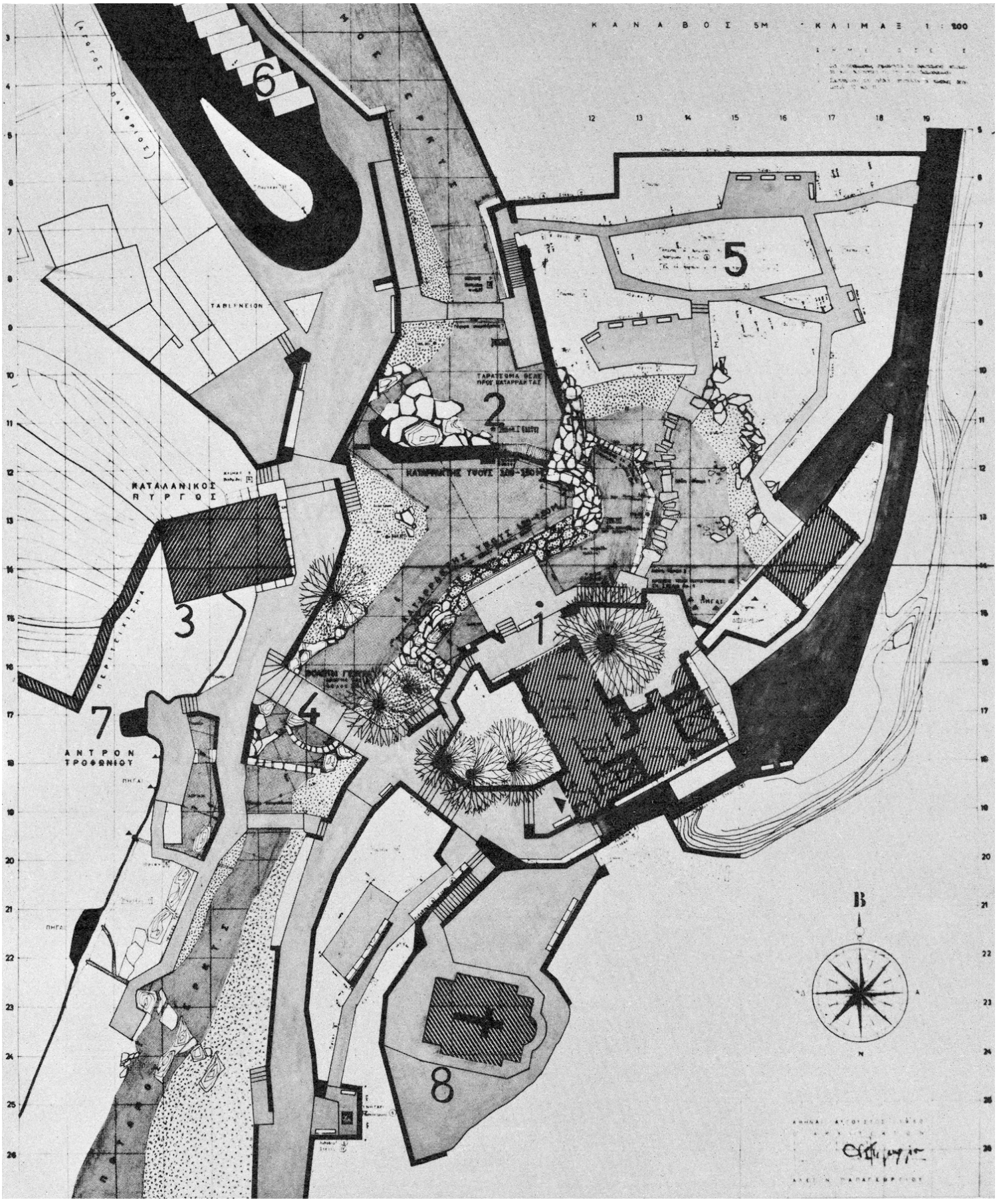
Σκίτσο υφιστάμενης κατάστασης.

«Εις την Λεβάδειαν της Βοιωτίας προς Νότον και εις τας παρυφάς της πόλεως, ευρίσκονται εις την κοίτην του χειμάρρου Έρκυνος, ο οποίος κατέρχεται από τον Ελικώνα, αι αρχαίαι πηγαί της Λήθης και της Μνημοσύνης και τα σπήλαια του αρχαίου Μαντείου του Τροφωνείου. Η τοποθεσία είναι προικισμένη με έξοχον φυσικήν καλλονήν. Τα καθ' όλον το έτος ρέοντα ύδατα σχηματίζουν μικρούς φυσικούς καταρράκτας, πηγές αναβλύζουν από τα κοιλώματα του βράχου και αιωνόβιοι πλάτανοι σκιάζουν τον χώρον. […] Η εν λόγω τοποθεσία αποτελεί φυσικόν σταθμόν των εις Δελφούς μεταβαινόντων επισκεπτών και αξιόλογον σημείον έλξεως του ενδιαφέροντος λόγω της ιστορικής σημασίας του χώρου και της φυσικής καλλονής αυτού. […]



Γενική άποψη του Περιπτέρου και του άμεσου περίγυρου.

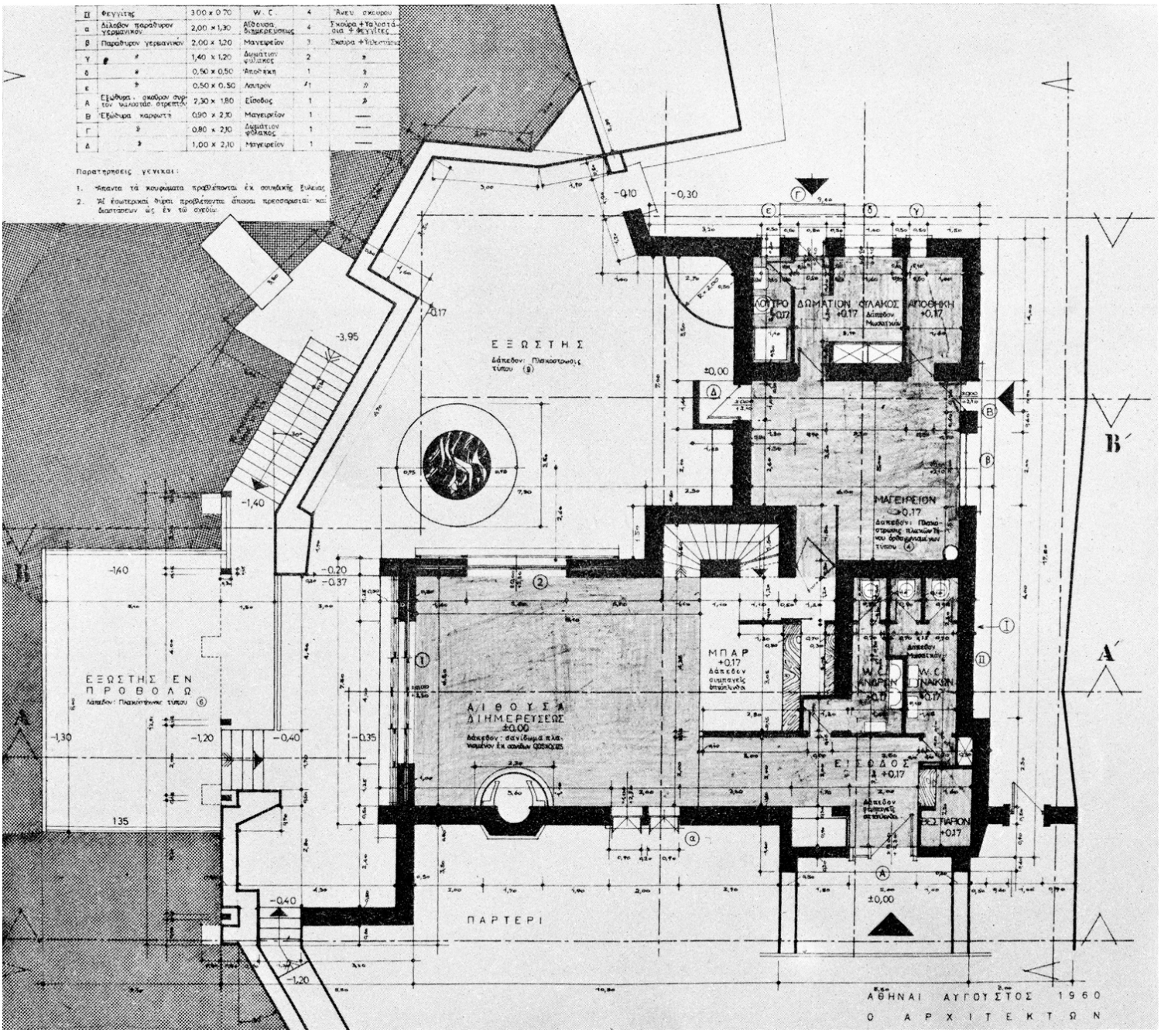
Ο χώρος διεμορφώθη εις πανταχόθεν ελεύθερο άλσος, διατηρουμένης της πλουσίας βλαστήσεως (και των μεγάλων πλατάνων) και συμπληρουμένης δια χλοοταπήτων και παντοειδών θάμνων δασικών κυρίως, αλλά και ανθέων. Η επιφάνεια του άλσους είναι περίπου έξη στρέμματα. Ο χώρος έχει δύο αμαξωτάς οδούς προσπελάσεως, κυρίαν και υπηρεσιακήν, και χώρον σταθμεύσεως αυτοκινήτων εις το τέρμα της κυρίας οδού. Πάσα κίνησις τροχοφόρων πέραν των τερμάτων αυτών και των πλατειών στροφής αποκλείεται προς εξασφάλισιν της ανέτου αναπτύξεως του άλσους.



Γενικό τοπογραφικό του διαμορφωμένου άλσους.

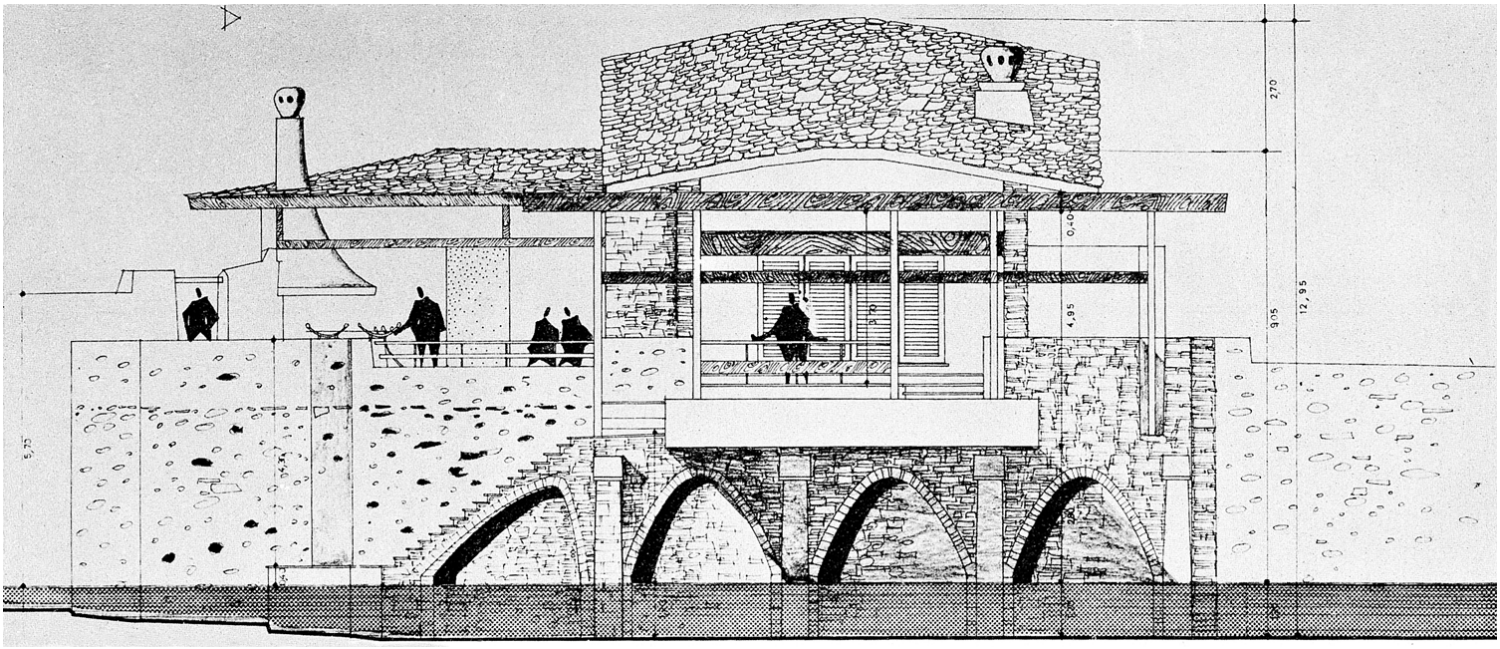
Αι διάφοροι οδοί, δρομίσκοι καθώς και τα ταρατσώματα και οι εξώσταται στάσεως και θέας του άλσους επιστρώνονται δια διαφόρων ειδών πλακοστρώσεων και διαστρώσεων. Δια της ποικιλίας των διαφόρων επιστρώσεων επεδιώχθη η γραφικότης του χώρου και η εναρμόνισις των βατών περιοχών προς τα παρακείμενα ύδατα και τας πρασιάς. Ο υφιστάμενος καταρράκτης ύψους τεσσάρων μέτρων διατηρείται εξωραϊζόμενος, σχηματίζεται δε και έτερος χαμηλός, ύψους 1,50 μ., ως ζώνη βράχων επί πεδίλου εκ σκυροδέματος. Αι όχθαι μορφούνται δια διαστρώσεως άμμου ή και λατυπών (κροκάλες) μετ' εγκατεσπαρμένων βράχων. [...] Η χάραξις των δρομίσκων ηκολούθησε ευθυγράμμους πορείας τεθλασμένων ευθειών. [...] Αι υφιστάμεναι δύο δεξαμεναί ύδατος διατηρούνται με μικράς τροποποιήσεις, επενδύονται εξωτερικώς δια τόξων και οσμούνται δια κρηνών προς εξωραϊσμόν. Πάγκοι λίθινοι και ξύλινοι καθώς και εκ φυσικών κορμών δένδρων προβλέπονται εις διάφορα σημεία του άλσους προς ανάπαυσιν και στάσιν των επισκεπτών. Ατραπός διασχίζουσα την επιφάνειαν των ρηχών υδάτων, σχηματιζομένη από πλακοειδείς λίθους, ενώνει το Περίπτερον προς τον απέναντι μικρόν κήπον.

Γενικώς έγινεν εκμετάλλευσις των εντόνων υψομετρικών διαφορών, καθώς και των στοιχείων της βλαστήσεως και των υδάτων, δια την δημιουργίαν ενός άλσους γραφικού αλλά και συμφώνου απολύτως προς το φυσικόν περιβάλλον.



Κάτοψη Τουριστικού Περιπτέρου.

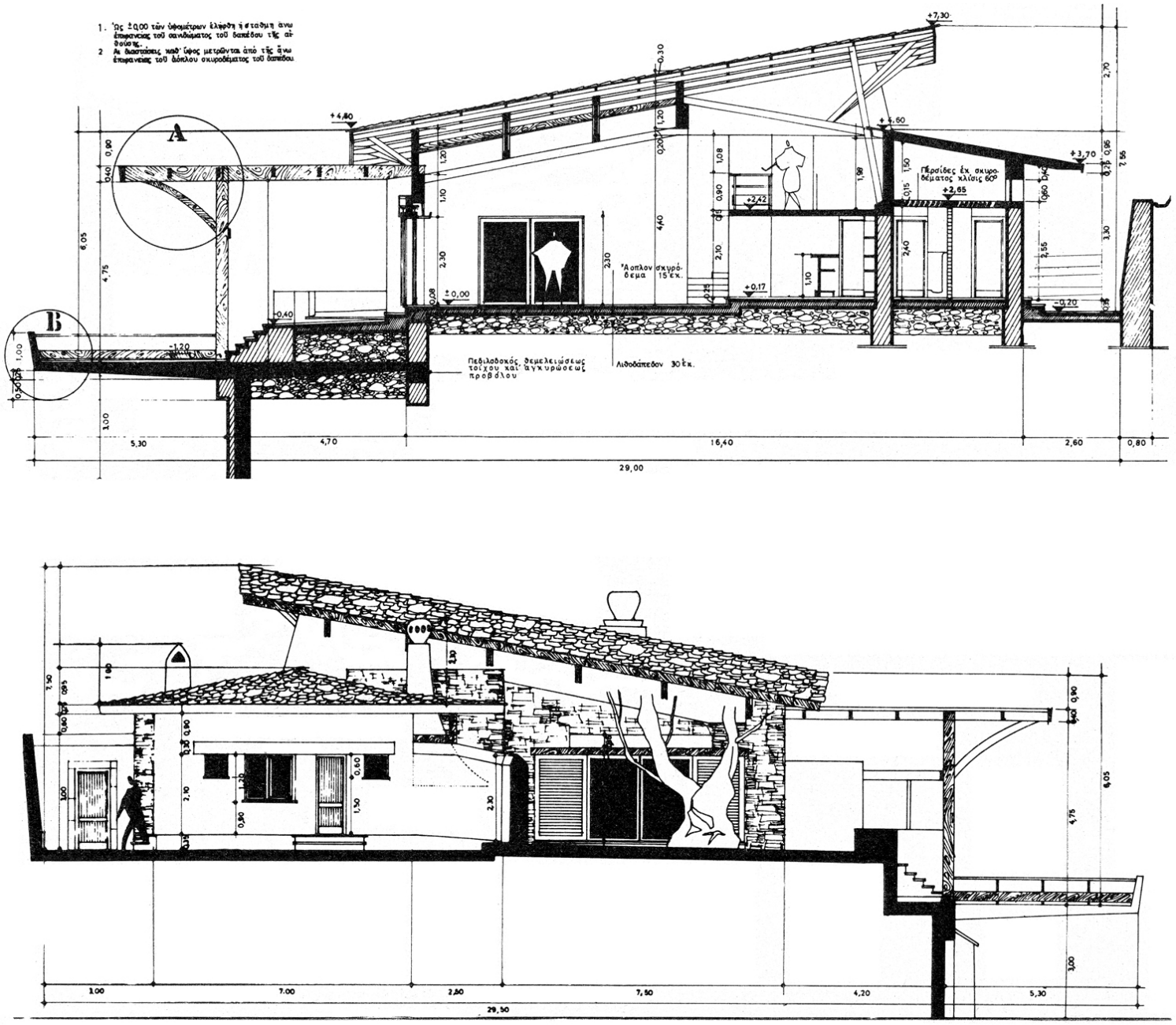
Το Τουριστικόν Περίπτερον, το οποίον εντάχθη εις την όλην σύνθεσιν (ως εις το γενικόν τοπογραφικόν δεικνύεται), δεσπόζει των υδάτων και ευρίσκεται υπό τη συστάδα των πλατάνων. Προ και πλαγίως αυτού διατάσσονται εις διάφορα επίπεδα τρεις ευρείς εξώσται προς παραμονήν και εστίασιν των επισκεπτών κατά το θέρος. Εξ αυτών ο εις προεξέχει εν προβόλω (προεξοχή 5,5 μ.) υπέρ τα ύδατα. Η εν λόγω διάταξις αποτελεί ενδιαφέρουσαν και σχετικώς πρωτότυπον λύσιν. Το Περίπερον περιλαμβάνει τους εξής χώρους: Είσοδον, βεστιάριον, W.C. αντρών και γυναικών, μεγάλην αίθουσαν διημερεύσεως, μπαρ, εσωτερικόν εξώστην, μαγειρείον-λάντζα, δωμάτιον και W.C. φύλακος, αποθήκην και χώρον υπαιθρίου ψησταριάς. Όσον αφορά την κατασκευήν, οι φέροντες τοίχοι είναι τοιχοποιία εμφανούς λιθοδομής, η δε στέγασις του Περιπτέρου είναι μικτή. Η μεγάλη αίθουσα διημερεύσεως καλύπτεται δια στέγης ξυλίνης, φερουσών διατομών και πετσώματος εμφανών έσωθεν, οι δε υπόλοιποι χώροι δια κεκλιμένων πλακών σιδηροπαγούς σκυροδέματος. Άπασαι αι στέγαι καλύπτονται δια φαιών σχιστολιθικών πλακών.



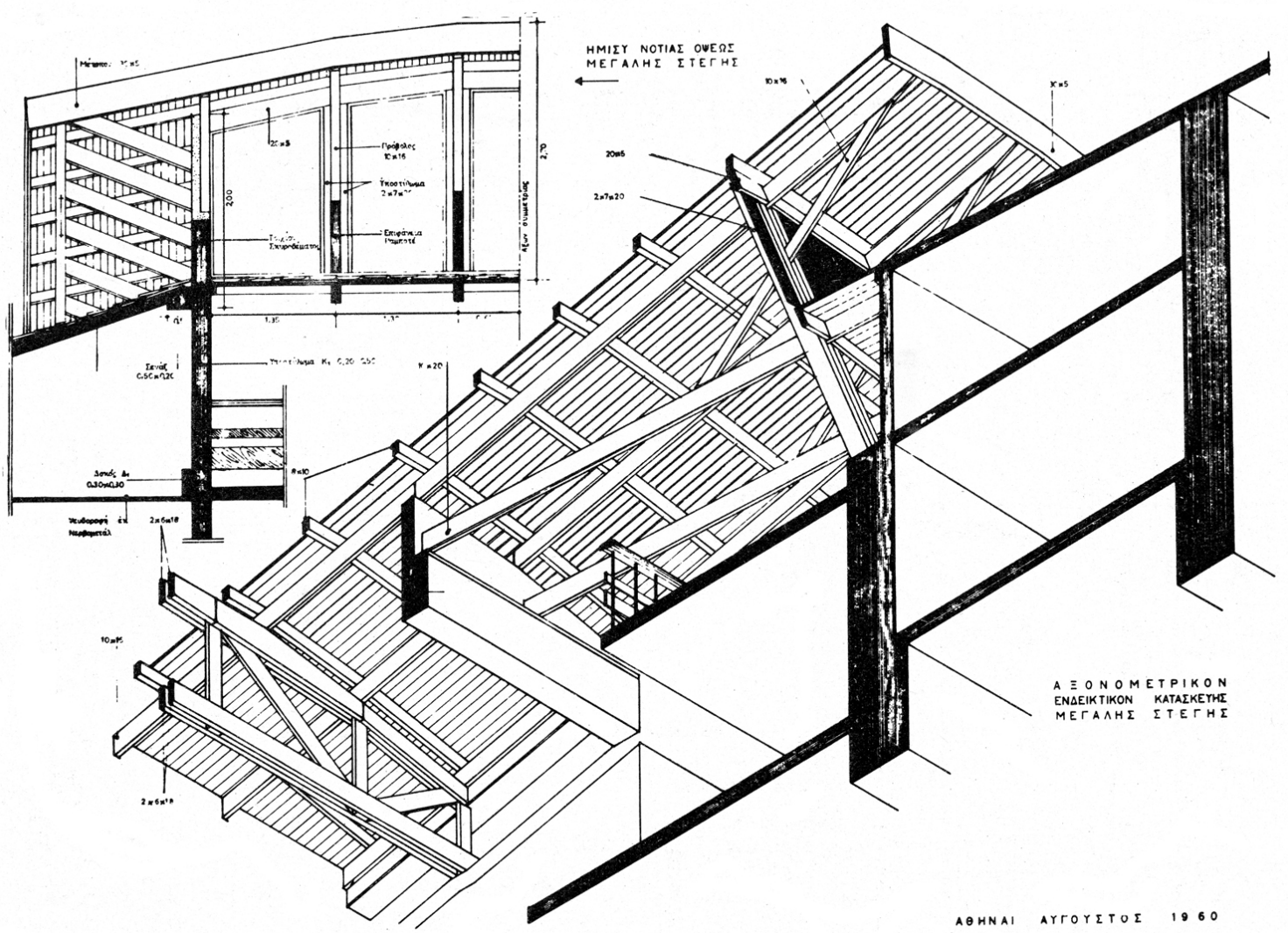
Όψη Περιπτέρου προς τον καταρράκτη.

Επεδιώχθη δια των πολλών πλήρων επιφανειών εμφανούς λιθοδομής, των διαφόρων στεγών ποικίλης κλίσεως και των εμφανών ξυλίνων στοιχείων, η κατά το δυνατόν εγγραφή του κτηρίου εις το φυσικόν περιβάλλον και ο ορεινός χαρακτήρ αυτού. […] Προβλέπονται υποβρύχιοι προβολείς προς φωτισμόν των υδάτων των καταρρακτών καθώς και έτεροι προβολείς δια τον φωτισμόν των συστάδων των δένδρων και δημιουργίαν ούτω αισθητικών εντυπώσεων δια του φωτισμού.[31] […]

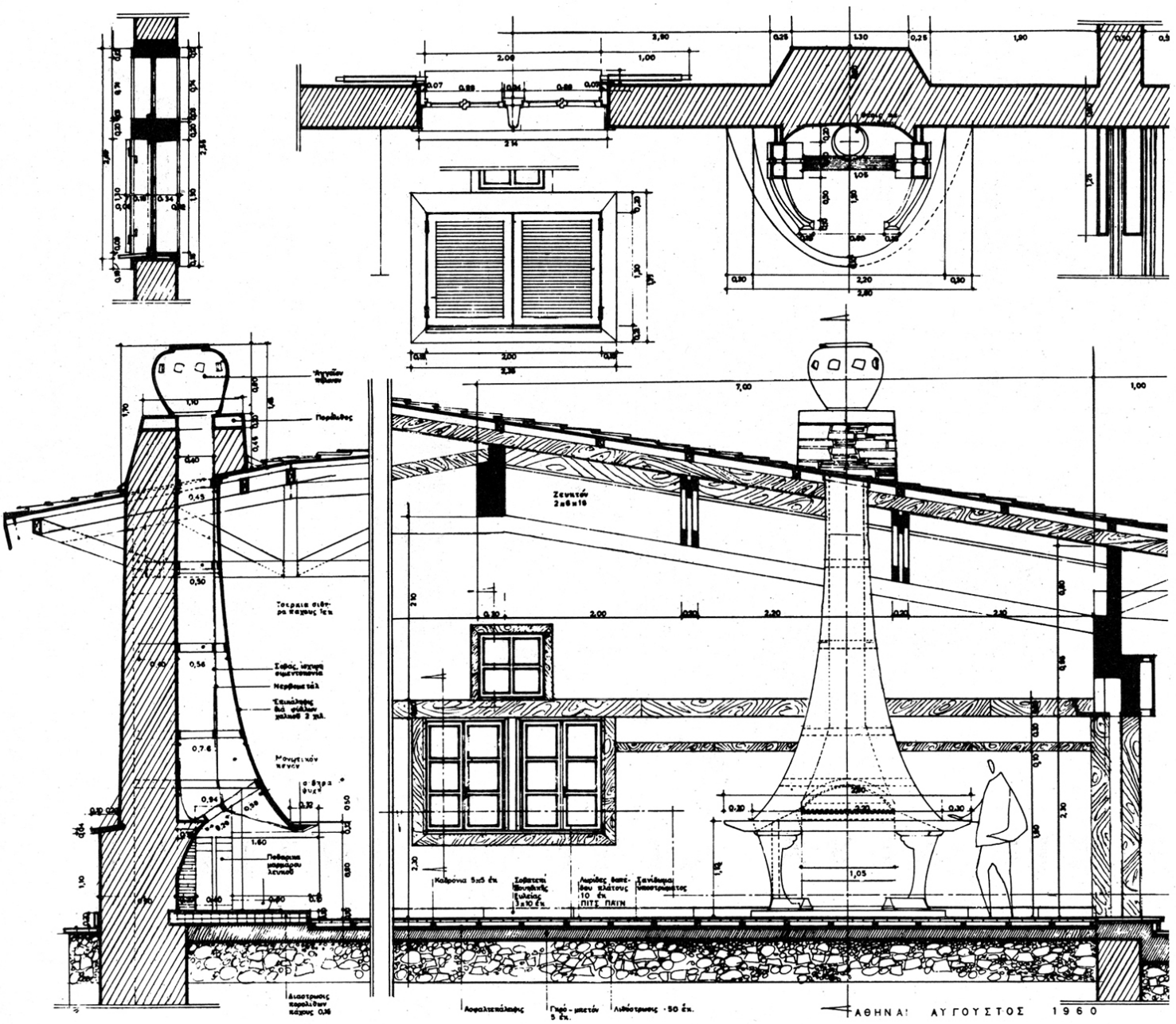
Το έργον εδημοπρατήθη την 15ην Δεκεμβρίου 1960 και ευρίσκεται υπό εκτέλεσιν, προβλέπεται δε ότι το μεν Περίπτερον θα έχει ολοκληρωθεί κατά μήνα Ιούλιον 1961, το δε άλσος μετά ένα έτος».



Τομή και ανατολική (πλάγια) όψη του Περιπτέρου.



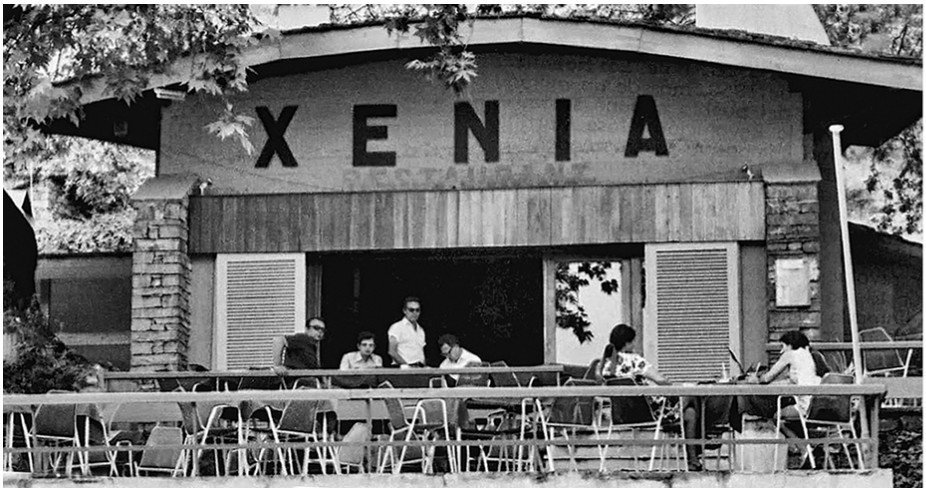
Αξονομετρικό ξύλινης στέγης.



Σχέδια κατασκευαστικών λεπτομερειών τζακιού.

58 χρόνια μετά την πρώτη δημοσίευση, το 2018, ο αρχιτέκτονας του έργου, Αλέξανδρος Παπαγεωργίου-Βενετάς, παρουσίασε διεξοδικά και με πλούτο πληροφοριών την ιστορία τού κτίσματος στο διάστημα αυτό, ως τιμώμενος ομιλητής στην εναρκτήρια ομιλία του Συνεδρίου: «Το μοντέρνο βλέμμα στην "ελληνική" φύση», που οργάνωσε το ελληνικό docomomo σε συνεργασία με τη Σχολή Αρχιτεκτόνων Μηχανικών του Πολυτεχνείου Κρήτης, 25-26 Μαΐου 2018, Χανιά.[32]

Εκεί, πληροφορούμαστε ότι το, κατά τα άλλα, αγαπημένο και θεωρούμενο από τους κατοίκους της Λειβαδιάς ως «τοπόσημο» της πόλης τους, Περίπτερο, με τα χρόνια απαξιώθηκε, και αφού, πλέον, είχε περιέλθει σε ιδιώτη, εγκαταλείφθηκε, βανδαλίστηκε και κάηκε η στέγη του. Ωστόσο, το 2011, οι ίδιοι κάλεσαν τον αρχιτέκτονα και δήλωσαν την ισχυρή τους επιθυμία να ανοικοδομηθεί. Πράγματι, αποφασίστηκε η ανακατασκευή του κτιρίου (ευτυχώς διασώζονται τα αρχικά σχέδια), η οποία ολοκληρώθηκε το 2018 με σημαντικές αποκλίσεις από τον αρχικό σχεδιασμό.





Το Περίπτερο στην αρχική του μορφή, τη δεκαετία του ’60. [Πηγή: Διαδίκτυο]





Το Περίπτερο μετά την ανακατασκευή του, μέσα στο υδάτινο τοπίο. [Πηγή: Διαδίκτυο]

13 Ένα σπίτι μέσα στο νερό

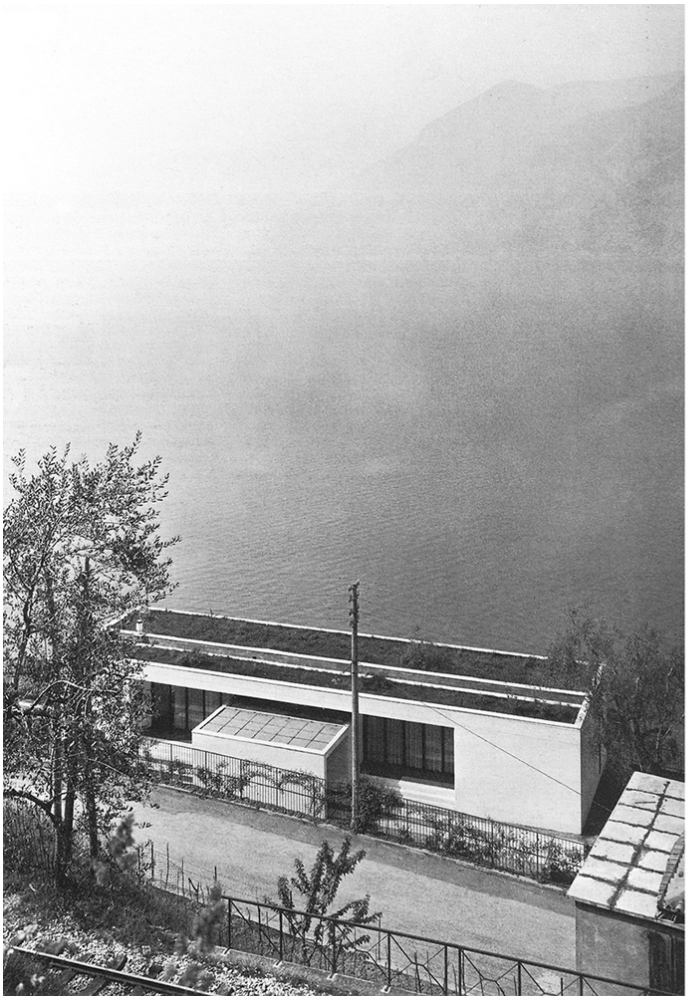
Στην επαρχία Brescia της Ιταλίας, στον μικρό οικισμό Vello που αναπτύσσεται στην ανατολική όχθη της λίμνης Lago d'Iseo (ακριβής θέση: Via Provinciale 44, 45.755484, 10.079436), βρίσκεται από το 1962 μια κατοικία σχεδιασμένη από τον Giorgio Grassi (1935-). Με τη μια όψη της να βυθίζεται μέσα στο νερό, η κατοικία διατηρείται μέχρι σήμερα σε εξαιρετική κατάσταση.





Αριστερά: Αεροφωτογραφία της ευρύτερης περιοχής. [Πηγή: GoogleMaps] **Δεξιά:** Γενική άποψη του κτιρίου από τη λίμνη. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]

Το οικόπεδο είναι μια μακρόστενη λωρίδα γης μεταξύ του παλιού επαρχιακού δρόμου και της λίμνης, οπότε και το κτίσμα ακολουθεί τη γραμμική δομή, υπό τη μορφή επιμήκους ορθογώνιου παραλληλεπιπέδου. Στη μεγάλη πλευρά προς τον δρόμο, ένας μικρότερος, χαμηλότερος ορθογώνιος όγκος –ο οποίος φιλοξενεί χώρους ιματιοθήκης και αποδυτηρίου– χωρίζει τη βαθιά ημιυπαίθρια ζώνη-εσοχή της όψης σε δύο τμήματα, στο ένα από τα οποία βρίσκεται η είσοδος. Ο ημιυπαίθριος χώρος που σχηματίζεται από τη στεγασμένη προέκταση του εν λόγω όγκου χρησιμοποιείται ως χώρος στάθμευσης.





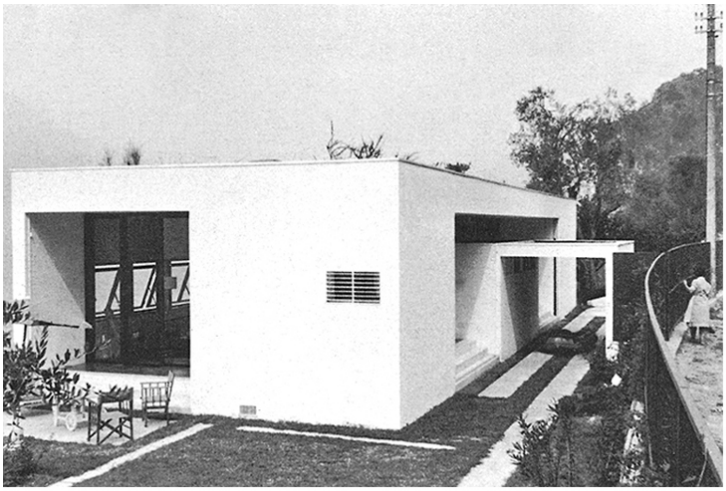
Αριστερά: Άποψη εκ των άνω. Η στερεομετρική συγκρότηση του κτιρίου και η υπόμνηση του εσωτερικού διαδρόμου κυκλοφορίας ως αφύτευτη λωρίδα στο φυτεμένο δώμα. [Πηγή:https://springrollsandconcrete.tumblr.com/post/53503740158/redhousecanada-onsomething-giorgio-grassi]
Δεξιά: Ο ημιυπαίθριος χώρος εισόδου. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]





Η όψη που βυθίζεται μέσα στο νερό της λίμνης. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]

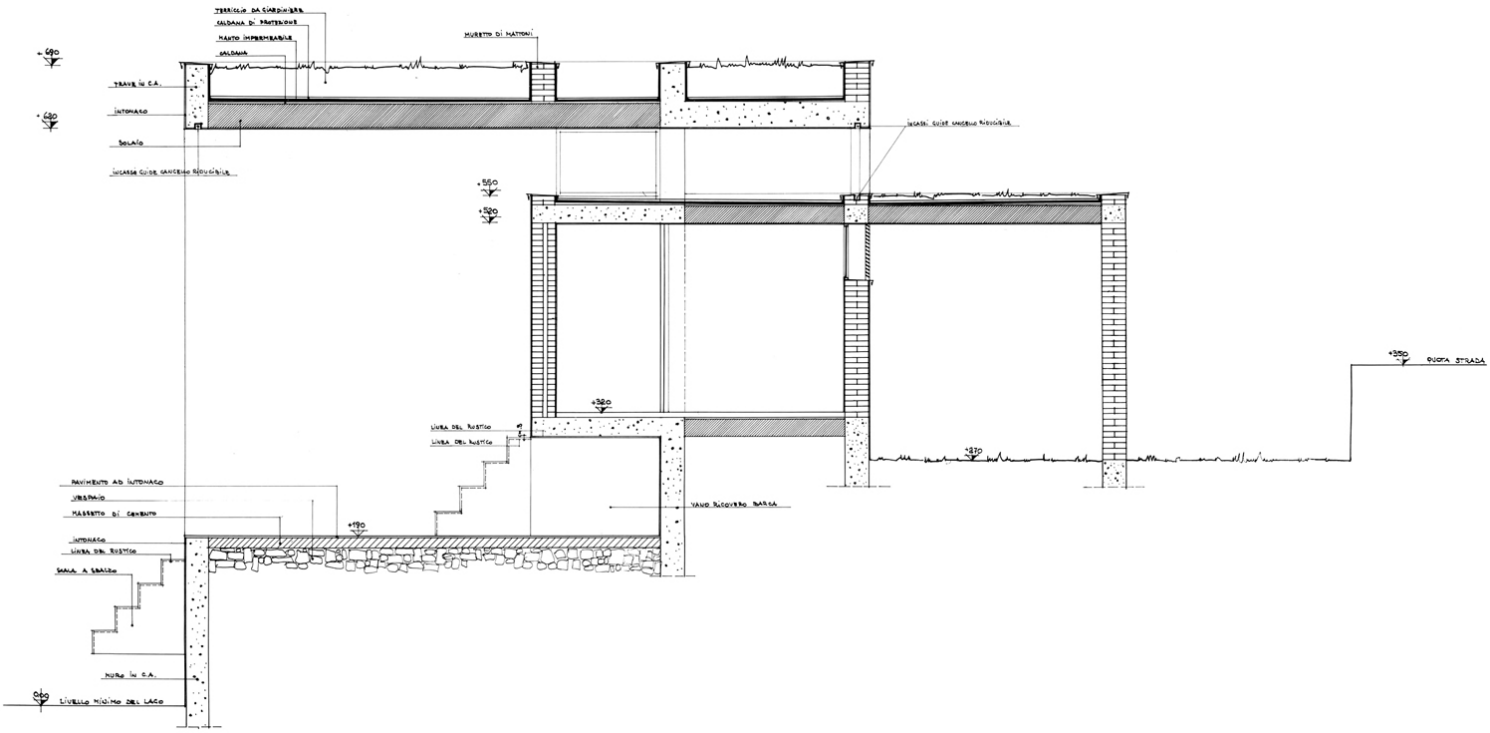
Βασικό οργανωτικό στοιχείο της εσωτερικής διάρθρωσης αποτελεί επιμήκης διάδρομος, ο οποίος διαχωρίζει τους βοηθητικούς από τους κύριους χώρους της κατοικίας, με τους τελευταίους να έχουν όψη προς τη λίμνη. Το λιτό σχήμα, τα μακριά παράθυρα και η εν γένει αφαιρετική μορφολογική επεξεργασία –με το λείο, λευκό επίχρισμα να καλύπτει όλες τις επιφάνειες– συνδέουν καταγωγικά το μικρό αυτό σπίτι της δεκαετίας του ’60 με την περίοδο του μεσοπολεμικού μοντερνισμού.





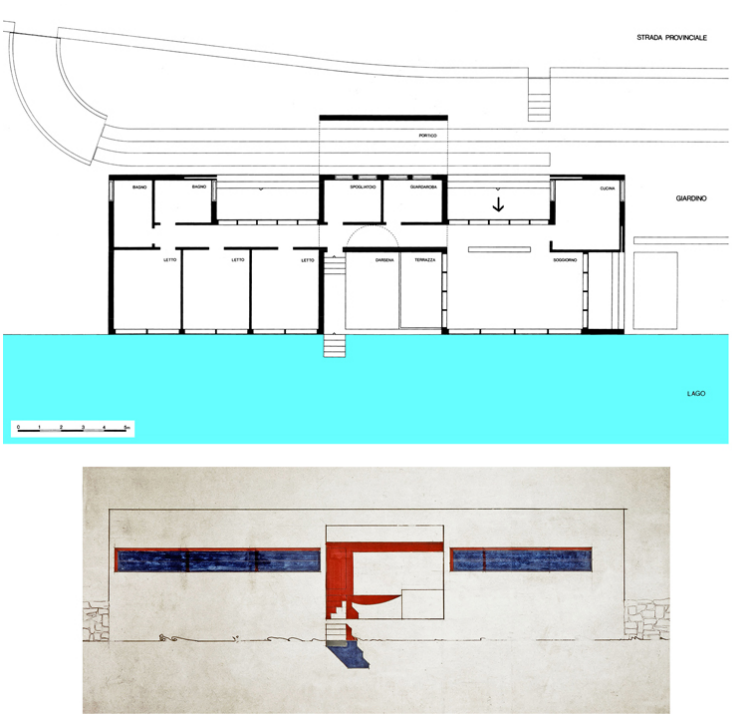


Αριστερά: Απόψεις προς τον δρόμο. [Πηγές: https://i.pinimg.com/originals/7c/b4/6c/7cb46cfc87170d3540a9513f8967dcae. και https://i.pinimg.com/originals/6d/78/3f/6d783f180179b7a136acb1b2b9507d41 **Δεξιά:** Ο εσωτερικός διάδρομος, βασικός οργανωτικός άξονας της κάτοψης. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]



Εγκάρσια τομή στη θέση του χαμηλού όγκου. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]

Στο μέσο τής βυθισμένης στη λίμνη όψης σχηματίζεται εσοχή διαστάσεων 5Χ4 μ. περίπου, με μικρή «αποβάθρα» και υπερυψωμένη βεράντα εκτόνωσης του καθιστικού. Στην οροφή του χώρου αυτού βρίσκεται στερεωμένος μηχανισμός ανύψωσης/μετακίνησης/καθέλκυσης μικρού σκάφους, από την αποβάθρα στο νερό.





Αριστερά: Κάτοψη και όψη στη λίμνη. **Δεξιά:** Ο ημιυπαίθριος χώρος με τον μηχανισμό καθέλκυσης/ανέλκυσης και την υπερυψωμένη βεράντα του καθιστικού. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]



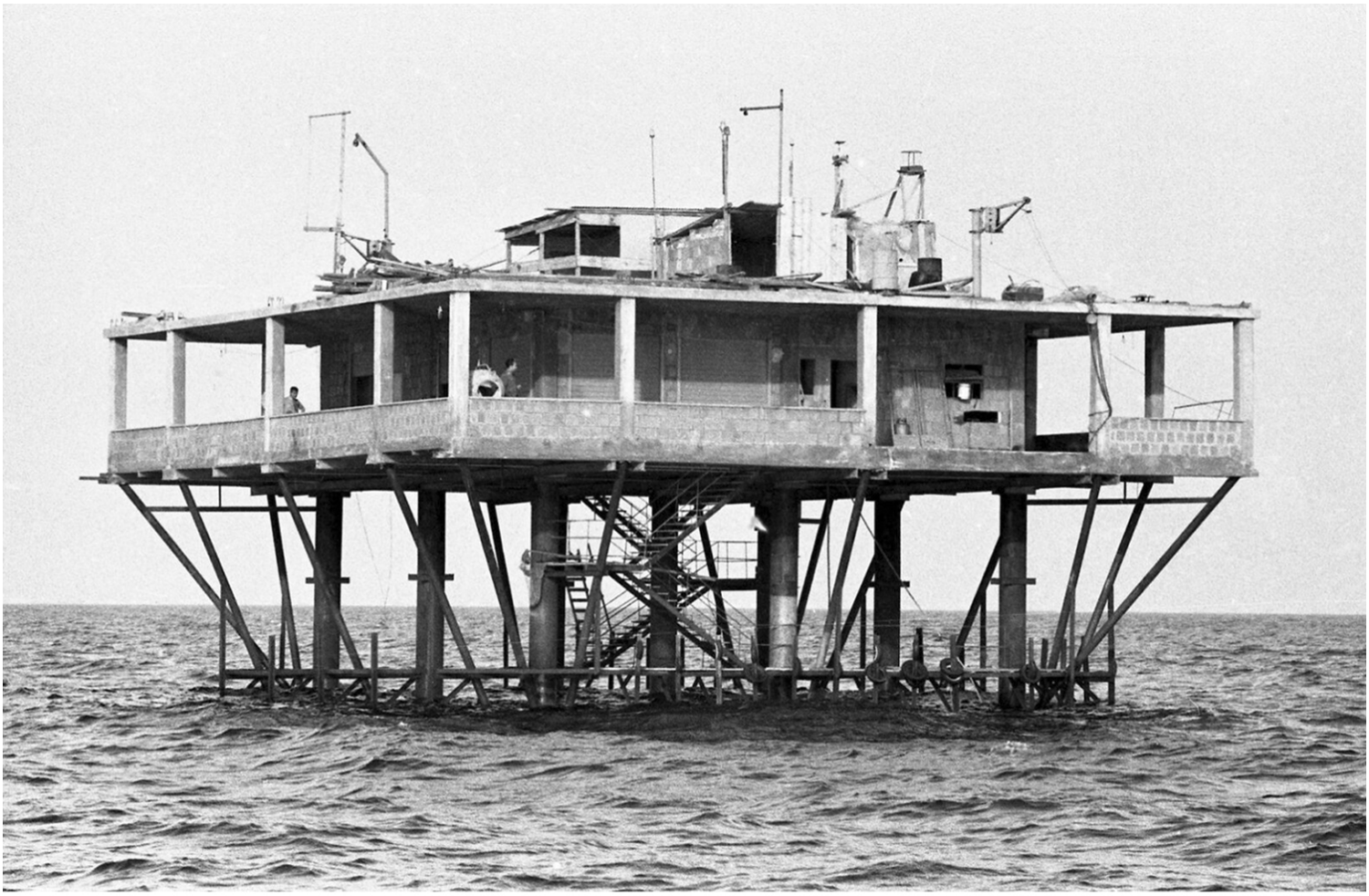


Άνω: Άποψη προς τον δρόμο, από ψηλά. **Κάτω:** Η εκτόνωση του καθιστικού στον πλαϊνό κήπο. [Πηγή: https://divisare.com/projects/337640-giorgio-grassi-casa-a-vello-di-marone-sul-lago-d-iseo]

14 Isola delle Rose

Και τώρα, η απίστευτη αλλά πραγματική περίπτωση τού «Isola delle Rose», δηλαδή του «Νησιού των Ρόδων». Ενός τεχνητού νησιού-«μικροέθνους» στην Αδριατική Θάλασσα (στα παράλια της επαρχίας του Ρίμινι), που συνέλαβε ως ιδέα και κατασκεύασε μόνος του ο νεαρός Ιταλός μηχανικός Giorgio Rosa (1925-2017), στα τέλη της δεκαετίας του ’60. Μάλιστα, την 1-5-1968, ο ιδεαλιστής, αναρχικός δημιουργός του το ανακήρυξε ανεξάρτητο κράτος (με ονομασία «Δημοκρατία του Νησιού των Ρόδων» και πρόεδρο τον εαυτό του), καθώς ήταν χωροθετημένο εκτός των χωρικών υδάτων της Ιταλίας. Ουσιαστικά, επρόκειτο για μια τεχνητή πλατφόρμα 400 τ.μ., στηριγμένη σε εννέα μεταλλικούς πυλώνες, με χτισμένους χώρους που περιελάμβαναν εστιατόριο, μπαρ, κατάστημα με αναμνηστικά και ταχυδρομείο. Το «Νησί των Ρόδων» είχε τη δική του κυβέρνηση, το δικό του νόμισμα (Mill), τα δικά του γραμματόσημα και επίσημη γλώσσα τα Esperanto. Πολύ γρήγορα, το ιδιότυπο αυτό μέρος άρχισε να προσελκύει, κυρίως, hippies και άτομα αριστερών πεποιθήσεων, καθώς και μεγάλο αριθμό τουριστών που το επισκέπτονταν από περιέργεια. Ταυτόχρονα, αποτελούσε κόκκινο πανί για τη συντηρητική ιταλική κυβέρνηση του Aldo Moro, που φοβόταν τον κομμουνιστικό κίνδυνο. Το νησί ποτέ δεν αναγνωρίστηκε επίσημα ως κυρίαρχο κράτος από καμία χώρα του κόσμου, ενώ, παράλληλα, το διεθνές δίκαιο καθόριζε ότι στο συγκεκριμένο κομμάτι δεν έχει αρμοδιότητα κανένα έθνος. Θεωρήθηκε από

την ιταλική κυβέρνηση ως τέχνασμα του Roza προκειμένου να συγκεντρώσει χρήματα από τουρίστες, αποφεύγοντας την εθνική φορολογία. Τελικά, καταλήφθηκε από τις ιταλικές αστυνομικές δυνάμεις και καταστράφηκε με εκρηκτικά από το ιταλικό πολεμικό ναυτικό στις 13-2-1969. Ο ίδιος ο Rosa, σε προγενέστερη συνέντευξή του στην εφημερίδα *Corriere della Sera*, είχε δηλώσει πως «η άφιξη των Carabinieri και αργότερα του στρατού στο νησί, ήταν η στιγμή που συνειδητοποίησα ότι στην Ιταλία δεν μπορείς να είσαι πραγματικά ελεύθερος και να κάνεις πρωτοποριακά πράγματα». Η ταινία «Rose Island» (ελλην. τίτλος «Το Πλωτό Έθνος»), σε σκηνοθεσία Sydney Sibilia, που κυκλοφόρησε στο Netflix στις 8-12-2020, ανακάλεσε την ξεχασμένη, και ουτοπική στη βάση της, ιστορία της σύντομης ζωής τού «Νησιού των Ρόδων», στη συντηρητική Ιταλία των ’60s.





Απόψεις του ιδιότυπου «θαλάσσιου μικροέθνους». [Πηγές: Άνω: https://buildingcue.it/giorgio-rosa-isola-delle-rose/24483/ Κάτω: https://www.thetimes.co.uk/imageserver/image/%2Fmethode%2Fsundaytimes%2Fprod%2Fweb%2Fbin%2Ff4647d68-3a17-11eb-838a-941b63872fa8.

15 Πλωτά χωριά στην Καμπότζη

Κατά μήκος των όχθεων της λίμνης Tonle Sap –της μεγαλύτερης λίμνης γλυκού νερού στη Νοτιοανατολική

Ασία–, που βρίσκεται στο Siem Reap, τη δεύτερη σε πληθυσμό πόλη της Καμπότζης, αναπτύσσονται τέσσερα ιδιόμορφα χωριά-οικισμοί (Chong Kneas, Kampong Phluk, Kampong Khleang και Mechrey) που έχουν αναδειχθεί σε δημοφιλέστατο τουριστικό αξιοθέατο. Πρόκειται για χωριά πλωτά και χωριά πάνω σε «ξυλοπόδαρα». Στα πρώτα, όλα τα κτίρια (σπίτια, σχολεία, εστιατόρια, βενζινάδικα, κήποι κ.ά.) εδράζονται σε βάσεις-εξέδρες από μεταλλικά βαρέλια και μετακινούνται τακτικά ανάλογα με τη στάθμη του νερού. Έτσι, κατά τη διάρκεια της ξηρής περιόδου τα σπίτια βρίσκονται κυρίως στην άκρη της λίμνης. Στα δεύτερα, τα οικήματα είναι αρκετά μέτρα υπερυψωμένα από τη στάθμη του νερού (περίπου 10μ., όσο και οι διακυμάνσεις της ανάμεσα στις εποχές), πάνω σε ένα πυκνό δίκτυο-σκελετό από ψηλά, λεπτά ξύλινα στηρίγματα. Κατά τη διάρκεια της υγρής περιόδου οι κάτοικοι μένουν ψηλά, προστατευμένοι από την υγρασία, ενώ κατά τη διάρκεια της ξηρής περιόδου χρησιμοποιούν και τις χαμηλότερες στάθμες. Μεγάλες σκάλες συνδέουν τα διάφορα επίπεδα των κατασκευών. Κάποια από τα χωριά περιλαμβάνουν και τα δύο «είδη» κατασκευών.


Subscribe


Subscribe









Πλωτά χωριά στη λίμνη Tonlé Sap, Καμπότζη. [Πηγή: Διαδίκτυο]

Ο ακριβής αριθμός των ανθρώπων που ζουν πάνω και γύρω από τη λίμνη είναι άγνωστος. Είναι άνθρωποι χωρίς πατρίδα, χωρίς νομικό καθεστώς, που έχουν χωριστεί σε διάφορες κοινότητες και ασχολούνται με την αλιεία και με τη συγκομιδή ορισμένων καλλιεργειών γης κατά τη διάρκεια της ξηρής περιόδου. Ωστόσο, καθώς ο πληθυσμός της Καμπότζης αυξάνεται και περισσότεροι άνθρωποι μεταναστεύουν στη λίμνη, αναζητώντας ευκαιρίες εργασίας, η λίμνη και οι πόροι της σταδιακά εξαντλούνται, με αποτέλεσμα η διαβίωση εκεί να γίνεται όλο και πιο δύσκολη. Με την ανάπτυξη του τουρισμού, κάποια έσοδα προκύπτουν από την οργάνωση οικολογικών περιηγήσεων στα ιδιότυπα αυτά χωριά και το ευρύτερο φυσικό περιβάλλον τους.













Χωριά σε «ξυλοπόδαρα» στη λίμνη Tonlé Sap, Καμπότζη. [Πηγή: Διαδίκτυο]

Οι κατασκευές στη λίμνη Tonle Sap –κυρίως αυτές των υπερυψωμένων κτισμάτων– είναι αναμφισβήτητα καταπληκτικές, καθώς συνθέτουν ένα «πραγματικό σκηνικό» με εικαστικό περιεχόμενο, κι όμως απόλυτα συνυφασμένο με τις δυνατότητες και τις ανάγκες των φτωχών οικιστών που τις χρησιμοποιούν. Ταυτόχρονα, βρίσκονται σε απόλυτη ισορροπία με το περιβάλλον τους, σοφά και ευρηματικά προσαρμοσμένες στις εκάστοτε καιρικές συνθήκες και τις μεταβολές των εποχών. Μένει να εξεταστεί αν το ολοένα αυξανόμενο τουριστικό ενδιαφέρον θα μετασχηματίσει τους ιδιότυπους αυτούς οικισμούς σε προσοδοφόρο πεδίο, και για ποιους.

16 «Waterworld»

Το «Waterworld» («Υδάτινος Κόσμος») είναι μια αμερικανική, μετα-αποκαλυπτική ταινία δράσης του 1995, σε σκηνοθεσία Kevin Reynolds, αρχικό σενάριο του Peter Rader (1986), με πρωταγωνιστή τον Kevin Costner. Η υπόθεση διαδραματίζεται στο μακρινό έτος 2.500, οπότε οι πολικοί πάγοι έχουν λιώσει εντελώς και η στάθμη της θάλασσας έχει ανέβει πάνω από 7.600 μέτρα, καλύπτοντας σχεδόν όλες τις ηπείρους της Γης, που βρίσκονται, πλέον, κάτω από το νερό. Τα λείψανα του ανθρώπινου πολιτισμού ζουν σε πλωτές κοινότητες, γνωστές ως ατόλες, ενώ πιστεύουν ότι υπάρχει μια μυθολογική «Ξηρή Χώρα» κάπου στον ατελείωτο ωκεανό. Η πλοκή της ταινίας επικεντρώνεται σε έναν περιπλανώμενο ανώνυμο αντιήρωα, τον «Mariner» («Πεζοναύτη»), που πλέει με το trimaran του. Το ευφάνταστο, φουτουριστικό σκηνικό είναι αρκούντως εντυπωσιακό, καθώς κυριαρχείται από σκουριασμένες, ετοιμόρροπες, πολυώροφες μεταλλικές κατασκευές, πλωτές πλατφόρμες και διάφορα ευτελή υλικά (λάστιχα, δίχτια, λαμαρίνες κ.λπ.), θυμίζοντας αντίστοιχα δυστοπικά κινηματογραφικά περιβάλλοντα, τύπου «Mad Max» (1979) κ.ά.





Απόψεις του σκηνικού της ταινίας, στημένου στο κινηματογραφικό θεματικό πάρκο ψυχαγωγίας Universal Studios στη Σιγκαπούρη, όπου υφίσταται έως σήμερα, επισκέψιμο ως τουριστικό αξιοθέατο. [Πηγή: Διαδίκτυο]

17 The Real-Life Waterworld Project

Ας δούμε και μια σύγχρονη, αλλά πολύ διαφορετική, εκδοχή των πλωτών του Forbat και του Βοσπόρου. Εδώ, δεν πρόκειται για πλωτά καταλύματα με δυνατότητα διάνυσης μικρών αποστάσεων, αλλά για έναν «υδάτινο κόσμο της πραγματικής ζωής» που συνδυάζει μακρινό ταξίδι, διαμονή και εικαστικά δρώμενα. Το εγχείρημα συνιστά, ουσιαστικά, ένα καλλιτεχνικό, ουτοπικό πείραμα της Αμερικανίδας street artist Swoon[33] και μιας εκκεντρικής ομάδας ναυτικών-καλλιτεχνών.





[Πηγή: https://www.messynessychic.com/2013/07/26/the-real-life-waterworld-project/]

Από το 2006, η Swoon διοργανώνει ταξίδια με αυτοσχέδιες, παράξενες σχεδίες σε θαλάσσιες διαδρομές σε όλον τον κόσμο,[34] συμπεριλαμβανομένων των ποταμών Μισισιπή και Χάντσον και ενός εξαιρετικά επιτυχημένου ταξιδιού από τη Σλοβενία στη Βενετία, όπου η παρέα των θαλασσοπόρων τάραξε την Μπιενάλε τού 2009, κλέβοντας, λίγο πολύ, την παράσταση. «Καθώς οι πλωτές πόλεις κινούνταν προς τη Βενετία, το πλήρωμα συνέλλεγε και εγκαθιστούσε αναμνηστικά σε ένα κουτί θαυμάτων με μορφή κιβωτού, το οποίο έκανε την εμφάνισή του στα σκάφη όταν έφτασαν στον προορισμό τους», σημειώνει η Swoon. «Το να τους βλέπεις να πλησιάζουν στην ακτή ήταν σαν να βλέπεις μια πλωτή πόλη στο βάθος, τόσο απίθανη όσο η ίδια η Βενετία».





[Πηγή: https://www.messynessychic.com/2013/07/26/the-real-life-waterworld-project/]

Τα αυτοσχέδια σκάφη είναι τύπου πλωτήρων, έχουν ως βασικό υλικό κατασκευής την εξηλασμένη πολυστερίνη και τροφοδοτούνται με παλιούς κινητήρες Mercedes, κατάλληλα τροποποιημένους ώστε να λειτουργούν οι προπέλες (το σύστημα κίνησης, πάντως, δεν είναι πάντα και τόσο αξιόπιστο, όπως στο ταξίδι στον Μισισιπή με προορισμό τη Νέα Ορλεάνη, όπου το ποτάμι αποδείχθηκε πολύ δυνατό για τους ανακυκλωμένους κινητήρες και οι «πλωτές πόλεις» έπρεπε να τελειώσουν το ταξίδι τους νωρίτερα, στο St. Louis). Κατά τ' άλλα, για τη διακόσμηση των σκαφών χρησιμοποιούνται, με άφθονη δημιουργική διάθεση, διάφορα ανακυκλωμένα υλικά, κομμάτια από έπιπλα, ετερόκλητα αντικείμενα κ.λπ., των οποίων η συναρμογή καταλήγει στη δημιουργία ευφάνταστων, bric à brac «γλυπτικών» συνθέσεων.



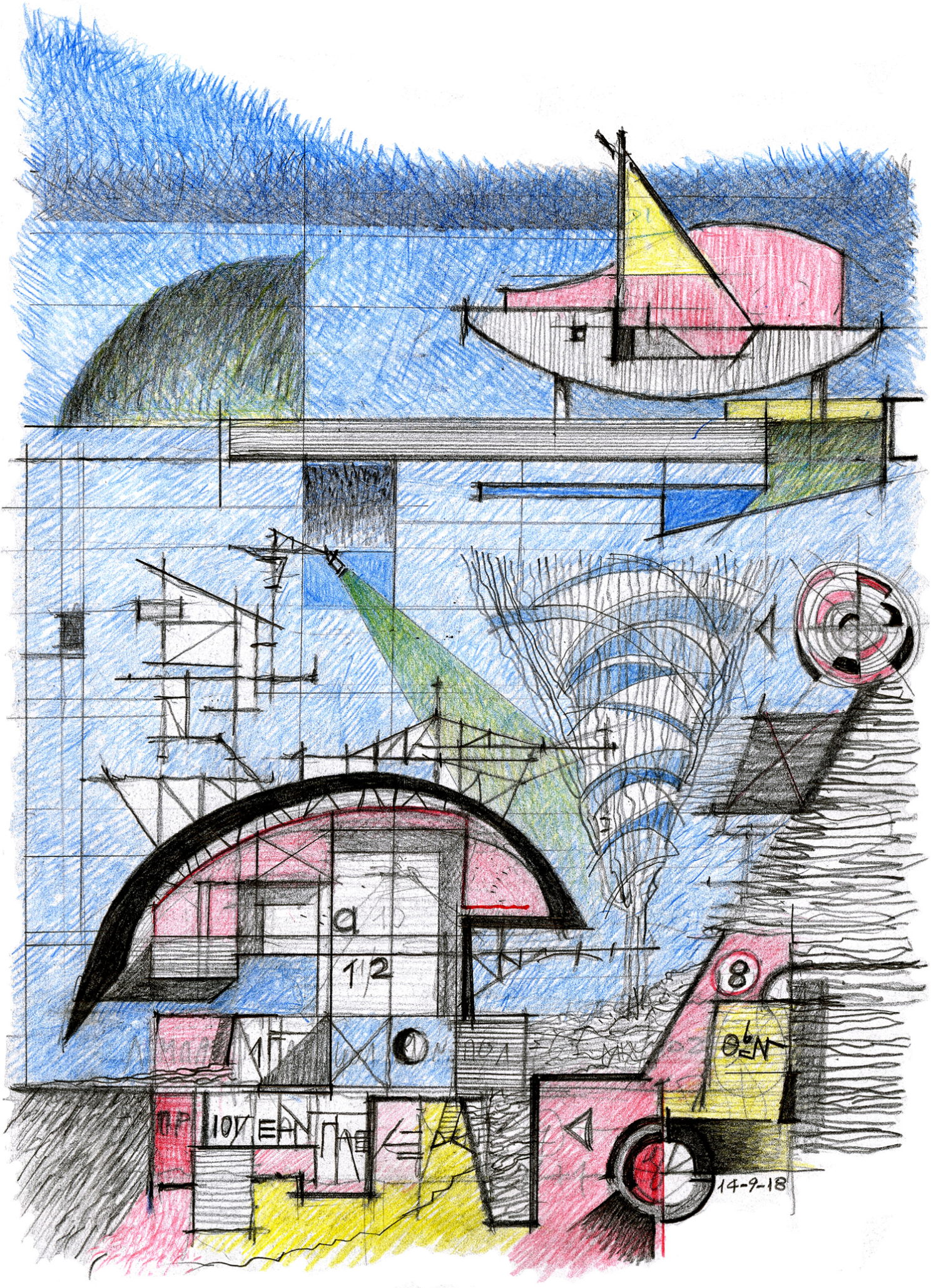


[Πηγή: https://www.messynessychic.com/2013/07/26/the-real-life-waterworld-project/]

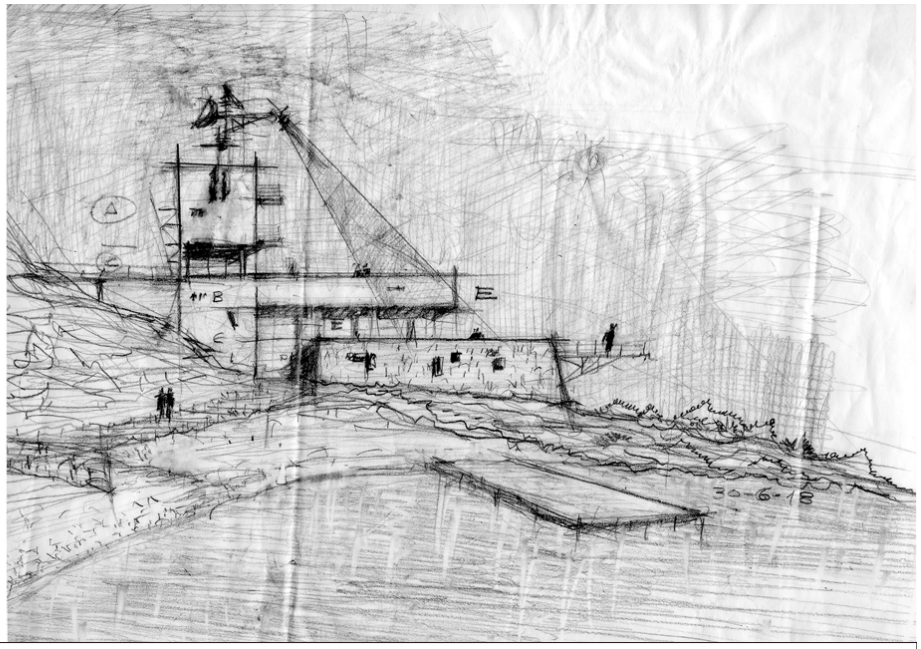
Στα πραγματοποιημένα ταξίδια συμμετείχαν πέντε-έξι σκάφη, τα οποία όχι μόνο φιλοξενούσαν το πλήρωμα έως και τριάντα καλλιτεχνών, αλλά χρησίμευαν, παράλληλα, ως θεατρικές σκηνές στις καλλιτεχνικές παραστάσεις και δρώμενα στα σημεία που αγκυροβολούσαν. Ο φωτογράφος και μέλος του πληρώματος σε κάθε ταξίδι, Tod Seelie, κατέγραφε τον πραγματικό κόσμο του Waterworld σε αυτά τα επικά ταξίδια. «Για το πλήρωμα της πραγματικής ζωής, τα σκάφη ήταν ένα καταφύγιο˙ σπίτι και τρόπος μετακίνησης στον κόσμο, ταυτόχρονα», γράφει η Swoon. «Για όσους συναντούν τα σκάφη για πρώτη φορά, αποτελούν μια υπενθύμιση ότι καθετί που μπορεί να συλληφθεί με τη φαντασία μπορεί να κατασκευαστεί».

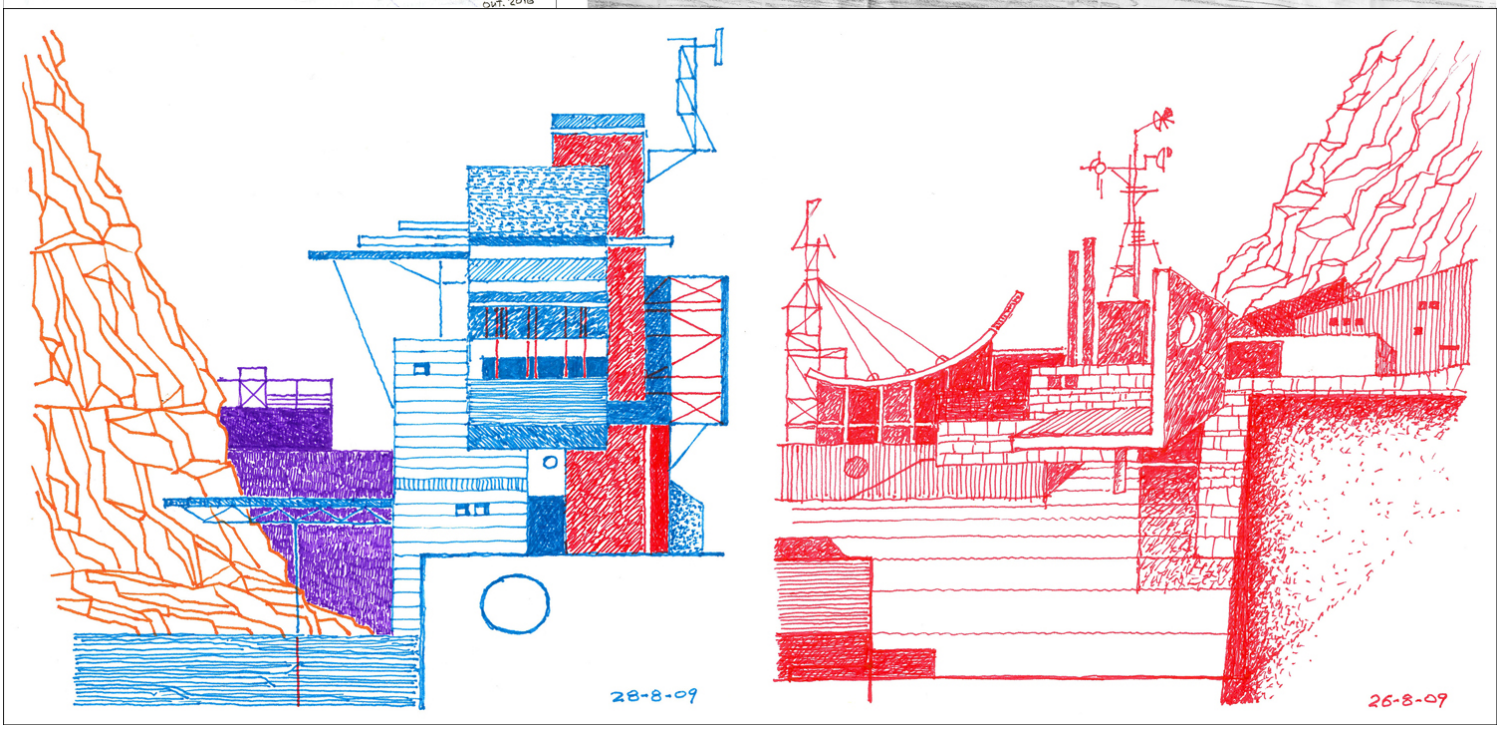
18 «Φανταστικά Τετράδια»

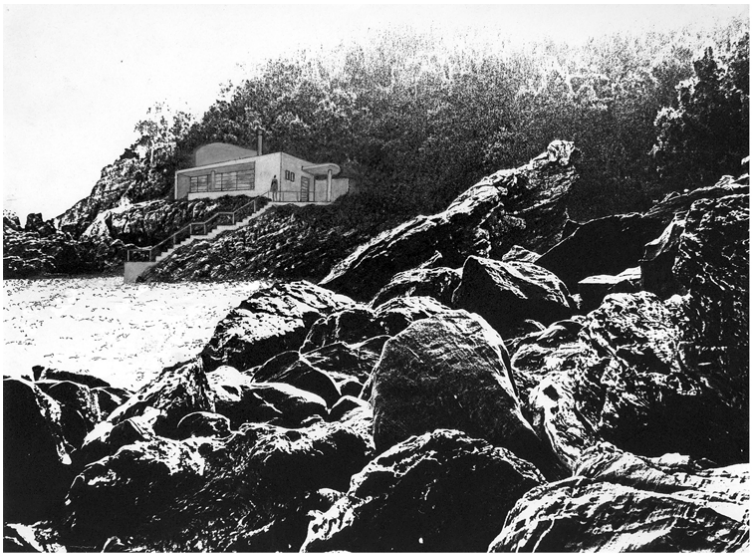
Λίγο πριν τον επίλογο, μερικές δικές μου «ουτοπικές» εικόνες από τη σειρά σχεδιασμάτων «Φανταστικά Τετράδια»,[35] που διαπραγματεύονται κάποιο είδος σχέσης αρχιτεκτονικής και νερού και αναπτύσσονται σε, λιγότερο ή περισσότερο, προσδιορισμένους κτιριολογικούς τύπους και περιβάλλοντα.

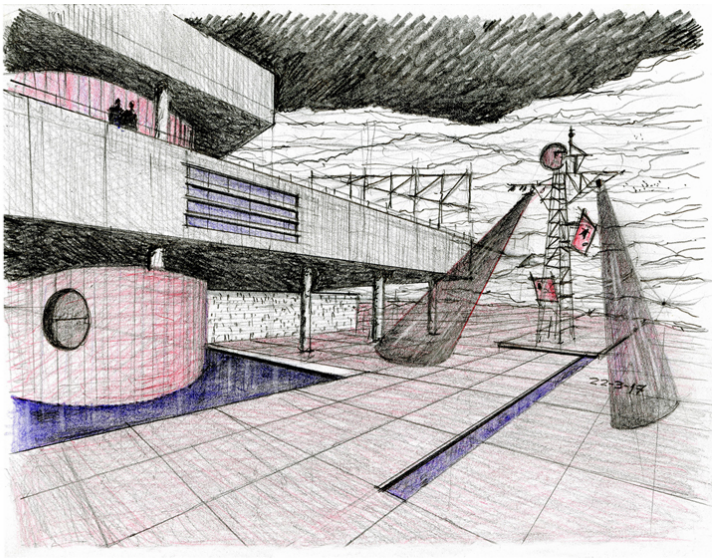

a
1/2
8
14-9-18

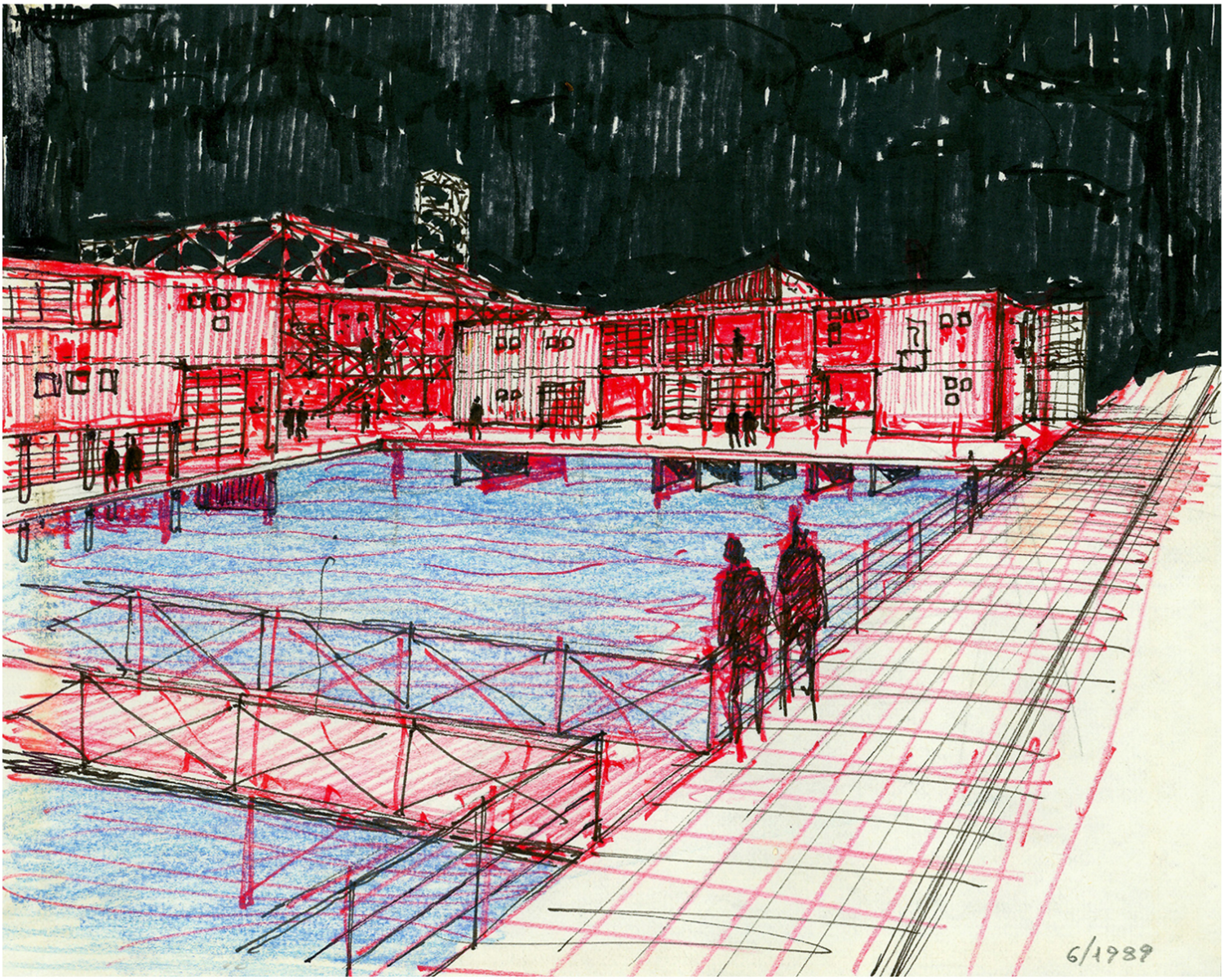

OUT. 2016


30-6-18


28-8-09
26-8-09







[Πηγή: Αρχείο Π. Εξαρχόπουλου]

Ένας καθόλου ευχάριστος επίλογος

Μετά από τα όσα θαυμαστά, ευρηματικά, χαριτωμένα, επώνυμα ή ανώνυμα, πραγματοποιημένα ή ουτοπικά και, πάντως, ανώδυνα δείγματα κατασκευών κοντά στο νερό περιδιαβήκαμε παραπάνω, ας τερματίσουμε το υδάτινο ταξίδι μας, στρέφοντας αυτή τη φορά το βλέμμα σε μια οδυνηρή, δυσοίωνη, δυστοπική πλευρά της πραγματικότητας. Με τον κίνδυνο να παρασυρθεί κανείς στην «εικαστικά ενδιαφέρουσα» ματιά μιας τραγικής κατάστασης, στην εσκεμμένη ή ασυνείδητη αισθητικοποίησή της, ας κρατάμε καλά στον νου μας ότι

«κάπου αλλού» υπάρχει και ένας «άλλος κόσμος» κοντά στο νερό, σκόπιμα καταδικασμένος στην πιο σκληρή μοίρα.








Μανίλα, πρωτεύουσα των Φιλιππίνων. Απόψεις παραγκουπόλεων (slums) στις ακτές του Κόλπου της Μανίλας και στις όχθες «ποταμών» που διασχίζουν την πόλη. [Πηγή: Διαδίκτυο]

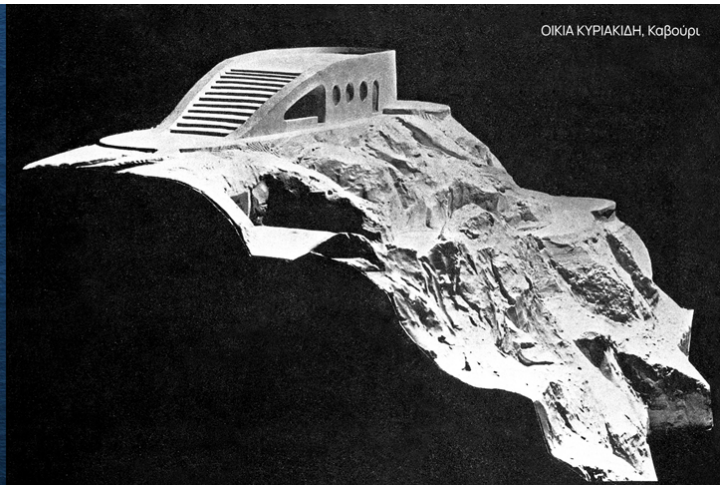
ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

[1] Πρέπει οπωσδήποτε να επισημάνουμε, εδώ, το μεγαλύτερης κλίμακας ελληνικό παράδειγμα που σχετίζεται με το θέμα μας (και, ως εκ τούτου, αποτελεί αντικείμενο αυτοτελούς έρευνας): Το «Porto Hydra Village». Μια μικρή παραθαλάσσια πόλη διακοπών 10.000 κατοίκων και έκτασης 660 στρεμμάτων, που βρίσκεται στην ευρύτερη περιοχή/ακτή που ξεκινά από τον Γαλατά και τελειώνει στο Πόρτο Χέλι. Γνωστός και ως «Μικρή Βενετία» ή «Βενετία του Αργοσαρωνικού», ο οικισμός αυτός αποτελεί μια φιλόδοξη σύλληψη τού επιχειρηματία Νίκου Κωνσταντινίδη, με στόχο τη μετατροπή ενός τόπου χωρίς ιδιαίτερο φυσικό κάλλος σε

επίγειο παράδεισο. Η μελέτη ανατέθηκε στο «Εργαστήριο 66» και η κατασκευή ξεκίνησε στη δεκαετία του ’70. Χαρακτηριστικότερο στοιχείο αποτελούν τα μοναδικά στον ελλαδικό χώρο πλωτά υδάτινα κανάλια (μήκους 3,5 χλμ.), που διασχίζουν τον οικισμό αντί για δρόμους, και η διακίνηση των οικιστών με τα σκάφη τους. Το έργο ολοκληρώθηκε, τελικά, χωρίς τη συμμετοχή των αρχιτεκτόνων, ενώ ο οικισμός συνεχίζει να επεκτείνεται μέχρι και σήμερα, αριθμώντας περισσότερες από 300 ιδιόκτητες κατοικίες. Ενδιαφέρουσες πληροφορίες για το έργο περιέχονται στη βιντεοσκοπημένη ανακοίνωση του Μανώλη Οικονόμου: «Τα αρχιτεκτονικά καλοκαίρια στο έργο των Δ. & Σ. Αντωνακάκη. Τα ξενοδοχεία Hydra Beach και Porto Hydra, 1989-2011», που παρουσιάστηκε στην Επιστημονική Ημερίδα: «ΕΡΓΑΣΤΗΡΙΟ 66–Atelier 66. Δημήτρης και Σουζάνα Αντωνακάκη», στις 17-12-2016, στο Μουσείο Μπενάκη οδού Πειραιώς, οργανωμένη από το αρχιτεκτονικό περιοδικό *ek* σε συνεργασία με το Ελληνικό Ινστιτούτο Αρχιτεκτονικής [https://www.blod.gr/lectures/ta-arhitektonika-kalokairia-sto-ergo-ton-d-s-antonakaki-ta-ksenodoheia-hydra-beach-kai-porto-hydra-1989-2011/].

[2] Η μελέτη της κατοικίας τού συγγραφέα Curzio Malaparte στο νησάκι Κάπρι της Ιταλίας αποδίδεται στον Ιταλό ρασιοναλιστή αρχιτέκτονα Adalberto Libera, το 1937. Τελικά, το κτίριο κατασκευάστηκε έναν χρόνο αργότερα από τον εκκεντρικό ιδιοκτήτη του, με τη βοήθεια του ντόπιου τεχνίτη Adolfo Amitrano, με ριζική τροποποίηση των αρχικών σχεδίων του Libera.





Αξίζει να επισημανθεί η εκπληκτική ομοιότητα της Casa Malaparte με το πρόπλασμα της παραθαλάσσιας εξοχικής Οικίας Κυριακίδη στο Καβούρι, ανεκτέλεστη μελέτη του αρχιτέκτονα Γεωργίου Κοντολέοντος, από το 1937. Σύμφωνα με τον Γεώργιο Α. Πανέτσο, αρχιτέκτονα και Καθηγητή Τμήματος Αρχιτεκτόνων του Πανεπιστημίου Πατρών, ο Malaparte είδε το γύψινο πρόπλασμα της οικίας Κυριακίδη στο γραφείο του Κοντολέοντος, κατά τη διάρκεια ενός ταξιδιού του στην Αθήνα, από τα πολλά που πραγματοποιούσε τη δεκαετία του ’30 ως ανταποκριτής της εφημερίδας *Corriere della Sera*, αλλά και ως φίλος τού Galeazzo Ciano (γαμπρός του Μουσολίνι, υπουργός Τύπου και Προπαγάνδας και, στη συνέχεια, Εξωτερικών Υποθέσεων) και, αργότερα, ως προσωπικός απεσταλμένος του Emanuele Grazzi, του Ιταλού πρέσβη στην Αθήνα στο διάστημα 1939-40. Η Casa Malaparte έγινε διάσημη από τα γυρίσματα εκεί της ταινίας «Le Mépris» («Η Περιφρόνηση»), σε σκηνοθεσία Jean-Luc Godard, με πρωταγωνίστρια την Brigitte Bardot, που προβλήθηκε το 1963.

[3] Ας θυμηθούμε, π.χ., τη Villa «Le Lac» στη λίμνη Léman της Ελβετίας του Le Corbusier, την πρόσφατα αποκατεστημένη Villa E-1027 στο Roquebrune-Cap-Martin της Eileen Gray, την έπαυλη Φακίδη στη Γλυφάδα του Στάμου Παπαδάκη, τη Βίλα Μοσκώφ στον Πλαταμώνα του Λέανδρου Ζωίδη, τις οικίες Παράσχη και Λαναρά στην Ανάβυσσο του Νίκου Βαλσαμάκη, την κατοικία στην Παλαιοκαστρίτσα της Κέρκυρας του Περικλή Σακελλάριου, την οικία Μάνεση στη Ραφήνα του Δημήτρη Μπίρη, ανάμεσα σε πάμπολλα –λιγότερο ή περισσότερο γνωστά– «σχεδιασμένα» σπίτια κοντά στη θάλασσα.

[4] Το αντικείμενο της παρούσας δημοσίευσης, σε μια γενικότερη θεώρηση με κεντρικό άξονα τις κατασκευές και το υδάτινο στοιχείο, ενσωματώνει, τελικά, ένα ευρύτατο φάσμα προσεγγίσεων και εφαρμογών. Π.χ. δεν μπορούμε να μην αναφέρουμε μια πτυχή που σχετίζεται με την αρχιτεκτονική εκπαίδευση: την πρωτοποριακή ιδέα του αρχιτέκτονα και δασκάλου στην Αρχιτεκτονική Σχολή του Ε.Μ.Π., Δημήτρη Μπίρη (1944-2002), για την οργάνωση και διεξαγωγή ενός κατ’ επιλογήν μαθήματος «Αρχιτεκτονικών Κατασκευών», με στόχο τον

σχεδιασμό και την υλοποίηση από τους ίδιους τους σπουδαστές μιας μικρής κατασκευής σε κλίμακα 1:1. Το πρωτότυπο αυτό μάθημα γνώρισε πρωτόγνωρη αποδοχή και επιτυχία (1992-2000) και έχει δημοσιοποιηθεί σποραδικά σε εκδόσεις, άρθρα, εκθέσεις, ντοκιμαντέρ, αναρτήσεις στο διαδίκτυο κ.λπ. Ας σημειώσουμε, εδώ, δυο θεματικές του:

1994: «Ιδεών επίπλευσις». Αφορούσε τη μελέτη και κατασκευή ενός πλωτού μέσου που θα διέπλεε μια μικρή δεξαμενή εγκατεστημένη στο αίθριο του Κτιρίου Αβέρωφ.

1998: «Παρά θίν' αλός». Αφορούσε τη μελέτη και κατασκευή εξέδρας για βουτιές και ρεμβασμό στην παραλία του Λεωνιδίου στην Πελοπόννησο.





[5] Το 1932, ο καθηγητής αρχαιολογίας Αντώνιος Κεραμόπουλος πρώτος ανακάλυψε στο Δισπηλιό την ύπαρξη του οικισμού. Λίγα χρόνια αργότερα, το 1940, διενήργησε εκ νέου έρευνες σε δύο διαφορετικές περιοχές, επιβεβαιώνοντας την ακριβή θέση του οικισμού. Το 1965, οι ανασκαφικές έρευνες συνεχίστηκαν από τον καθηγητή αρχιτεκτονικής Νίκο Μουτσόπουλο. Τέλος, το 1992, το Αριστοτέλειο Πανεπιστήμιο Θεσσαλονίκης, με επικεφαλής τον καθηγητή αρχαιολογίας Γιώργο Χουρμουζιάδη, πραγματοποίησε συστηματικές ανασκαφικές έρευνες, που έφεραν στο φως περισσότερα ευρήματα και κατέληξαν σε αναπαράσταση τμήματος του οικισμού σε πραγματικές διαστάσεις.

[6] Ο αρχαιολογικός χώρος είναι σε λειτουργία από το 2000, με οργανωμένες ξεναγήσεις.

[7] Μέσα στις κατοικίες έχουν τοποθετηθεί αντικείμενα καθημερινής χρήσης, πιστά αντίγραφα των ευρημάτων που ανακαλύφθηκαν κατά τη διάρκεια των ανασκαφών (τα αυθεντικά ευρήματα εκτίθενται στο κτίριο του μουσείου που βρίσκεται στο χωριό Δισπηλιό). Πήλινα αγγεία, κύπελλα και φιάλες, καθώς και εργαλεία φτιαγμένα από πυριτόλιθο ή οστά συμπεριλαμβάνονται στα εκθέματα. Ανάμεσα στα αντικείμενα που έφερε στο φως η έρευνα, ξεχωρίζουν αφενός μεν οι οστέινες φλογέρες, που μαρτυρούν ότι ο προϊστορικός άνθρωπος γνώριζε μουσική, αφετέρου δε μια ξύλινη πινακίδα με εγχάρακτα γραμμικά στοιχεία, η οποία χρονολογείται με βεβαιότητα στο 5.260 π.Χ. και δεν αποκλείεται να αποτελεί μια πρώιμη μορφή γραπτού λόγου.

[8] Σε αρκετές περιπτώσεις, οι πελάδες υπήρξαν και μόνιμες κατοικίες για τις οικογένειες των ψαράδων, καθώς τα λιγοστά τους έσοδα δεν αρκούσαν για να νοικιάσουν ή να κατασκευάσουν σπίτι.

[9] Η Τουρλίδα είναι μια κατοικημένη νησίδα του Πατραϊκού Κόλπου μέσα στη Λιμνοθάλασσα, σε απόσταση 5 χλμ. από το Μεσολόγγι, που έλαβε το όνομά της από ένα είδος θαλασσινών πουλιών της περιοχής, τις «τουρλίδες».

[10] Η λιμνοθάλασσα του Μεσολογγίου αποτελεί έναν από τους 10 ελληνικούς προστατευόμενους

υγροβιότοπους της Συνθήκης RAMSAR και προστατευόμενο βιότοπο του Δικτύου NATURA 2000.

[11] Πολλές πληροφορίες για το ζήτημα περιέχονται στο άρθρο «Οι αλήθειες για τις πελάδες στην Τουρλίδα και στο νησί Τουρλίδας Μεσολογγίου», του κατοίκου Μεσολογγίου Παντελή Βαλσαμόπουλου, https://messolonghinews.gr/?p=2985

[12] Scott Harrison, «From the Archives: 1930s beachfront homes in Newport Beach», στο https://www.latimes.com/california/story/2019-09-03/from-the-archives-1930s-beachfront-homes-newport-beach (ανάρτηση: 4-9-2019) όπου και οι φωτογραφίες από το αρχείο των *Los Angeles Times*.

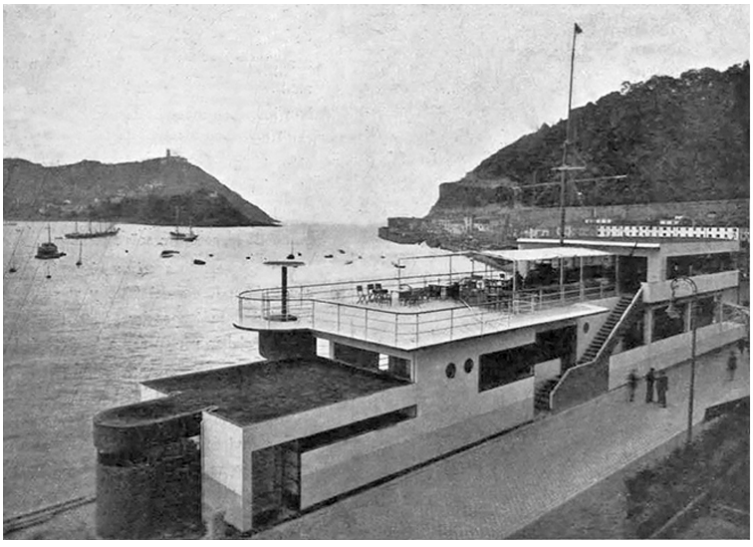
[13] Ο Fred Forbat (Ουγγαρία, 1897-1972) συγκαταλέγεται ανάμεσα στους πιο επιδραστικούς αρχιτέκτονες και πολεοδόμους του 20ού αιώνα. Πραγματοποίησε σημαντικό έργο σε Γερμανία και Σουηδία, ενώ κατά τη δεκαετία του ’20 συνεργάστηκε με τον Walter Gropius και δίδαξε στο Bauhaus στη Βαϊμάρη. Αξίζει να σημειώσουμε ότι την περίοδο 1924-25 εργάστηκε για την Κοινωνία των Εθνών ως επικεφαλής τεχνικός σε έργο οικιστικής ανάπτυξης στη Θεσσαλονίκη.

[14] Ο Adolf Sommerfeld (1886 Kolmar-1964 Baden AG) ήταν Γερμανο-Βρετανός επιχειρηματίας-εργολάβος κτιρίων (ειδικευμένος σε ξύλινες κατασκευές), με κατασκευαστική εταιρεία στο Βερολίνο, και θερμός υποστηρικτής της σχολής του Bauhaus. Η ξύλινη κατοικία του στο Βερολίνο σχεδιάστηκε από το γραφείο των Walter Gropius και Adolf Meyer και ορισμένους μαθητές του Bauhaus (1920-21), και αποτελεί το πρώτο συνεργατικό έργο της σχολής, καθώς εδώ συνεργάστηκαν σχεδόν όλα τα εργαστήρια της σχολής, υλοποιώντας –για πρώτη φορά– το όραμα του Bauhaus για τη συνέργεια όλων των τεχνών σε ένα έργο αρχιτεκτονικής. Το 1923, ο Sommerfeld χρηματοδότησε την κατασκευή της πρότυπης κατοικίας-μοντέλο «Am Horn», στο πλαίσιο της πρώτης έκθεσης του Bauhaus στη Βαϊμάρη. Συνεργάστηκε με τους αρχιτέκτονες Walter Gropius, Alfred Schild, Fred Forbát και Bruno Taut. Από το 1926 και μετά, ασχολήθηκε συστηματικά με τη μαζική στέγαση ως λύση στα κοινωνικά προβλήματα και τον πολεοδομικό σχεδιασμό, ενώ υποστήριξε τον εξορθολογισμό της κατασκευαστικής βιομηχανίας.

[15] H. Gescheit, K. Wittmann (επιμ.), *Neuzeitlicher Verkehrsbau* [Σύγχρονες κατασκευές κυκλοφορίας], Potsdam: Muller & J. Kiepenheuer Gmbh - Verlag, 1931.

[16] Άλλη ονομασία της Λίμνης Como.

[17] Π.χ. το Royal Yacht Club, στο San Sebastian της Ισπανίας, χτισμένο πάνω στον ομώνυμο κόλπο, έργο των Jose Manuel Aizpurúa και Joaquín Labayen, 1928-29. Κι εδώ, ο θαλασσινός/ναυτικός χαρακτήρας τού σχεδιασμού υπαγορεύεται από την τοποθεσία και τη λειτουργία. Θεωρείται το σπουδαιότερο έργο της βάσκικης ρασιοναλιστικής αρχιτεκτονικής, με τις επιδράσεις του κυβισμού, του De Stijl και ενός πρωτοποριακού εξπρεσιονισμού παρούσες, συναρπαστικά αφομοιωμένες.

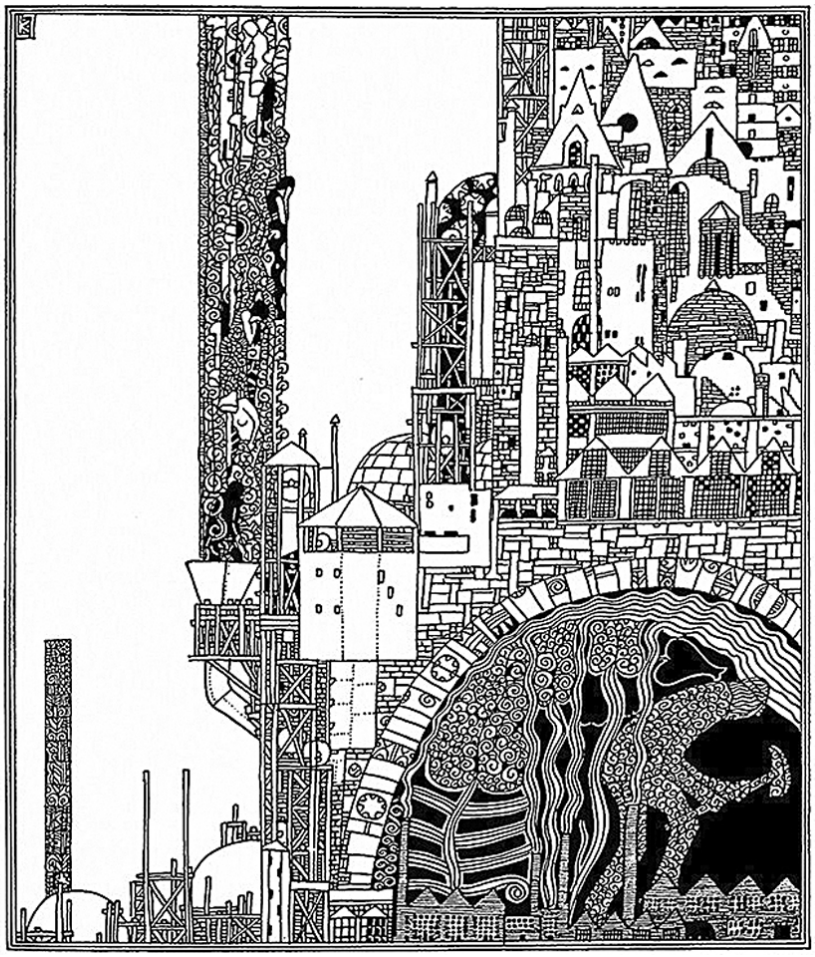




[18] Ο Kozma ήταν ένας από τους πιο αυθεντικούς εκπροσώπους της ουγγρικής Art Nouveau στις αρχές του 20ού αιώνα, με αξιοσημείωτη επιρροή στο ευρωπαϊκό design της εποχής του, μέσω των κτιρίων, των σχεδίων και των επίπλων του. Παραδοσιακά ουγγρικά μοτίβα αλλά και μια συγκρατημένη κλίση προς τον

μοντερνισμό χαρακτηρίζουν συνολικά το έργο τού Ούγγρου αρχιτέκτονα και designer. Παρατίθεται δείγμα δουλειάς του Kozma, ενδεικτικό των αναζητήσεών του. **Αριστερά:** Σχέδια όψης φαρμακείου και καταστήματος υποδημάτων. **Δεξιά:** Σχέδιο εξαιρετικής τεχνικής από το βιβλίο: Kozma Lajos, Béla Révész, *Találkozás Hamupipőkével. Révész Béla új novellái, Kozma Lajos rajzaival* [Συνάντηση με την Σταχτοπούτα. Νέες μικρές ιστορίες από τον Béla Révész, εικονογράφηση Lajos Kozma], Budapest: Singer és Wolfner, 1909.





19 Ο Ahsen Yapanar (Κωνσταντινούπολη, 1910-2001) αποφοίτησε από το τμήμα αρχιτεκτονικής της Κρατικής Ακαδημίας Καλών Τεχνών της Πόλης (σήμερα Mimar Sinan Fine Art University), το 1936. Εισήλθε στον ακαδημαϊκό χώρο και διετέλεσε επιτυχημένος δάσκαλος αρχιτεκτονικής για πολλά χρόνια, στην Ακαδημία Καλών Τεχνών (1940-78) και στο Τεχνικό Πανεπιστήμιο Yıldız. Παράλληλα, εργαζόταν ως αρχιτέκτονας εφαρμογής.

20 Στην «ειδική» αυτή χωροθέτηση του κτιρίου, ίσως, οφείλεται η ύπαρξη λίγων και όχι καλής ποιότητας φωτογραφιών εποχής της «κρυφής» όψης προς τη λίμνη και η επαναλαμβανόμενη αναπαραγωγή τους στις, ούτως ή άλλως, λιγοστές δημοσιεύσεις του έργου.

21 Το κτίριο πρωτοδημοσιεύθηκε στο άρθρο: Marco Zanuso, «Una stanza sul lago», *Domus*, τχ. 205, 1946, ενώ η πρόσφατη επισκευή/αποκατάστασή του έγινε από το αρχιτεκτονικό γραφείο CN10ARCHITETTI.

22 Ο νεαρός Rudolph, 23 μόλις ετών, έφτασε στη Sarasota το καλοκαίρι του 1941, έχοντας ολοκληρώσει τις σπουδές του στο Alabama Polytechnic Institute, και προσλήφθηκε άμεσα στο γραφείο τού, κατά 28 χρόνια μεγαλύτερου, Ralph Twitchell, πριν αρχίσει σπουδές στο Harvard University’s Graduate School of Design. Το 1946, επέστρεψε στο γραφείο τού Twitchell, πλέον ως συνεργάτης, και δούλεψαν μαζί έως το 1951. Ο Rudolph εστίαζε στην εύρεση και επεξεργασία της ιδέας κάθε μελέτης, ενώ ο Twitchell αναλάμβανε τις κατασκευαστικές λεπτομέρειες και την επίβλεψη της κατασκευής.

23 Ανάμεσα σε αυτά: Yale Art and Architecture Building (Connecticut), Government Service Center (Βοστώνη), Endo Pharmaceuticals Building (Nassau, Νέα Υόρκη), University of Massachusetts Dartmouth, Tuskegee University Chapel (Alabama) κ.ά.

24 Το ζεύγος W. R. Healy ήταν οι γονείς της γυναίκας τού αρχιτέκτονα Ralph Twitchell (Roberta Healy

Finney).

25 Το υλικό αυτό είχε το εντυπωσιακό πλεονέκτημα να μπορεί να εκταθεί τρεις φορές περισσότερο από το κανονικό μήκος του, να επιστρέψει στην κανονική του κατάσταση και να παραμένει υδατοστεγές. Επιπλέον, δοκιμές του Ναυτικού των Η.Π.Α. υποδείκνυαν διάρκεια ζωής 30 ετών. Κατά τους μελετητές, η χρήση του cocoon ήταν κατά 15% ακριβότερη από τη συνήθη επάλειψη με πίσσα και την τελική επίστρωση με χαλίκι.

26 Το έργο δημοσιεύθηκε επανειλημμένα σε αρχιτεκτονικά περιοδικά της εποχής, με ιδιαίτερη έμφαση στη δομική του πρωτοτυπία. Ενδεικτικά: *Interiors*, June 1951, *Architectural Forum. The Magazine of Building*, June 1951, *House Beautiful*, July 1952, *The Florida Architect*, April 1958 κ.ά. Το 1953, επιλέχθηκε από το Μουσείο Μοντέρνας Τέχνης της Νέας Υόρκης ως ένα από τα 19 παραδείγματα κατοικιών υλοποιημένων μετά τον Β΄ Παγκόσμιο Πόλεμο, για τον πρωτοποριακό σχεδιασμό τους που προμηνύει το μέλλον. Επίσης, δημοσιεύθηκε στον τόμο: John Peter, *Masters of Modern Architecture*, George Braziller, New York 1958.

27 Το 1960, κάτω από την επιρροή του Kenzo Tange, οι νεαροί αρχιτέκτονες Kiyonori Kikutake και Kisho Kurokawa, μαζί με τον κριτικό αρχιτεκτονικής Noboru Kawazoe, σχημάτισαν την ομάδα των «Μεταβολιστών». Με βασική επιδίωξη μια διαλεκτική σύνθεση δημόσιου και ιδιωτικού χώρου, οι Ιάπωνες μεταβολιστές οραματίστηκαν μια υψηλής τεχνολογίας αρχιτεκτονική και πολεοδομία, με κύρια χαρακτηριστικά τη μεταβλητότητα και την προσαρμοστικότητα των επιμέρους στοιχείων τους. Στην Ελλάδα, τις ιδέες των μεταβολιστών ενστερνίστηκε και εφάρμοσε σε αρχική φάση του έργου του ο αρχιτέκτονας Αλέξανδρος Τομπάζης.

28 Η «Θαλάσσια Πόλη» ήταν ένα από τα πρώτα σημαντικά δείγματα του κινήματος του Μεταβολισμού, μέρος του μανιφέστου *Metabolism 1960*, το οποίο διαμορφώθηκε στην παγκόσμια διάσκεψη «World Design Conference», το 1960, στο Τόκιο, υπό τη διεύθυνση του Kenzo Tange. Ο Kikutake έγραφε: «Είναι λάθος να θεωρείται ότι ο πιο σίγουρος και ασφαλής τρόπος να ζεις είναι η προσκόλληση στη γη … Ο πολιτισμός των ηπείρων έχει συσσωρεύσει αιματηρές προσπάθειες των ανθρωπίνων σχέσεων που διαμορφώθηκαν στην περιορισμένη γη.» Ο ίδιος απέδιδε τη φτώχεια που επικρατούσε, τότε, στην Ασία, στην ανισορροπία μεταξύ του πληθυσμού και της αγροτικής παραγωγικότητας. Υποστήριζε, ότι σύντομα θα είναι αναγκαίο να καλλιεργηθεί η θάλασσα, προκειμένου να υπάρξει αρκετή τροφή για τον πληθυσμό, και ότι θα πρέπει να γίνει κατανοητό ότι οι ωκεανοί θα είναι ένα μέρος για να ζήσεις.

29 Αξίζει να αναφερθεί, ότι αρχικά το έργο αφορούσε μόνο τη μελέτη του Περιπτέρου. Κατόπιν, όμως, επίσκεψης που πραγματοποίησαν από κοινού ο αρχιτέκτονας και ο Διευθυντής Τεχνικών Υπηρεσιών του Ε.Ο.Τ. Ν. Απέργης προς αναζήτηση του κατάλληλου σημείου, αποφασίσθηκε και η σύνταξη μελέτης διαμόρφωσης του όλου χώρου.

30 Περιοδ. *Αρχιτεκτονική*, τχ. 25, Ιανουάριος-Φεβρουάριος 1961, σσ. 54-59. Κείμενα και σχέδια τού αρχιτέκτονα.

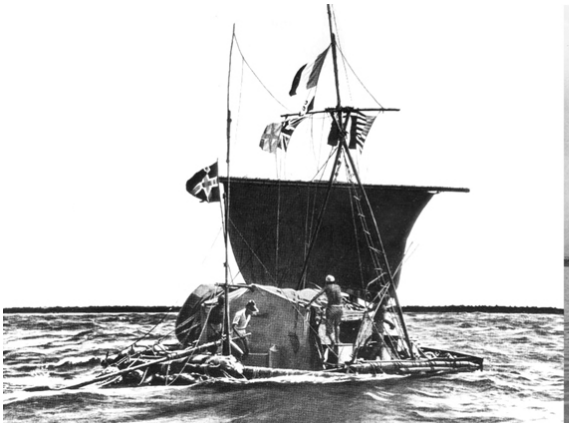
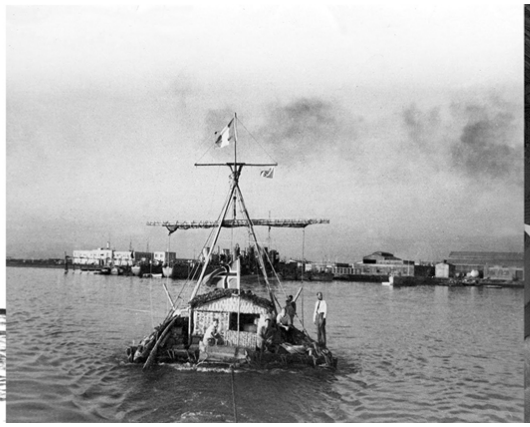
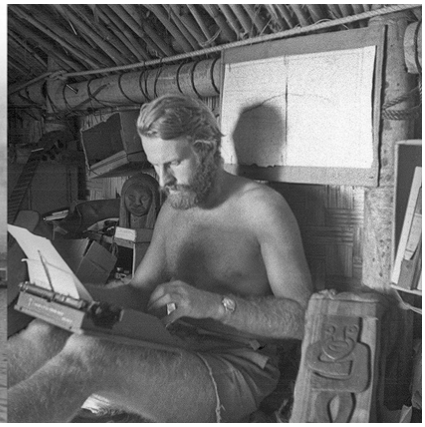
31 Σύμβουλος για τη μελέτη φωτισμού: Ηλίας Καρακάσης.

32 Οι σχετικές εισηγήσεις δημοσιεύτηκαν στο: Α. Κωτσάκη, Κ. Τσιαμπάος (επιμ.), *Το μοντέρνο βλέμμα στην ‘ελληνική’ φύση / Τα Τετράδια του Μοντέρνου 07*, futura, Αθήνα 2020.

33 Η Caledonia Curry (1977), που υπογράφει καλλιτεχνικά ως Swoon, είναι μια σύγχρονη καλλιτέχνιδα με έδρα το Brooklyn και πληθωρικό έργο στους τομείς της χαρακτικής, της γλυπτικής και του stop-motion animation. Δημιουργεί εντυπωσιακές εγκαταστάσεις, συλλογικά έργα με βάση την κοινότητα και έργα τέχνης για τον δημόσιο χώρο. Είναι ευρύτερα γνωστή ως η πρώτη γυναίκα που κέρδισε σε μεγάλη κλίμακα την αναγνώριση στον ανδροκρατούμενο κόσμο της street art.

34 Με την ευκαιρία, αξίζει να θυμίσουμε ένα παλαιότερο, παράτολμο εγχείρημα. Το 1947, ο Νορβηγός ανθρωπολόγος-εξερευνητής Thor Heyerdahl πραγματοποίησε με μια σχεδία, με την ονομασία «Kon-Tiki», ταξίδι από το Περού έως τα νησιά Tuamotu της Πολυνησίας –περίπου 7.000 χλμ. σε 101 ημέρες–, με στόχο να αποδείξει ότι οι κάτοικοι της Νότιας Αμερικής μπορούσαν να ταξιδέψουν έως την Πολυνησία στους προ-Κολομβιανούς χρόνους. Το «Kon-Tiki» ήταν φτιαγμένο με κορμούς από μπάλσα, μπαμπού, φύλλα μπανανιάς και άλλα εγχώρια φυσικά υλικά, και έπλεε με τη βοήθεια του ανέμου. Πλήρωμα, 6 άντρες κι ένας παπαγάλος,

δώρο ενός κατοίκου της Lima. Τα κατάφεραν!

[35] Βλ. Πάνος Εξαρχόπουλος. «‘Φανταστικά Τετράδια’. Σχεδιάσματα 1984-2019», *Archetype*, 8-1-2020, https://www.archetype.gr/blog/arthro/fantastika-tetradia-schediasmata-1984-2019

Εισαγωγική εικόνα: Μάταλα, Κρήτη. Η παραλία με τις περίφημες σπηλιές στον βράχο, που χρησιμοποιούσε σαν κατοικίες η χίπικη κοινότητα, τα καλοκαίρια των δεκαετιών τού ’60 και ’70. Δίπλα στη θάλασσα, κάτω από τον ήλιο. [Πηγή: Διαδίκτυο, λήψη δεκ. ’70]